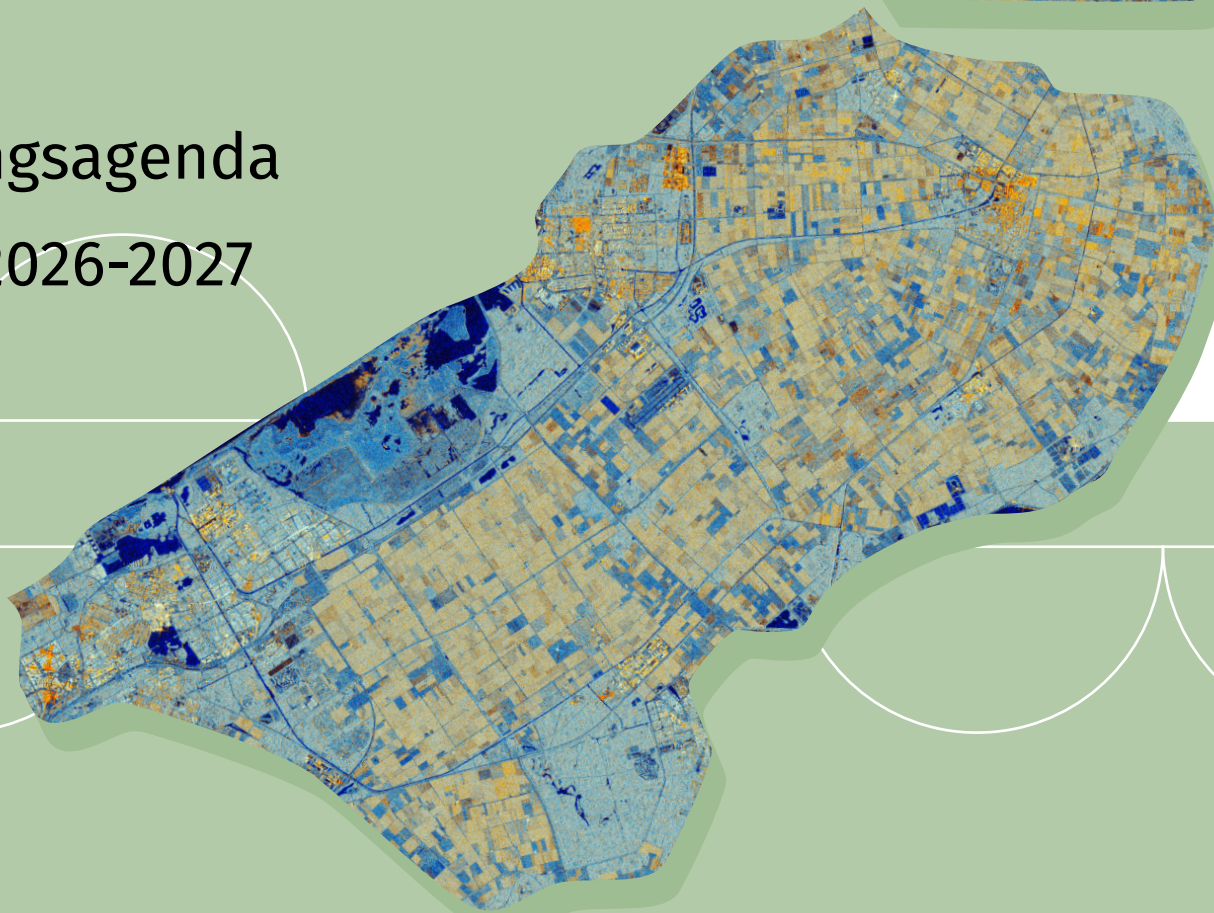
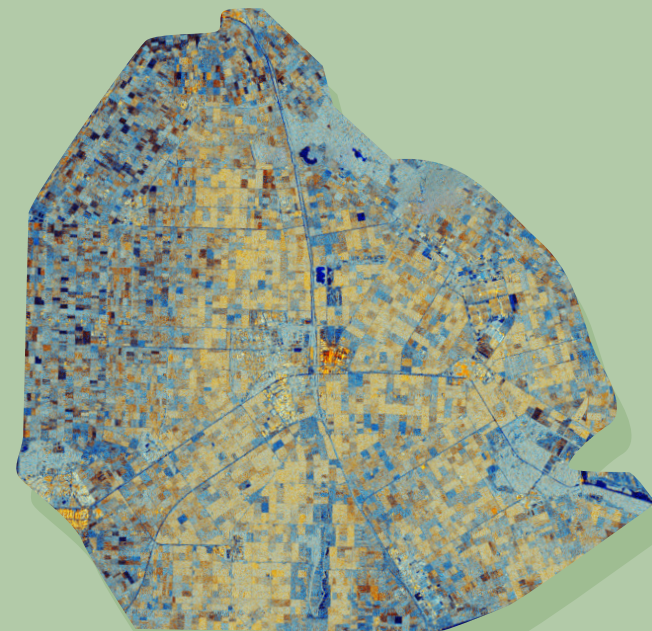

Samen Maken
We Flevoland

Samen op weg naar Flevoland in Balans

Strategische uitvoeringsagenda
Rijk Regio Flevoland 2026-2027

Samenvatting

Deze Strategische Uitvoeringsagenda Flevoland (SAF) (2026-2027) is een actualisatie van de door Rijk en regio vastgestelde eerste 'rollende' SAF uitvoeringsagenda. Alle relevante Rijk regio afspraken zijn opgenomen waar door het Rijk samen met de regio aan gewerkt wordt richting een samenleving in balans voor een sterk gegroeide en groeiende bevolking.

De achtergrond en benodigde samenhang van de inzet is kort beschreven (Flevoland centraal). Per organisatie is specifieke achtergrondinformatie gegeven. De richtinggevende uitspraken uit deel I SAF (visie 2050) zijn ook in deze uitvoeringsagenda opgenomen, aangezien hierin voor iedere pijler relevante uitspraken zijn gedaan over de wijze van handelen en samenwerken tussen Rijk en regio.

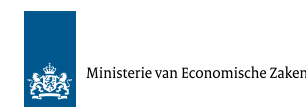
Afspraken en acties

Om een samenleving te bouwen is uiteraard langs veel lijnen inzet nodig. Deze inzet is per pijler (Vitale steden en dorpen (1), Toekomstbestendige regionale economie (2) en Robuust natuurlijk fundament (3) geordend. In onderstaand overzicht staan de afspraken en daarbij horende acties benoemd. Ook is aangegeven wanneer het gaat om een specifieke SAF-afpraak. Andere afspraken zijn opgenomen uit andere regionale bestuurlijke overleggen. Samen geven ze een volledig beeld. De bijbehorende acties zijn kort beschreven in de betreffende hoofdstukken. In bijlage 1 is per actie een indicatieve planning opgenomen, is benoemd welke organisatie(s) betrokken zijn en is aangegeven welk bestuurlijk overleg verantwoordelijkheid heeft bij het tot uitvoering brengen van de actie.

Voortgang

Het BO Rijk regio bespreekt jaarlijks op basis van een voortgangsrapportage de voortgang van alle afspraken en bespreekt of aanvullende inzet of interventie gewenst is.

Deze Strategische Uitvoeringsagenda Flevoland 2026-2027 bevat daarmee alle relevante informatie voor alle betrokken partijen om in 2026-2027 samen op weg naar **Flevoland in balans!**

Inhoud

Samenvatting

Leeswijzer

Inleiding

Flevoland centraal

ONTWIKKELPIJLER 1

Vitale steden en dorpen

AFSPRAAK 1: Tijdig realiseren voorzieningen in een samenleving met groeiende dynamiek

AFSPRAAK 2: Financieel instrumentarium ontwikkelen voor regio's met bovenmatige groei

AFSPRAAK 3: Grootschalig woningen bouwen mede ten behoeve van de landelijke woonopgave

AFSPRAAK 4: Inzetten op toekomstbestendige woningbouw

AFSPRAAK 5: Investeren in bereikbare steden en dorpen

ONTWIKKELPIJLER 2

Toekomstbestendige regionale economie

AFSPRAAK 6: Aanjagen stuwende werkgelegenheid t.b.v. woonwerkbalans

AFSPRAAK 7: Versterken van de kenniseconomie

AFSPRAAK 8: Krachtige en innovatieve voedselsector stimuleren

AFSPRAAK 9: Werken aan het energiesysteem van de toekomst

AFSPRAAK 10: Defensie

AFSPRAAK 11: Recreatie en Toerisme doorontwikkelen

2 ONTWIKKELPIJLER 3

Robuust natuurlijk fundament

4 AFSPRAAK 12: Ruimtelijke keuzes op basis van water, bodem en biodiversiteit 34

8 AFSPRAAK 13: Aanpassen ruimtegebruik in lijn met water, bodem en biodiversiteit 36

10 AFSPRAAK 14: Creëren van robuuste ecosystemen en natuurinclusiviteit 37

AFSPRAAK 15: Omgaan met (drink)waterschaarste 39

13 Komen tot een integraal adaptief ontwikkelpad 42

14 BIJLAGEN 45

BIJLAGE 1 Overzicht afspraken 46

15 BIJLAGE 2 Richtinggevende uitspraken 53

BIJLAGE 3 Informatie regio 57

16 BIJLAGE 4 Overzicht herkomst overgenomen afspraken 60

17 BIJLAGE 5 Afkortingen 61

18

21

22

24

26

28

30

31

Leeswijzer

De Strategische Agenda Flevoland (SAF) is opgebouwd uit twee delen.

Deel I is het visie document met perspectief, ontwikkelpijlers en opgaven. Dit is een toekomstbeeld waar Rijk en regio samen met de agenda naar streven, en vastgesteld in 2022. De visie zoals verwoordt in dit deel I blijft ongewijzigd.

Deel II is het voorliggende stuk: de Strategische Uitvoeringsagenda Rijk Regio Flevoland (2026-2027). Hierin staan afspraken tussen de betrokken partijen voor acties op de korte en lange termijn om gezamenlijk te werken aan de opgaven. De eerste Strategische Uitvoeringsagenda SAF was vastgesteld door Rijk en regio eind 2023 als een ‘rollende’ uitvoeringsagenda die 2 jaarlijks wordt geactualiseerd.

Het voorliggende stuk is met betrokkenheid van vele medewerkers van Rijk en regio en na besprekingen in ambtelijke en bestuurlijke gremia (Directeuren Overleg Flevoland, Directeuren Overleg Rijk Regio, regionale Bestuurlijke Pijler Overleggen, Bestuurlijk Overleg Rijk Regio) tot stand gekomen.

De definitieve besluitvorming van deel II heeft plaatsgevonden in het Bestuurlijk Overleg Rijk Regio in januari 2026 na besluitvorming in de colleges binnen Flevoland in het najaar van 2025.

Bij ieder onderwerp worden eerst al langer lopende Rijk regio afspraken en aanvullende afspraken die via de SAF (2023) tot stand zijn gekomen benoemd. Daarna volgen nieuwe afspraken die door Rijk en regio zijn opgesteld.

In de SAF richten Rijk en regio hun aandacht op 3 verschillende ontwikkelpijlers:

- Vitale steden en dorpen;
- Toekomstbestendige regionale economie;
- Robuust natuurlijk fundament.

De bovenstaande drie pijlers zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. In deze uitvoeringsagenda wordt per ontwikkelpijler ingegaan op richtinggevende uitspraken, afspraken uit lopende trajecten en aanvullende nieuwe afspraken tussen Rijk en regio.

In het onderdeel *Komen tot een integraal en adaptief ontwikkelpad* is een indicatief overzicht opgenomen van de benodigde stappen die tussen 2025 en 2050 in samenhang gezet dienen te worden om tot een samenleving in balans te komen.

In bijlage 1 is aangegeven welke partijen primair verantwoordelijk zijn om zowel lopende als nieuwe afspraken tot uitvoering te brengen.

In bijlage 2 zijn ter informatie de richtinggevende uitspraken opgenomen die in de visie (deel I) van de SAF zijn opgenomen.

In bijlage 3 is kort nadere informatie over de gemeenten, waterschap en provincie opgenomen.

In bijlage 4 is opgenomen waar afspraken die zijn overgenomen oorspronkelijk zijn gemaakt.

In bijlage 5 is een overzicht opgenomen van gebruikte afkortingen.

Afspraken Vitale Steden en dorpen	Acties	SAF
1. Tijdig realiseren voorzieningen in een samenleving met groeiende dynamiek	Verbeteren bestaande gebouwde omgeving (via Lelystad Next Level, Almere 2.0 (Rijk regio) en Gebiedsagenda Ermelo Harderwijk Zeewolde.	n.v.t.
	Langjarige inzet op leefbaarheid en veiligheid in focusgebieden zoals Lelystad Oost.	n.v.t.
	Regionale analyse maken over gezamenlijkheid tussen sociale, fysieke en economische domein. Het is de bedoeling om in beeld te brengen in hoeverre er evenwicht is in de woon-werkbalans en de voorzieningenbalans ten opzichte van het aantal woningen en inwoners. Door een gezamenlijke feitenbasis op te bouwen tussen Rijk en Regio over basisvoorzieningen in de regio wordt duidelijk waar investeringen nodig zijn. Daar is een analyse voor nodig die de regio maakt, zodat bekend is wat eventuele achterstand is en wat nodig is bij groei. VRO coördineert een gesprek met regio en OCW en VWS.	SAF
2. Instrumenten ontwikkelen voor snelle groei regio	Rekenkundig onderzoek achterlopende bekostiging bij snelgroei, onderzoek om zicht te krijgen op extra onderhoudskosten die regio specifiek zijn, onderbouwing achterstallige en voor groei benodigde voorzieningen en hoe dit aan de groei is gekoppeld.	SAF
3. Grootchalig woningen bouwen	Uitvoeren woningbouw afspraken en Woondeals MRA en ZUND (o.a. Bouw Lelystad Zuiderhage, Versnelling woningbouw Dronten Zuid) en actualisatie woondeals.	n.v.t.
	Verkenning Almere Pampus.	n.v.t.
	Voorzetting inzet RVB in grootschalige gebiedsontwikkelingen en verkennen flexibiliteit van de grondportefeuille.	SAF
4. Toekomstbestendige woningbouw	City Deal Toekomstbestendige Gebiedsontwikkeling uitvoeren, Uitvoeren Nationaal Groeifonds-project Toekomstbestendige Leefomgeving (ketenontwikkeling biobased bouwen, 'Living Lab Almere Pampus'), Ontwikkeling Green Innovation Hub, Uitvoeren MRA Greendeal Houtbouw en Intentieovereenkomst Klimaatbestendige Nieuwbouw in de MRA en Noord Holland, Uitvoeren proeftuinen Houtbouw en Biobased bouwen i.k.v. Nationale Aanpak Biobased Bouwen, Korte ketens 'Van Land tot Pand' ontwikkelen, Ondertekenen en werken met convenant Toekomstbestendig Bouwen in aanbestedingen.	n.v.t.
	Rijk en regio onderzoeken gezamenlijk barrières voor toekomstbestendige woningbouw. In Almere Hortus experimenteren met een ander fiscaal regime.	SAF
5. Bereikbare steden en dorpen	Mogelijkheden MIRT-verkenning Lelylijn bespreken, Alternatief voor Kornwerderzand voorleggen, N50 planstudie wegvak Kampen - Kampen Zuid hervatten (indien er stikstofruimte is), Uitvoering A6 Lelystad-Almere Buiten Oost 2x3, Voorbereiden multimodale ontsluiting Lelystad Zuiderhage, Uitvoeren MIRT verkenning verbreding A27 tussen knooppunt Eemnes en Zeewolde. Maatregelen uitvoeren Toekomstvast investerings pakket Almere (TVIP), P- verkenning IJmeerverbinding uitvoeren. Duidelijkheid over maakbaarheid van dienstregelingsmodel II van OV SAAL om ingebruikname zo snel mogelijk te realiseren. Verbeteren doorstroming hoofdwegennet naar regionale wegennet.	MIRT
	Fasering woningbouw over de regio onderzoeken t.b.v. beperken van de bereikbaarheidsproblematiek.	SAF
	Concrete acties benoemen i.v.m. druk op de op en afritten om bij realisatie van woningbouw de bereikbaarheid te borgen.	n.v.t.

Afspraken Toekomstbestendige regionale economie	Acties	SAF
6. Aanjagen stuwende werkgelegenheid	Uitvoeren en evalueren Regiodeal Noordelijk Flevoland.	n.v.t.
	Uitvoeren besluit opening van Lelystad Airport.	n.v.t.
	Verplaatsen bestaande of vestigen nieuwe rijksinstellingen passend bij profiel Flevoland/Grootschalige (nationale) voorzieningen met substantiële werkgelegenheid concreet maken en inpassen.	SAF
	Opstellen ontwikkelperspectief en strategie op economisch profiel van de regio op basis waarvan Rijk en regio nadere vervolgstappen bepalen. Clusterontwikkeling op basis van profiel regio. Ontwikkelen arbeidsmobiliteitsconcept.	SAF
	Pilots uitvoeren (1 per provincie) t.b.v. toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen.	n.v.t.
	Meedraaien in het EZ meerjarenprogramma 'Bovenregionale Samenwerking Hightechbrandpunten'.	n.v.t.
7. Verkennen kennis economische structuur	Regiodeal Nieuw Land uitvoeren, totstandkoming van een Onderzoeksinstituut in Almere op het gebied van hightech, Rijk en regio werken samen aan het creëren van een Nationaal Brandpunt Smart Mobility, Maritieme Campus.	n.v.t.
	Versterking kennisinfrastructuur regio. Specifieke inzet OCW voor groeiregio/Verkennen structurele inzet kennis econoische structuur op basis evaluatie.	SAF
8. Innovatieve voedselsector stimuleren	Uitvoering Collectief Teeltplan, Realisatie fieldlabs, Van Land tot Pand, Kennis en innovaties agrarische sector Flevoland ontwikkelen en verspreiden.	n.v.t.
	Verkennen van de flexibiliteit van de grondportefeuille.	SAF
	Verkennen mogelijkheden om mestbenutting in de regio te verbeteren.	SAF
9. Energie	Uitvoeren projectprocedures 380 kV-infrastructuur.	n.v.t.
	Uitwerking van de netbewuste woningbouw naar het voorbeeld van Balanswijk in Almere.	n.v.t.
	Ruimte bieden om te experimenteren met congestiestrategie en realisatie van collectieve wijkvoorzieningen.	SAF
	In beeld brengen hoe de waterstofketen er in Flevoland uit ziet en of dit een regionale ontsluiting van de landelijke H2 backbone rechtvaardigt.	n.v.t.
	De Maxima centrale te ontsluiten via de backbone.	n.v.t.
10. Defensie	Op basis van besluitvorming door het kabinet gaan Rijk en regio verder in overleg over het effect en de uitvoering.	n.v.t.
11. Recreatie en toerisme	Werkbezoek regio Ambassadeur Noordwest aan Flevoland.	SAF
	Onderzoeken hoe optimaal voor recreatie geschikte terreinen kunnen worden vormgegeven en onderhouden.	SAF

Afspraken Robuust Natuurlijk Fundament	Acties	SAF
12. Aanpassen ruimtegebruik op basis water, bodem, biodiversiteit	Basis normenkader natuurlijk fundament opstellen en vanaf dat moment hanteren.	SAF
	Opstellen en Toepassen door Waterschap Zuiderzeeland en provincie Flevoland stapsgewijs ontwikkeld Flevolands afwegings-mechanisme water, bodem en biodiversiteit.	SAF
13. Aanpassen ruimtegebruik in lijn met water, bodem en biodiversiteit	Samenhangende sturing op gebieden waar vanuit water, bodem en biodiversiteit inzet nodig is.	SAF
	Inzet op zachte overgangsgebieden, Voortzetting gebiedsproces bodemdaling, Verkennen implicatie Natuurherstelverordening.	n.v.t.
	Verkennen flexibiliteit van de grondportefeuille.	SAF
14. Creëren van robuuste ecosystemen en natuurinclusiviteit	Aanleggen 1200 hectare bos tot 2030, Inzet in projecten PAGW, Samenwerking Marker Wadden.	n.v.t.
	Voortzetten inzet en gesprek ten behoeve van versterken ANB, rekening houdend met de Flevolandse situatie.	n.v.t.
15. Omgaan met (drink)waterschaarste	Via Platform IJsselmeergebied en de Deltaprogramma's IJsselmeer en Zoetwater samenwerken aan een goede balans tussen een robuust watersysteem en de verschillende gebruiksfuncties van het IJsselmeergebied.	SAF
	Verkennen welke aanvullende stappen nodig zijn om de complexe vraagstukken rondom het Flevolandse drinkwater verder te brengen.	n.v.t.
	Verkennen welke aanvullende stappen nodig zijn om te komen tot een robuust toekomstbestendig watersysteem voor Flevoland en de daarbinnen gelegen landbouw- en natuurgebieden, inclusief de rol van het IJsselmeer.	SAF
	Versterking van het onderwijsaanbod in Flevoland op het gebied van (water)techniek.	SAF

Inleiding

Strategische uitvoeringsagenda Flevoland 2026-2027

Dit is de tweede Strategische Uitvoeringsagenda Flevoland 2026-2027. Deze versie is de eerste update van de 'rollende' Uitvoeringsagenda, die op 19 oktober 2023 werd goedgekeurd door het Bestuurlijk Overleg Rijk Regio. Het vormt het vervolg van een succesvolle langjarige samenwerking tussen het Rijk en de regio, die begon met de vorige versie van deze agenda. De Strategische Uitvoeringsagenda Flevoland 2026-2027 is geen statisch document, maar een flexibel kader dat steeds voor de komende twee jaar richting geeft en stuurt. We weten dat de ontwikkeling van Flevoland en Nederland voortdurend in beweging is, dus na twee jaar zal deze agenda opnieuw worden geactualiseerd en aangescherpt om in te spelen op nieuwe kansen en uitdagingen.

Rijk en regio¹ werken in de Strategische Agenda Flevoland (SAF) samen langs drie ontwikkelpijlers aan (ruimtelijke en maatschappelijke) opgaven van de regio: 1) vitale steden en dorpen, 2) toekomstbestendige regionale economie en 3) robuust natuurlijk fundament. In deel I "Perspectief, ontwikkelpijlers en opgaven" van de SAF staat per pijler beschreven wat de betrokken overheden willen bereiken. Er is voor goed wonen ook werkgelegenheid in de buurt nodig. En adequate zorgvoorzieningen. Wonen en werken vragen beide om goede bereikbaarheid. Het is van belang om integraal af te wegen welk gebied vanuit bodem en water gezien het meest geschikt is voor natuur, wonen, landbouw of andere activiteiten. Ook hoe dat gebied in te richten, rekening houdend met bijvoorbeeld klimaatadaptiviteit, natuurinclusiviteit en gezondheid. Zo kunnen we ook in de toekomst goed blijven wonen en een leefomgeving creëren waarin Flevolandse gezond en gelukkig zijn. De ontwikkelpijlers staan dus niet op zichzelf,

maar hangen met elkaar samen en houden onderling verband, waarbij alle aspecten van brede welvaart betrokken worden. Keuzes in de ene pijler hebben consequenties in een andere. Door met een integrale blik en vanuit de lange termijn opgaven te combineren kan een goede en toekomstbestendige ontwikkeling van Flevoland mogelijk gemaakt worden.

De samenwerking tussen Rijk en regio levert versterkte onderlinge contacten en resultaten op, die bijdragen aan de ontwikkeling van Flevoland en aan nationale opgaven. In de Voortgangsrapportage SAF worden voor alle afspraken die in de SAF zijn benoemd jaarlijks de resultaten en tussenstand beschreven.

De samenwerking tussen Rijk en regio levert versterkte onderlinge contacten en resultaten op, die bijdragen aan de ontwikkeling van Flevoland en aan nationale opgaven. In de Voortgangsrapportage SAF worden voor alle afspraken die in de SAF zijn benoemd jaarlijks de resultaten en tussenstand beschreven.

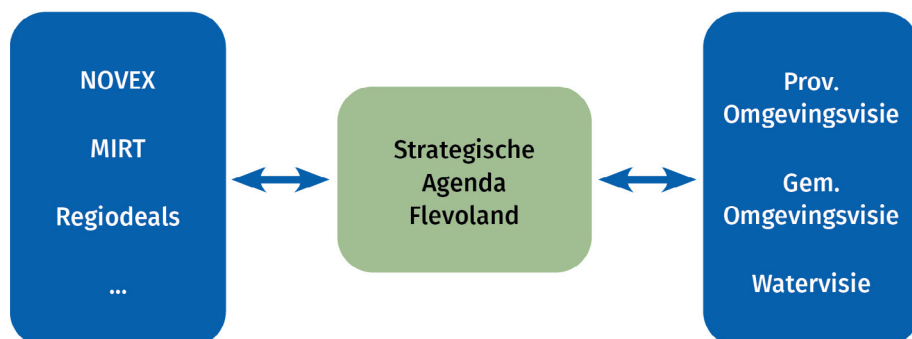
Lopende trajecten en samenwerkingen blijven hun doorgang vinden. De SAF heeft een belangrijke functie in het verbinden en versterken van de bestaande interbestuurlijke trajecten en doet waar nodig aanvullingen. Relevante bestaande trajecten worden in de uitvoeringsagenda expliciet genoemd zodat alle partijen overzicht hebben over de samenhang van de Rijk regio samenwerking.

In de Strategische Uitvoeringsagenda Flevoland 2026-2027 staat centraal hoe de betrokken overheden de komende periode werken aan het geschetste perspectief, de opgaven en doelen. De uitvoeringsagenda is gericht op integraal afgestemde samenwerking tussen Rijk en regio. De lopende inzet is geactualiseerd op basis van de gesprekken die in de governance van de SAF zijn gevoerd binnen de regio (Bestuurlijke Pijler Overleggen) en tussen Rijk en regio (Bestuurlijk Overleg Rijk Regio). Er is een nieuwe afspraak gemaakt om samen te

¹ De SAF is opgesteld door de provincie Flevoland, Waterschap Zuiderzeeland, de gemeenten Almere, Zeewolde, Lelystad, Dronten, Urk en Noordoostpolder, en ministeries van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Infrastructuur en Waterstaat, Economische Zaken en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Deze partijen samen worden hier 'Rijk en regio' genoemd.

werken aan een samenleving in balans. Per ontwikkelpijler wordt gespecificeerd naar welke resultaten Rijk en regio toe werken, welke uitgangspunten zij hanteleren, welke gezamenlijke randvoorwaarden gesteld zijn of welke eisen er aan de uitvoering worden gesteld. De uitvoeringsagenda bevat concrete afspraken over acties die Rijk en regio op de korte termijn gaan ondernemen. Waar een specifieke rol voor één van deze partijen ligt, wordt dat in de afspraak benoemd.

De uitvoeringsagenda bevat ook richtinggevende uitspraken die meer generiek van aard zijn en die richting geven aan de manier waarop Rijk en regio de opgaven in Flevoland aanpakken. De richtinggevende uitspraken zijn overgenomen uit de bestuurlijk vastgestelde Uitvoeringsagenda SAF en zijn slechts in beperkte mate aangepast, aangezien zij de rode draad vormen voor de inzet van alle betrokken overheden. Deze zijn bij de start van de langjarige samenwerking tussen Rijk en regio eind 2022 is afgesproken. De richtinggevende uitspraken zijn per pijler in een apart kader opgenomen.

Figuur 1: SAF consistent en ingebed op basis van regionaal beleid en inzet Rijk

De SAF biedt een integraal beeld, perspectief en het platform om op regionaal niveau consistente en ingebedde samenwerking tussen Rijk en Regio tot stand te brengen. Het is gericht op Rijk regio inzet en gaat dus niet in op lokale en regionale inzet waar samenwerking met het Rijk niet direct aan de orde is. De SAF is alleen relevant voor ontwikkelingen die specifiek in Flevoland spelen vanwege unieke (nationale) belangen en de unieke positie en (snelgroeijende) ontwikkeling van Flevoland waardoor aanvullend aan generiek beleid extra inzet

Figuur 2: Logo's van Flevolandse gemeenten, Waterschap, provincie en ministeries.

vanuit Rijk en regio aan de orde is. Tenzij anders vermeld (b.v. BO MIRT 2024) zijn de afspraken vastgelegd in de SAF door het BO Rijk Regio.

In de (bij het BO Rijk Regio medio 2024) vastgestelde governance van de SAF is benoemd dat Rijk en regio verschillende formele instrumenten gebruiken om beleid te borgen en te bekrachtigen. Besluitvorming over onderwerpen vindt plaats in het daarvoor bestemde gremium. De resultaten van besluitvorming bij BO Leefomgeving, BO MIRT, RRAAM, woondeals, omgevingsvisies etc. zijn input voor de SAF. Daarnaast geeft de SAF richting aan toekomstige besluiten en richting omgevingsvisies van Rijk, provincie en gemeenten.

De Strategische Uitvoeringsagenda Flevoland wordt waar mogelijk en nodig door vertaald naar ruimtelijke afspraken in het kader van de Nota Ruimte en afspraken hierover met de provincie.

In 2027 wordt zowel deel I (visie) als deel II (uitvoeringsagenda voor de jaren 2028 en 2029) geactualiseerd.

Nieuwe afspraak

Rijk (VRO) en regio (Provincie, gemeenten en Waterschap ZZL) spreken af om t.b.v. de actualisering van deel I (visie) een evenwichtig adaptief ontwikkelpad op te stellen.

Flevoland centraal

Toekomstgerichte regio

Flevoland: de toekomstgerichte regio van Nederland

Flevoland is een krachtige, trotse gemeenschap binnen Nederland. De unieke ligging, omringd door het IJsselmeer, Markermeer en Randmeren, en de vruchtbare grond die ooit de Zuiderzee was, maken Flevoland tot een cruciaal onderdeel van de nationale voedselvoorziening en woningbouw. Flevoland is dé regio die de groeiende druk op de woningmarkt en de behoefte aan duurzame landbouw invult. Met een sterke landbouw- en visserijsector, innovatieve woningbouwprojecten en een snelgroeiende economie blijft Flevoland een belangrijke rol spelen in de toekomst van Nederland. De enorme relatieve groei van Flevoland vereist daarbij bijzondere aandacht.

Ontwikkelkracht die inspireert

Flevoland heeft in minder dan 80 jaar één van de grootste waterstaatkundige en ruimtelijke uitdagingen van Nederland gerealiseerd. Innovatieve projecten werden en worden in Flevoland mogelijk gemaakt. Zoals het baanbrekende verkavelingsplan voor de Noordoostpolder, de ontwikkeling van Nationaal Park Nieuwland met Marker Wadden en de vernieuwende ontwikkeling van Oosterveld en Pampus in Almere. Flevoland is sterk in smart farming, smart fishing, smart mobility en smart shipping. Flevoland is toonaangevend in biologische landbouw. En groot in verwerking van vis op Urk. Windmolens en zonnepanelen zoals in Noordoostpolder, Zeewolde, Lelystad en Dronten illustreren de rol van Flevoland als koploper in duurzame energie. Met het Mobiliteit en Infrastructuur Test Centrum (MITC) in Noordoostpolder worden de nieuwste technologieën voor slimme mobiliteit ontwikkeld. In Almere wordt versneld gewerkt aan het realiseren van een hightech brandpunt. In Dronten op Aeres en bij de proefboerderijen van de Wageningen University & Research wordt landbouwkennis op hoog niveau ontwikkeld en doorgegeven. Innovatieve startups in circulaire economie en duurzame technologie worden in de regio ondersteund.

Flevoland in nationaal perspectief

Flevoland heeft een unieke positie. Centraal in Nederland en als schakelpunt tussen de randstad, Noord-Nederland en de regio Zwolle. Flevoland biedt niet alleen ruimte voor groei. Flevoland biedt oplossingen voor nationale vraagstukken, zoals de woningbouwopgave en de energietransitie en ruimte voor hightechontwikkelingen. In Flevoland kunnen met de juiste steun van het Rijk op grote schaal nieuwe woonwijken worden ontwikkeld die bijdragen aan de nationale woningbouwopgave. Flevoland levert innovatieve en duurzame oplossingen en het Rijk faciliteert op tijd investeringen in infrastructuur, (hoger) onderwijs en publieke (gezondheids)voorzieningen.

Drie Daily Urban Systems in Flevoland

Rijk en regio werken samen in het *NOVEX-gebied Regio Zwolle* aan de verstedelijking van de regio. De gemeenten Dronten, Noordoostpolder en Urk en de provincie Flevoland zijn onderdeel van deze regio. Rijk en regio maken in het *NOVEX-gebied MRA* afspraken voor een toekomstbestendige en evenwichtige groei van de Metropool Regio Amsterdam. De gemeenten Almere, Lelystad en de provincie Flevoland maken onderdeel uit van deze regio.

Provincies Flevoland, Gelderland en gemeenten Ermelo, Harderwijk, Putten en Zeewolde werken in de *EHPZ-regio* met elkaar samen aan grensoverstijgende opgaven ter versterking van het welzijn van de inwoners.

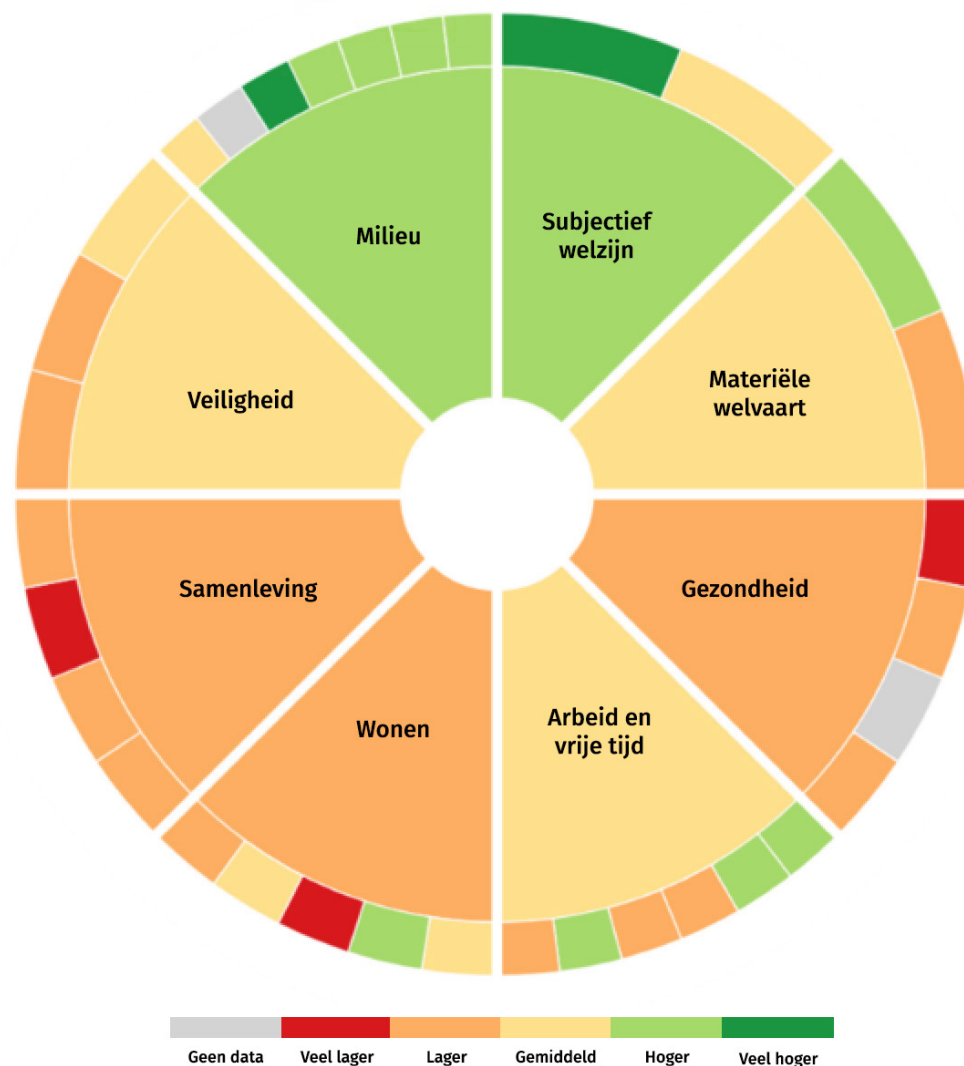
Brede welvaart

Als regio werken we samen aan de ontwikkeling van Flevoland. Daarbij hoort ook het behouden en versterken van de Brede Welvaart². Op sommige vlakken gaat het al goed, op andere hebben we uitdagingen. Uit de Monitor Brede Welvaart (provincie Flevoland, 2024) komen een aantal positieve en negatieve aandachtspunten naar voren ([Monitor brede welvaart | Feitelijk Flevoland](#))

- Men is relatief tevreden in Flevoland. Het thema subjectief welzijn scoort goed.
- Ook de leefomgeving die wordt weergegeven in het thema milieu scoort hoger dan het Nederlands gemiddelde.
- Een gunstige economische ontwikkeling en een krappe arbeidsmarkt.
- ‘Goed’ scorende thema’s ontwikkelen zich positief (milieu, arbeid, subjectief welzijn).
- Grote verschillen bestaan tussen gemeenten, met name op thema’s gezondheid en samenleving. Bij minder scorende thema’s (wonen, samenleving) is de trend negatief.
- De huidige situatie op het thema samenleving is lager dan gemiddeld en de trendmatige ontwikkeling is overwegend negatief.
- De thema’s wonen (met name voorzieningen) en gezondheid wijzen op aandachtspunten.

2 Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven hier en nu en de mate waarin deze al dan niet ten koste gaat van die van latere generaties en/of van mensen elders in de wereld (definitie CBS). Het is een maatstaf voor alles dat mensen van waarde vinden (definitie PBL). Om een overkoepelend beeld te krijgen van hoe het met Flevoland en haar inwoners gaat is de Monitor Brede Welvaart in Flevoland ontwikkeld en gepubliceerd.

Flevoland vergeleken met gemiddelde van provincies

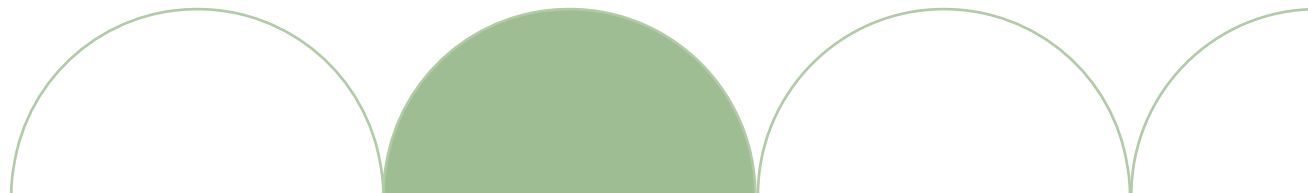
Figuur 3: Positieve en negatieve aandachtspunten Brede Welvaart Flevoland

Samenwerking tussen Rijk en regio is van groot belang voor de uitdagingen in de toekomst

Rijk en regio zijn van mening dat het mogelijk is om in Flevoland versneld 100.000 woningen in de periode 2025-2050 te realiseren, gemiddeld 4.000 woningen per jaar. Maar woningbouw is relatief gezien het makkelijkste deel van de integrale opgave. Door de hoge groei van Flevoland in de afgelopen decennia loopt de werkgelegenheid nog wel achter, waardoor de uitgaande pendel te hoog is. Versterking van (technisch) onderwijs (MBO/HBO/WO) in regio Almere-Lelystad en agrofood/maritiem onderwijs (MBO/HBO) in de regio alsook de (zorg en welzijns) voorzieningen, is randvoorwaardelijk om toe te groeien naar een samenleving in balans. Het bieden van experimenteerruimte en stimuleren van innovatie is een gemeenschappelijk leidmotief om de kracht van de Flevolandse samenleving te benutten bij het aanpakken van de uitdagingen van de toekomst. Ten behoeve van een goede ontwikkeling van Flevoland is het belangrijk dat op alle pijlers vervolgsafspraken tussen Rijk en regio gemaakt worden om de samenleving in balans te krijgen of te houden.

Het bouwen van een samenleving moet hand in hand gaan met investeringen in kwaliteit van woningen passend bij een veranderende demografie, werkgelegenheid & bedrijvigheid en leefbaarheid. Dat kan alleen als alle partners zich hier samen voor inzetten. De Rijksoverheid wil met de regio samen te werken aan de groei en brede welvaart van Flevoland. Onder andere met de omvangrijke grondpositie van het Rijk zoals in het Regeerprogramma is benoemd. In deze agenda zijn op diverse plaatsen afspraken hierover geformuleerd, onder meer om innovatie te stimuleren en de groei van Flevoland in balans te kunnen doormaken.

In de volgende hoofdstukken wordt per ontwikkelpijler benoemd waar Rijk en regio de komende periode op inzetten en welke onderwerpen ook voor de middel- en lange termijn in beeld zijn bij de ontwikkeling van Flevoland.

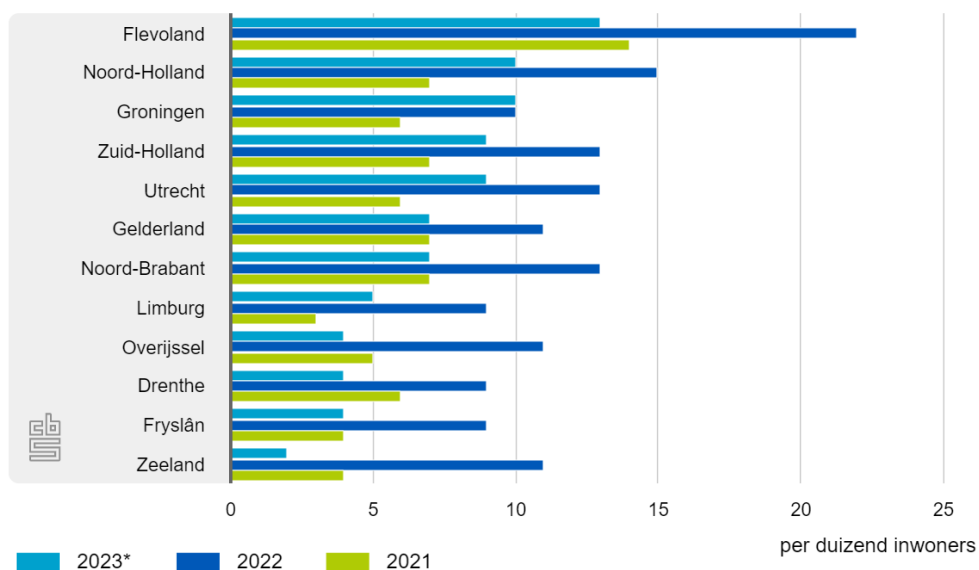

ONTWIKKELPIJLER 1

Vitale steden en dorpen

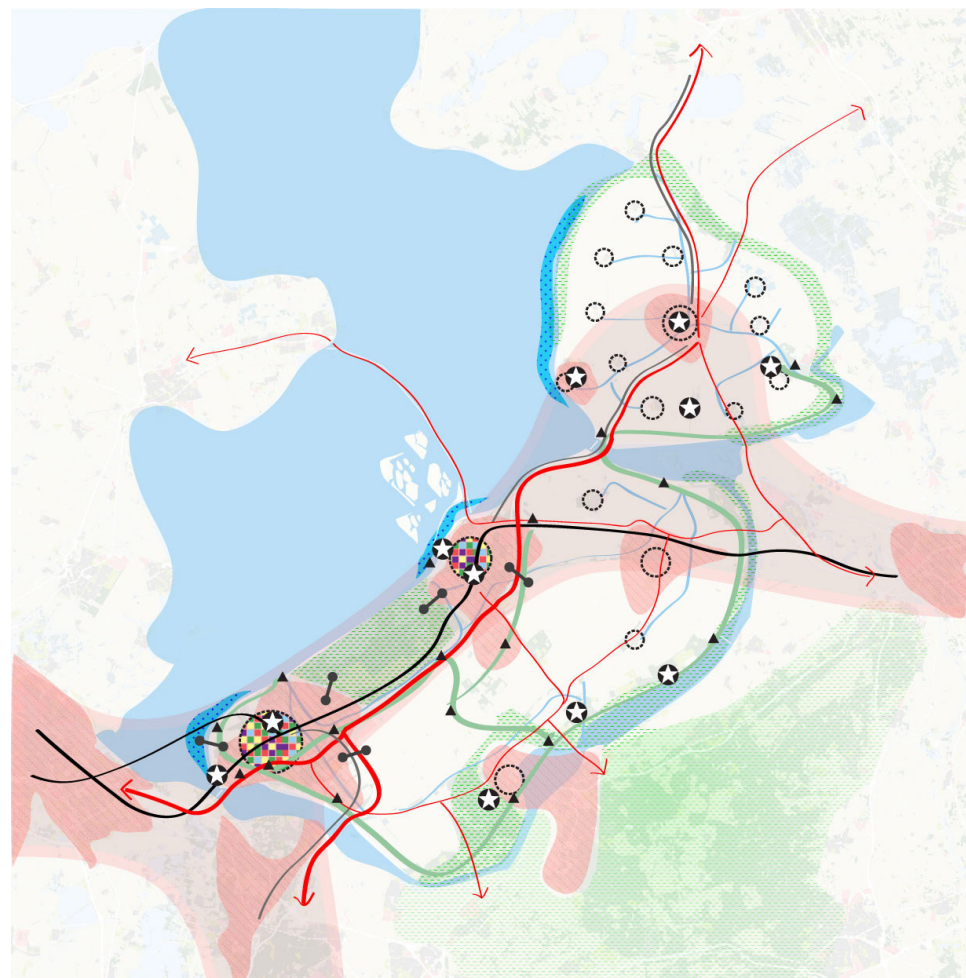
Flevoland kent mede ten behoeve van de omliggende regio's een zeer hoge bevolkingsontwikkeling. Flevoland draagt hiermee bij aan de nationale woningbouwopgave. Rijk en regio werken samen aan een toekomstbestendige, vitale en dynamische samenleving. We bouwen steden en dorpen waarin het prettig is om te leven, nu en in de toekomst.

Bevolkingsgroei per provincie

* voorlopige cijfers, tot 1 december

Figuur 4: Bevolkingsgroei in Flevoland zeer hoog.

Figuur 5: Schetsmatig toekomstbeeld van Flevoland met vitale steden en dorpen.

AFSPRAAK 1:

Tijdig realiseren voorzieningen in een samenleving met groeiende dynamiek

Groei van woningbouw en inwoners in de regio is, zoals benoemd in de richtinggevende uitspraken, alleen mogelijk als een robuust sociaal fundament aanwezig is of wordt gerealiseerd. Alleen zo ontstaat de sociale cohesie om ook een gezonde samenleving te kunnen bouwen en zijn. Rijk en regio erkennen dat meer aandacht nodig is voor zorgvoorzieningen, onderwijs en sociaal maatschappelijke aspecten die komen kijken bij het bouwen van een samenleving.

De volgende ontwikkelingen zijn daarbij van belang:

Demografie: Driedubbele vergrijzing, bovenop het landelijk beeld dat het aantal ouderen snel groeit, groeit in Flevoland het aantal ouderen nog veel sneller, omdat er (door de instroom van gezinnen) tot nog toe vrijwel geen ouderen waren. Daarmee ontbreekt ook een zorginfrastructuur van enige omvang. De groei in het aantal ouderen vergt dan ook echte schaa sprongen in voorzieningen en zorg. Dit biedt ook kansen voor innovatieve zorgconcepten.

Beperkte sociale worteling. Flevoland kent relatief veel inwoners die uit andere regio's komen of die familie elders hebben wonen. Dit leidt tot extra vraag in de (jeugd)zorg, omdat “het netwerk” onvoldoende capaciteit heeft om problemen zelf op te vangen.

Arbeidsmarkt problematiek. Flevoland is er vanwege haar specifieke historische en demografische ontwikkeling ook sprake van een nog hogere arbeidsmarkt-problematiek voor zorg en onderwijs ten opzichte van andere regio's.

(Aangepaste) lopende afspraken:

- In de governance van de SAF is de mogelijkheid afgesproken voor het bijeenbrengen van een bestuurlijk overleg Samenleving om deze door versnelde groei veroorzaakte problematiek met de relevante departementen (VRO, VWS, SZW, FIN) te kunnen bespreken. VRO zal als coördinerend departement het gesprek faciliteren op basis van regionale voorbereiding.
- In dit gesprek wordt aandacht aan de volgende ontwikkelingen:
 - Demografie: Driedubbele vergrijzing
 - Beperkte sociale worteling
 - Arbeidsmarkt problematiek
- Rijk en regio werken samen aan het verbeteren van de bestaande gebouwde omgeving in verschillende interbestuurlijke trajecten. Zo wordt in het programma Lelystad Next Level gewerkt aan de ontwikkeling van Lelystad, met een focus op vier stadsdelen waaronder de kustontwikkeling Lelystad. In Almere wordt onder RRAAM gewerkt via Almere 2.0 aan de ontwikkeling van Almere
- Het Rijk (OCW, SZW, JenV, VWS, VRO) zet in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid samen met gemeenten en andere lokale partijen de eerste stappen voor een langjarige inzet de leefbaarheid en veiligheid in 20 focusgebieden in 19 steden weer op orde te krijgen en de bewoners weer perspectief te bieden. Lelystad Oost is een van de focusgebieden. Hierin worden de uitkomsten van de onderzoeken in de New Towns Alliantie betrokken.

Nieuwe afspraken:

- Rijk en regio herkennen de noodzaak naar het in evenwicht brengen van de woon-werk balans en voorzieningenbalans. Het is de bedoeling om in beeld te brengen in hoeverre er evenwicht is in de woon-werkbalans en de voorzieningenbalans ten opzichte van het aantal woningen en inwoners. Door een gezamenlijke feitenbasis op te bouwen tussen Rijk en Regio over basisvoorzieningen in de regio wordt duidelijk waar investeringen nodig zijn.
- VRO coördineert dat, op basis van een regionale analyse en eerste oplossingsrichtingen, samen met de regio, onder andere OCW en VWS een gesprek over de gezamenlijkheid tussen het sociale, fysieke en economische domein plaatsvindt. Hier worden de kansen die dit biedt voor het vormen van een 'complete

samenleving'. De uitkomsten uit het onderzoek naar brede welvaart en de daarop gebaseerde startnotitie Sociale Agenda (Provincie Flevoland), onderzoek naar ontwikkelen New Towns en lokale analyses gebruikt.

- De regio brengt t.b.v. de bovenstaande regionale analyse de informatie over basisvoorzieningen in de wijk in beeld en wat hierop aanvullend (niet alleen op basis van groei, maar ook op basis van achterstand) moet worden gerealiseerd, zowel in m² als in mogelijke kosten. Zo bouwen we een gezamenlijke feitenbasis op. Op basis van deze gezamenlijke kennis bezien regio, BZK, VRO, SZW en OCW in 2026 welke afspraken over gezamenlijke inzet gemaakt kunnen en moeten worden gekoppeld aan afspraken over woningbouw.
- Rijk en regio spreken af dat als een basisvoorziening (bijvoorbeeld een ziekenhuis) in de regio op basis van onvoldoende draagkracht (onvoldoende gebruik) dreigt te worden opgeheven, zij met elkaar in gesprek gaan wat de effecten van het verliezen van de voorziening betekenen juist in een groeiende regio. Bij voorkeur wordt voorkomen dat een voorziening eerst wordt opgeheven om een aantal jaar later (wanneer door de groei van de regio er wel voldoende inwoners zijn) opnieuw te openen.

AFSPRAAK 2:

Financieel instrumentarium ontwikkelen voor regio's met bovenmatige groei

Afspraken over extra woningbouw (in het verleden en in de toekomst), kunnen uitsluitend worden gemaakt als aan de voorwaarden is voldaan om een complete samenleving te kunnen realiseren. Een afspraak maken betekent een integrale afspraak maken: niet alleen ruimtelijk en op het gebied van wonen, maar met garanties over hoe een samenleving te bouwen. Hierbij is ook adequate voorfinanciering van sociaal maatschappelijke (zorg)voorzieningen aan de orde. Een gebied waar woningen worden gebouwd en jaar na jaar meer inwoners wonen, moet investeren in openbare ruimte en voorzieningen op het

moment dat een belangrijk deel van de inwoners (waarvoor wordt gebouwd) nog niet bijdraagt aan de bekostiging (via het betalen van belasting of via de bekostiging van het Rijk). De snelle groei van de regio Flevoland met bijna twee keer het gemiddelde van Nederland (maakt dit vraagstuk in deze regio afwijkend van andere provincies. Gemeenten, provincie en Rijksorganisaties (politie, veiligheidsregio's en GHOR) zijn decennialang bekostigd met een methodiek die de omvang van de organisaties afmeet aan het aantal woningen of inwoners van twee of meer jaren daarvoor.

De in 2023 gewijzigde systematiek voor het gemeentefonds heeft (t-2) afgeschaft, maar niet tot een verbetering in de bekostiging geleid.

Bij provincie, politie, veiligheidsregio's en GHOR is er nog geen oplossing. Ook de maatschappelijke partners ervaren deze tekorten. Ook bij het waterschap worden de investeringen (via kapitaallasten) aan de huidige inwoners in rekening gebracht, terwijl deze ook voor veel meer toekomstige inwoners van belang zijn. De bestaande capaciteit van de huidige zuiveringen staat onder druk en dit neemt de komende periode toe. Beheer en onderhoud in de wijken en de openbare ruimte moet nu in grote golven (die de hoge woningbouwproductie 25-30 jaar geleden volgt) worden aangepakt. Hierbij is ook aandacht nodig voor de wegen in het buitengebied, vanwege de afwijkende Flevolandse situatie, denk bijvoorbeeld aan de verzakking van wegen als gevolg van klink en veenoxidatie.

(Aangepaste) lopende afspraken:

- Daarom is in 2022 afgesproken om de effecten van deze systematiek (t-2) in beeld te brengen en te kijken of een alternatieve investerings- en financieringssysteem tot een oplossing van deze jarenlange problematiek leidt. Dit onderzoek is nog niet opgestart. Deze afspraak wordt in samenspraak met VRO (en via VRO FIN) opgepakt en in 2026 aan het BO RR gepresenteerd.

Nieuwe afspraken:

- Rijk en regio constateren dat decennialang een achterstallige financiering is toegepast en dat die in een aantal gevallen nog steeds geldt. Samen brengen zij met rekenkundig onderzoek in beeld wat de achterstand is geweest in de 40 jaar dat bekostiging twee jaar achterliep. ten opzichte van gebieden met een autonome groei.
- De regionale partijen en de Rijkspartijen brengen inzicht in de extra onderhoudskosten die regio specifiek zijn. Hierbij moet ook rekening worden gehouden met de opgave vanuit het natuurplan die voortkomt uit de natuurherstelverordening (NHV). spreken Rijk en regio af dat:
- De regio onderbouwt wat aan (achterstallige en voor groei benodigde) voorzieningen nodig is. VRO betreft de rijkspartijen (FIN) in het gezamenlijk onderzoek met de regio hoe dit aan de groei is gekoppeld.
- De regio neemt in dit onderzoek de bezetting van politie, brandweer, GHOR, veiligheidsregio's, onderwijsinstellingen, gezondheidszorg en welzijn (GGD), openbaar vervoer, culturele instellingen en jeugdzorg mee. Ook de door de hoge bevolkingsgroei veroorzaakte hogere bekostiging vooraf bij het waterschap dient hierin meegenomen te worden, aangezien er wordt gebouwd voor +50% meer inwoners in 2050.
- Onder coördinatie van het ministerie van VRO onderzoeken Rijk (VRO, BZK, VWS, SZW en Financiën) en regio samen welke mogelijkheden er zijn om instrumentarium en regelingen in te zetten op de bekostiging van de groei.

AFSPRAAK 3:

Grootschalig woningen bouwen mede ten behoeve van de landelijke woonopgave

Een omvangrijk deel van de woningbouw vindt plaats in of direct grenzend aan bestaand stedelijk gebied. Deels op decennialang gereserveerde plekken en deels door verdichting, transformatie, woningsplitsing of optoppen. Veel locaties in Flevoland zijn al lang in beeld of betreffen afronding van bestaande locaties zoals Zeeheldenwijk Urk, Emmelhage Emmeloord, Polderwijk Zeewolde,

Swifterbant Zuid (Dronten), De Graafschap in Biddinghuizen (Dronten), Dronten-Zuid, Lelystad Zuiderhage, Zeewolde deel Oosterwold en deel Almere, Almere Poort, Almere Hout en Almere Pampus. Na 2030 zijn er nog geen harde afspraken voor aantallen te bouwen woningen, maar in de aankomende actualisatie van de woondeals wordt de horizon op 2035 gelegd. Ten behoeve van de grootschalige woningbouw in Flevoland dienen de randvoorwaarden hiervoor zoals in de drie pijlers zijn benoemd (voldoende energie, voldoende sociale voorzieningen, voldoende infrastructuur, voldoende stuwende werkgelegenheid, voldoende toekomstbestendig en levensloopbestendig ontworpen, ruimte voor waterberging en waterveiligheid, geen verslechtering natuur, etc.) tijdig tot stand gebracht te worden. De snelgroeiende provincie Flevoland moet in balans blijven, waarbij alle aspecten van brede welvaart van belang zijn.

(Aangepaste) lopende afspraken:

- Rijk en regio hebben in de 'Provinciale woningbouw afspraken 2022-2030' en in de woondeals MRA en ZUND-gemeenten afspraken gemaakt over de versnelde bouw van woningen in Flevoland. Afsproken is dat er 39.743 nieuwe woningen in de regio gebouwd worden tot en met 2030, waarvan ten minste twee derde betaalbaar zijn.
- Rijk, provincie en gemeente Lelystad, Staatsbosbeheer en Rijksvastgoedbedrijf werken in Lelystad Next Level samen aan de groei van Lelystad gericht op minimaal 120.000 inwoners met als perspectief: zelfstandig, sociaal veerkrachtig, duurzaam, aantrekkelijk en economisch sterk. Tussen Rijk en regio is een bestuursovereenkomst ondertekend voor de bouw van 15.000 woningen in Lelystad Zuiderhage.
- Rijk en regio hebben een ruimtelijke strategische verkenning voor Pampus uitgevoerd en vastgesteld op het BO-MIRT van 2024.
- Gemeente Dronten en Rijk werken aan een versnelling van de woningbouw bij Dronten Zuid. Het Rijksvastgoedbedrijf werkt aan een gebiedsvisie voor Dronten.
- In het regeerprogramma is opgenomen dat "het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) de opdracht krijgt om bij de verkoop van Rijksvastgoed (gronden en gebouwen) maximaal in te zetten op het realiseren van maatschappelijke opgaven,

waaronder (betaalbare) woningen. Verwerven van gebouwen en grond kan hier deel van uitmaken. De inzet van het RVB bij grootschalige gebiedsontwikkelingen zoals de lopende grootschalige woningbouwprojecten in Almere Pampus en Oosterwold, Lelystad Zuiderhage, wordt voortgezet. De grond en expertise van het RVB wordt ook op andere plaatsen benut. Zoals op de Woontop 2024 afgesproken en op basis van de actualisatie van de woondeals (in 2025) wordt in 2026-2027 de woningbouwprogrammering voor de periode 2031 tot 2035 door regio en Rijk (VRO) in kaart gebracht

Nieuwe afspraak:

- VRO, LVVN, Rijksuitvoeringsorganisaties (waaronder het RVB en SBB) en de regio verkennen in een gezamenlijk werkgroep de flexibiliteit van de grondportefeuille. Onderdeel van de opdracht voor de werkgroep is om te werken aan stroomlijning op onderwerpen en vragen met bijvoorbeeld vaste aanspreekpunten. De werkgroep onderzoekt of voor de maatschappelijke opgaven van Flevoland aanvullende afspraken nodig zijn en vertalen dit naar uitvoeringsafspraken. Hierbij verkennen Rijk en regio bij welke andere grootschalige (gebieds)ontwikkelingen in Flevoland de grond en expertise van de Rijksuitvoeringsorganisaties (waaronder het RVB en SBB) benut kunnen worden. Deze afspraak is relevant voor diverse onderwerpen binnen alle 3 de pijlers (stedelijke ontwikkeling in pijler 1, landbouwtransitie in pijler 2, groen blauwe dooradering in pijler 3). pijler 1, landbouwtransitie in pijler 2, groen blauwe dooradering in pijler 3).

AFSPRAAK 4:

Inzetten op toekomstbestendige woningbouw

De grote ontwikkellocaties, aantallen woningen en woningbouwtempo in Flevoland bieden mogelijkheden om op grotere schaal in te zetten op toekomstbestendige woningbouw. Dit is in lijn met de richtinggevende uitspraak “Nieuwe en bestaande wijken worden toekomstbestendig ontwikkeld”, want het is essentieel om nu de goede keuzes te maken. De woningen die nu gebouwd worden staan er de komende decennia en dienen dan ook te voldoen aan eisen

op gebied van energie (en met oog voor het energienet), (drink)water, afvalwaterverwerking, waterveiligheid, waterkwaliteit, biodiversiteit, klimaatrobuustheid, etc.. Het is bij dit onderwerp dan ook zeer belangrijk om een sterke relatie te leggen tot de afspraken en inzet in pijler 3 Robuust natuurlijk fundament.

(Aangepaste) lopende afspraken:

- De vorige City Deal Circulair en Conceptueel bouwen liep tot en met 2023 en heeft een bijdrage geleverd aan de transitie naar een circulaire bouweconomie, met een focus op de woningbouwopgave. Rijk en regio werken samen aan een nieuwe City Deal Toekomstbestendige Gebiedsontwikkeling. Via het platform “Van Polder Tot Pand” werken Building Balance, Provincie Flevoland, Horizon (de regionale ontwikkelmaatschappij) en Rabobank actief samen. De City Deal zal een looptijd van 3 jaar kennen.
- De provincie Flevoland werkt samen met de gemeente Almere en andere partijen aan de ontwikkeling van de Green Innovation Hub. Dit is een innovatiebroedplaats waarin gewerkt wordt aan digitale ondersteuning van gebiedsontwikkelingen die model staan voor de toekomst van de stad: groen, duurzaam en inclusief. De aanvraag van het Nationaal Groei Fonds is gehonoreerd en het project wordt uitgevoerd, met het daadwerkelijk bouwen van een klein aantal biobased woningen (in Almere).
- In de Nationale Aanpak Biobased Bouwen is besloten om ten minste 30% van de woningen in 2030 biobased te bouwen. Gemeenten Almere, Lelystad en Provincie Flevoland zijn – als onderdeel van de MRA – mede-ondertekenaars van de MRA Greendeal Houtbouw en Intentieovereenkomst Klimaatbestendige Nieuwbouw in de MRA en Noord-Holland.
- Provincie Flevoland is partner in de Nationale Aanpak Biobased Bouwen (NABB) waarvoor het Rijk nationaal 200 miljoen euro beschikbaar heeft gesteld. Daarin staat de ambitie ‘30-30-30’ verwoord: voor woningbouw is ten minste 30% van de woningen in 2030 voor 30% biobased. De realisatie van deze woningen wordt onderdeel van de proeftuinen Houtbouw en Biobased bouwen van de Provincie Flevoland. Daarmee wordt deze proeftuin verlengd tot 2030. In deze proeftuinen wordt uitgewerkt welke eisen dit meebrengt voor de woningen. VRO denkt mee welke experimenteerruimte er geboden kan

worden in wet- en regelgeving, zoals het bouwbesluit. De opgestelde eisen worden uiteindelijk gebruikt door gemeenten in Flevoland in concrete bouwprojecten uit de provinciale woningbouwafspraken.

- Provincie Flevoland, VRO en LVVN willen de transitie naar biobased bouwen versnellen. De vezels worden – bij voorkeur binnen de provincie – verwerkt tot grondstoffen/ bouwmaterialen die worden gebruikt in nieuwbouwwoningen en in verduurzaming van de bestaande woningvoorraad. De uitvoering van het landelijke NABB-programma speelt hierin een belangrijke rol.

Nieuwe afspraken:

- Rijk en regio (Rijksvastgoedbedrijf, provincie, gemeenten³, waterschap en woningbouwcorporaties) ondertekenen het convenant Toekomstbestendig Bouwen en handelen conform in onze aanbestedingen. Hiermee wordt een gezamenlijke taal gehanteerd hetgeen voor zowel marktpartijen als overheden het gemak biedt van eenduidigheid en de gelegenheid biedt maximaal van elkaar te leren en draagt bij aan de positionering van Flevoland als een fijne, groene en gezonde leefomgeving waar men graag wil wonen. Dit geeft ook invulling aan inmiddels dwingender thema's, zoals natuurinclusiviteit binnen bebouwde omgeving als gevolg van de Natuurherstelverordening (NHV).
- VRO, provincie Flevoland en gemeenten onderzoeken gezamenlijk de barrières in woningbouw, bijvoorbeeld in wetgeving of op het gebied van financiering. Bijvoorbeeld door een revoluerend fonds waarmee toekomstige baten van gebiedsontwikkelingen naar voren kunnen worden gehaald gericht op meer investeringsruimte bij de realisatie. Hierbij wordt ook gekeken naar goede voorbeelden als Almere Pampus en Lelystad Zuiderhage. Onder leiding van PRICE gaan we in Almere Hortus experimenteren met een ander fiscaal regime.
- VRO en regio spreken af om woningbouw in brede zin te benaderen, en niet alleen op woningbouwaantallen te sturen. De huidige inzet van de versnelingstafel richt zich primair op het bouwtempo en is daarmee niet integraal. Thema's als voorzieningen, toekomstbestendigheid, bereikbaarheid, etc. dienen integraal meegewogen te worden. De vraag op welke wijze Rijk en

regio deze integrale werkwijze kan bevorderen, wordt verder ingevuld. De inzet is om best practices op te schalen, zodat deze ook elders in Nederland in te zetten zijn.

AFSPRAAK 5:

Investeren in bereikbare steden en dorpen

Flevoland biedt met de huidige infrastructuur zeker tot 2030 nog mogelijkheden voor een groot aantal woningen (conform woondeal). Bij een verdergaande woningbouw zijn aanvullende maatregelen nodig om bereikbaarheidsknelpunten te voorkomen. De bouw van (meer dan) 100.000 woningen vraagt naast meer banen, (hoger) onderwijsmogelijkheden en (sociale) voorzieningen grote inzet op bereikbaarheidsmaatregelen binnen Flevoland en met de rest van Nederland (Goudappel Cofeng, 2024). Naast inzet op infrastructuur, die ook voor de benodigde economische ontwikkeling nodig is, is inzet nodig op het mobiliteitsgedrag door inwoners te stimuleren buiten de spits reizen of met alternatieve vervoermiddelen voor de auto. Dit kan door de aanleg van hubs en doorfietsroutes, parkeerbeleid, deelmobiliteit, publiek vervoer, digitalisering en spits spreiden/mijden (zoals afgesproken bij BO MIRT 2024).

(Aangepaste) lopende afspraken:

- De Lelylijn versterkt de economische structuur van Nederland op de lange termijn en benut de ontwikkelpotentie voor sterke regio's, steden en kernen. Rijk en regio werken aan het Masterplan Lelylijn, met als doel de benodigde beslisinformatie te leveren voor de stap naar de MIRT-verkenning. Het Masterplan Lelylijn doet verdiepend onderzoek naar de langetermijneffecten, de (alternatieve) financieringsmogelijkheden en gebiedsverdiepingen. Een Lelylijn-gezant adviseert onder meer over realistische bekostiging en financiering voor de Lelylijn.
- Door het sluiscomplex Kornwerderzand te verruimen moet de bereikbaarheid over water van economische activiteiten rond het IJsselmeer worden verbeterd. Rijk en regio zijn met elkaar in gesprek om te komen tot nieuwe afspra-

3 De gemeente Noordoostpolder heeft eind 2025 besloten het convenant vooralsnog niet te ondertekenen.

ken over de realisatie. Naast inhoudelijke vraagstukken wordt in 2026 ook gekeken naar de governance, mogelijke financiële consequenties en risicoverdeling. En wat dit betekent voor de huidige Bestuursovereenkomst.

- De N50 vormt een belangrijke verbinding met de regio Zwolle en is onderdeel van de oost-west verbinding Alkmaar tot Zwolle. Voor het tracé tussen Kampen Zuid - knooppunt Hattemerbroek is een gezamenlijk eindbeeld vastgesteld om op termijn te verbreden naar 2x2.⁴ Op basis van eerder onderzoek is gebleken dat het resterende deel (Ramspol –Kampen) van de N50 die dan nog 2x1 rijstroken heeft in de toekomst niet over voldoende capaciteit beschikt en dat hier ook 2x2 rijstroken nodig zijn om bereikbaarheidsknelpunten (een flessenhals) te voorkomen. Rijk en regio zijn met elkaar in gesprek om te bezien wat nodig is om het project N50 Kampen-Kampen Zuid te hervatten, waarbij het gaat om de drieslag financiële middelen, stikstofruimte en uitvoeringscapaciteit van Rijkswaterstaat. Voor de verkeersveiligheidsmaatregelen tussen Kampen en Ramspol bestaat een financieel tekort, dat moet worden opgelost.
- Met de realisatie van Lelystad Zuiderhage wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de woningbouw in Flevoland en wordt een impuls gegeven aan de ontwikkeling van Lelystad. Voor de ontsluiting van de nieuwbouwwijk zijn belangrijke stappen gezet. Het bereikbaarheidsonderzoek is afgerond en de conclusies en aanbevelingen zijn bestuurlijk vastgesteld. Door het rijk zijn financiële middelen gereserveerd voor de multimodale ontsluiting van deze nieuwbouwwijk, waardoor gestart kan worden met de eerste fase van de woningbouw. Rijk en regio blijven samen werken aan de verbetering van de multimodale bereikbaarheid in relatie tot het tempo van de gefaseerde woningbouw in Lelystad Zuiderhage. Realisatie van een station Lelystad Zuid is nodig om de centrumontwikkeling in Zuiderhage met de beoogde woningbouw aantallen mogelijk te maken. Daarnaast blijven rijk en regio zich inzetten om het project A6 Almere Oostvaarders-Lelystad op een gepast moment te herstarten, wat vooral afhankelijk is van de beschikbaarheid van RWS-capaciteit. Door het rijk is het noodzakelijk projectbudget aangevuld, waardoor circa

€ 150 miljoen voor het project beschikbaar is.

- Op basis van de afgesproken aanvullende financiële Rijksinzet voor de verbreding A6 tussen Almere en Lelystad en onderzoek waaruit is gebleken dat de beperkingen rondom stikstof niet van dermate omvang zijn (om een doorstart van het project in de weg staat), hebben Rijk en regio in het BO MIRT 2024 afgesproken dat het Rijk zich inspent om de uitvoering van dit project binnen afzienbare tijd op te pakken.
- In 2026 wordt gestart met een MIRT-verkenning naar de verbreding van de A27 tussen Almere/Zeewolde en Eemnes. Daarbij zal nadrukkelijk gekeken worden naar korte en lange termijn oplossingen, waar alternatieve bekostiging, value engineering en mogelijkheden voor fasering een integraal onderdeel van de verkenning vormen.
- Conform besluitvorming bij het BO MIRT van 2022 en BOL 2023 worden de maatregelen uit het mobiliteitspakket voor met name Almere Centrum uitgevoerd.
- Rijk en regio onderschrijven nut/noodzaak van de realisatie van een IJmeerverbinding voor grootschalige woningbouw in Almere Pampus. De IJmeerverbinding biedt kansen voor een snelle metroverbinding vanuit Almere Centrum, via Pampus, IJburg om vervolgens bij Diemen aan te takken op het Amsterdamse metronet. Een IJmeerverbinding speelt ruimte vrij op de Flevolijn en Gooilijn voor meer en snellere treinen uit het noorden en oosten van het land. De IJmeermetro kan zich binnen enkele decennia terugverdienen door een positieve kosten baten verhouding ($MKBA > 1,2$) (Decisio, 2021). Het positieve exploitatiesaldo kan in combinatie met andere bronnen een rol hebben bij de bekostiging van de aanleg. Op het BO-MIRT 2024 is een P-verkenning afgesproken. Deze verkenning onderzoekt de mogelijkheden en kansrijkheid van alternatieve bekostiging van een IJmeerverbinding als een alternatieve route naar de start van een MIRT-verkenning. Hiervoor wordt een integrale businesscase opgesteld voor de bereikbaarheidsopgave van Almere, waarvan de bekostiging van de IJmeerlijn onderdeel is, inclusief een investeringsfonds voor sociale en leefbare ontwikkeling van Pampus en de stad. De resultaten van het onderzoek worden geagendeerd voor het BO MIRT Noordwest 2026.
- Rijk en regio blijven zich inzetten om de OV-bereikbaarheid op de corridor

⁴ Ministerie van IenW; MIRT-brief voorjaar 2023; 23 juni 2023; I E NW/BSK-2023/170956

Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad (OV-SAAL) beter te laten aansluiten bij de groei van Flevoland en de verplaatsing en verzwaring van het economische zwaartepunt in Amsterdam naar de zuidkant. De randvoorwaardelijke implementatie van het nieuwe beveiligingssysteem ERTMS is uitgesteld, waarbij de nieuwe streefdatum van ingebruikname is opgeschoven van 2030 naar 2033. Rijk en regio vinden het samen belangrijk stappen te blijven zetten, perspectief na te streven en kijken daarbij onder meer naar een eventueel gefaseerde tussenoplossing.

Nieuwe afspraken:

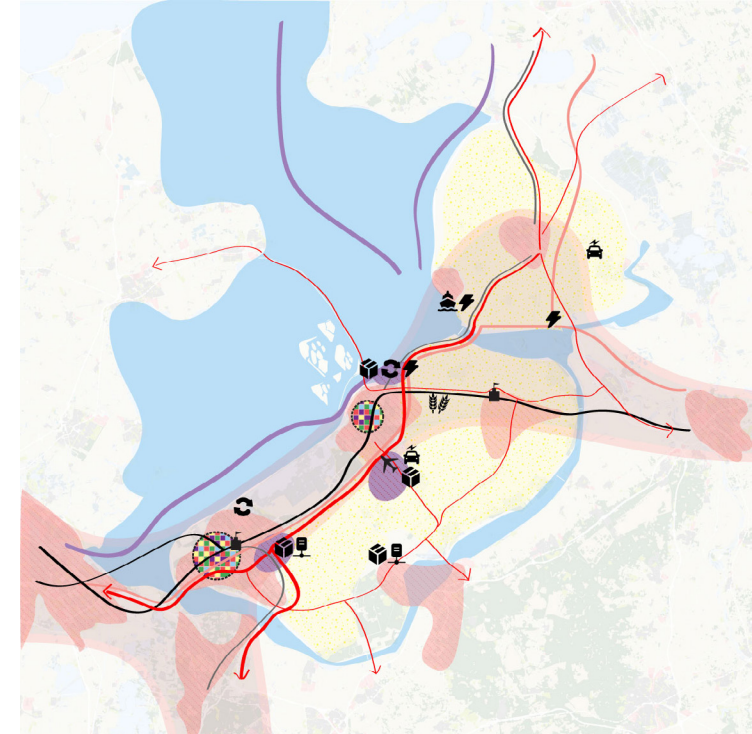
- Voor een goede bereikbaarheid is - in de zin van volgtijdelijkheid - belangrijk om te kiezen wanneer, waar en ook hoe te bouwen. Op basis van het uitgevoerde regionale bereikbaarheidsonderzoek wordt door provincie Flevoland, de Flevolandse gemeenten, I&W, VRO nagegaan op welke wijze fasering van woningbouw over de regio kan bijdragen aan het beperken van de bereikbaarheidsproblematiek in de periode na 2030. Daarbij ligt de focus op ontwikkeling rondom OV-knooppunten zoals in Almere Centrum en Lelystad Centrum.
- Met het budget dat het Rijk beschikbaar stelt in het kader van 'verbeteren doorstroming kleine weginfra' kunnen Provincie en gemeenten de meest urgente problematiek m.b.t. de overgang van het hoofdwegennet naar het regionale wegennet in Flevoland versneld oplossen. Dit heeft betrekking op de veiligheid-, en doorstromingsproblematiek bij Emmeloord (afrit 14 en 15) en Lelystad (afrit 11 en Rondweg Lelystad-Zuid bij afrit 9). Daarmee wordt een groot deel van de problematiek in Flevoland opgelost en wordt een stap in het verbeteren van de bereikbaarheid over de weg en wordt bijgedragen aan de ontsluiting van woningbouw. Rijk en regio blijven zoeken naar oplossingen voor resterende knelpunten, zoals bij Lelystad (afrit 10) en Almere (afrit 7/8).

ONTWIKKELPIJLER 2

Toekomstbestendige regionale economie

Rijk en regio werken de komende jaren samen aan een toekomstbestendige regionale economie, leunend op de pijlers digitalisering, innovatie en technologie en met sterke economische clusters die voor passende werkgelegenheid zorgen in de regio. Daarbij is het verbeteren van de ruimtelijk economische infrastructuur van belang: de mobiliteits-, digitale, kennis- en energie-infrastructuur en goede, passende werklocaties.

Figuur 6: Schetsmatig toekomstbeeld van Flevoland met toekomstbestendige regionale economie.

Feiten en cijfers: banen

Vanaf 2018 ligt de **banengroei jaarlijks boven het Nederlands gemiddelde**. Het aantal banen in Flevoland is gegroeid van 140.000 naar 215.000 banen **(+55%) in 21 jaar (+3.500 per jaar)**.

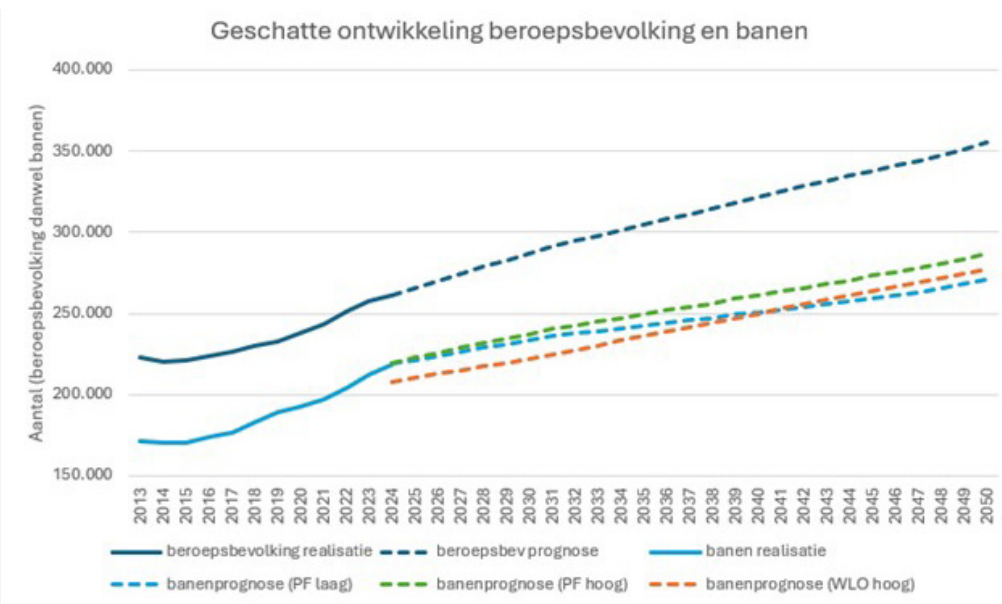
De woon-werk balans van Flevoland is 83% (213.135 banen/258.000 personen). Gemiddeld in **Nederland is dat in 2023 97%**. Flevoland kent hierdoor een **relatief grote uitgaande pendel**.

De Flevolandse beroepsbevolking bestaat in 2023 uit 258.000 inwoners met een netto-arbeidsparticipatie van 74%. Het werkeloosheidspercentage in 2023 is 3,7%.

Het aantal vestigingen in Flevoland is gegroeid van 20.000 naar 56.000 vestigingen **(+175%) in 21 jaar (+1.700 per jaar)**.

Woon-werk balans:

Wanneer Flevoland 100.000 woningen bouwt en Rijk en regio geen extra werkgelegenheid stimuleren dan verslechtert de woonwerkbalans. Er zijn naast de autonome ontwikkeling van de werkgelegenheid tienduizenden extra arbeidsplaatsen nodig om de woonwerkbalans te verbeteren.

Figuur 7: Geschatte ontwikkeling beroepsbevolking en banen (Provincie Flevoland, bewerking op basis van diverse bronnen)

AFSPRAAK 6:

Aanjagen stuwende werkgelegenheid t.b.v. woonwerkbalans

Feiten en cijfers: economische sectoren

Er werken in Flevoland relatief gezien veel mensen in de **groot- en detailhandel** (20,4%; NL 17%) en de **uitzendbranche en overige zakelijke dienstverlening** (10,1%; NL 4,9%) ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Het Flevolandse **aandeel in de landbouw is hoger** (3%; NL 2,3%). Met name in Noordoostpolder is het percentage (11%) zeer hoog.

Stevige inzet op het economische domein de komende 25 jaar is essentieel. Alleen wanneer ook een toename van stuwende werkgelegenheid naast bevolkingsvolgende werkgelegenheid in Flevoland wordt gerealiseerd kan de bouw van (meer dan) 100.000 woningen een samenleving in balans worden.

Een vernieuwde arbeidsmarktaanpak is nodig omdat sectoren elkaar in een krappe arbeidsmarkt gaan beconcurreren. De aanwezigheid van universitair (en hoger) onderwijs draagt in belangrijke mate bij aan het ontwikkelen van stuwende en innovatieve bedrijvigheid (zie hiervoor “Versterken van de kennis economische structuur”).

Tot en met 2035 zijn over het algemeen voldoende bedrijventerreinen beschikbaar. Ook na 2035 bieden zachte plannen (o.a. Lelystad Airport Businesspark fase 2) relatief veel ontwikkelruimte. Almere vormt hierop een uitzondering. In Almere moet actief gezocht worden naar ruimte voor nieuwe bedrijventerreinen. De opgave daarna wordt groter ook in het licht van de transitie- en groeiopgave.

Figuur 8: Zonder extra stuwende werkgelegenheid ontstaat geen samenleving in balans (bron kaartbeeld: Goudappel Cofeng)

(Aangepaste) lopende afspraken:

- Rijk en regio spannen zich in om het aantal passende arbeidsplaatsen te verhogen in de regio via BO MIRT en BO Leefomgeving en verschillende bestaande interbestuurlijke samenwerkingen zoals het NOVEX-gebied MRA en NOVEX-gebied Regio Zwolle, en Regioarrangement Ermelo, Harderwijk, Zeevolde en Putten (UA SAF 2023).
- Rijk en regio werken conform Regiodeal Noordelijk Flevoland aan toekomstbestendig maken Maritieme Cluster Urk (Urk Business & Innovation Education Campus - UBEIC) o.a. door realisatie Maritieme Service Haven Flevoland, verduurzaming IJsselmeervisserij met betrekking tot Urk en het verzilveren van groeipotentieel Noordelijk Flevoland verbonden aan smart mobility (MITC met te ontwikkelen campus te Marknesse). De Regiodeal Noordelijk Flevoland wordt in 2026 geëvalueerd door de provincie Flevoland. Op basis van deze evaluatie gaan de regio en LVVN, BZK/VRO, IenW, JenVZ en EZ(K) in gesprek over mogelijke vervolg inzet van de betrokken partijen (UA SAF 2023).

- In het regeerakkoord stond dat het Rijk in 2025 een besluit zou nemen over de opening van Lelystad Airport voor burgerluchtvaart.
Voordat Lelystad Airport daadwerkelijk geopend kan worden, moet aan twee voorwaarden worden voldaan: (1.) Lelystad Airport moet een natuurvergunning hebben en (2.) er moet een oplossing komen voor de naderingsroute bij Lemelerveld.
De huidige stand van zaken op deze twee onderwerpen is dat (1.) door Lelystad Airport afgelopen periode gewerkt is aan de natuurvergunning maar dat deze nog niet is verstrekt in verband met twijfels over de additionaliteit van de genomen stikstofmaatregelen door Schiphol Group/Lelystad Airport en (2.) door Luchtverkeersleiding Nederland een advies is ingediend bij I&W met een oplossing voor het level vliegen op de naderingsroute bij Lemelerveld (UA SAF 2023) waarbij geen gebruik meer gemaakt zal worden van de vliegroute over het Lemerveld. Op basis van besluitvorming door het kabinet gaan Rijk en regio verder in overleg over het effect en de uitvoering.
- Verplaatsen van bestaande of vestigen van grootschalige (nationale) voorzieningen en nieuwe Rijksinstellingen - niet zijnde een kazerne - passend bij het profiel van Flevoland. Vanwege de inzet van Flevoland voor het oplossen van de nationale woningbouwschaarste dient tegelijkertijd de woon werkbalans verbeterd te worden, door een substantiële bijdrage te leveren aan de werkgelegenheid. (BOL/MIRT 2022). Dit wordt door BZK/VRO en regio in 2026 geconcretiseerd.
- Almere wordt binnen het programma “Ruimtelijk Programmeren voor de Nederlandse kennisindustrie” van het ministerie van Economische Zaken beschouwd als een toekomstig hightech brandpunt en zal meedraaien binnen dit programma. Horizon Flevoland zal hierin een belangrijke rol spelen (BO MIRT 2024).
- Uitvoering Ruimtelijk Economische Aanpak Almere/Oostflank MRA zoals afgesproken bij het BOL NW (2022), de REA bestaat uit 3 onderdelen:
 - a. Triple helix samenwerking op innovatie ecosysteem Tech & Transitie⁵ t.b.v.

⁵ Tech & Transitie omvat Bouw, Energie, Voedsel, Mobiliteit (incl. hoogwaardige logistiek en duurzame luchtvaart) en ICT & Tech (w.o. semiconductors)

- b. Bedrijventerreinen: zowel revitalisatie bestaand als nieuwe bedrijventerreinen (de regio gaat de verkenning locaties voor 80ha in zuidelijk Flevoland uitvoeren). Onder andere is met de gemeente Lelystad de afspraak gemaakt over de ontwikkeling van Lelystad Airport Businesspark fase 2, een bovenregionaal bedrijventerrein, gericht op het versterken van de economische structuur en brede welvaart voor Lelystad en de regio.
- c. Rijksinstellingen: Oostflank van de MRA nadrukkelijk in beeld bij afweging bij (her)huisvesting van rijksinstellingen. (Zie afspraak 6 – verplaatsen rijksinstellingen).

Nieuwe afspraken:

- Provincie Flevoland ontwikkelt samen met het Rijk (EZ en Defensie), gemeenten, het waterschap, de regionale ontwikkelmaatschappij Horizon en de Economic Board Flevoland voor heel Flevoland voortbouwend op de Regio Deal Noordelijk Flevoland & Nieuw Land het economisch profiel van de regio. Op basis van dit profiel wordt in 2026 en 2027 de verdere inzet van Rijk en regio voor de ontwikkeling van de Flevolandse economie bepaald. Centraal daarin is een uitvoering van de inzet op nationale transities op het gebied van klimaat & energie, circulair bouwen, circulaire economie (grondstofposities clusters), digitalisering & sleuteltechnologieën en duurzame voedselvoorziening en de rol van de verschillende economische clusters in de regio. Hierbij is ook aandacht voor mogelijk nieuwe clusters zoals defensie hightech. De relatie met bodem, water en biodiversiteit (zie pijler 3 Robuust natuurlijk fundament) moet hierin belicht worden.
- Het maken van keuzes in clusterontwikkeling volgt op de conclusies over het economisch profiel. Op basis hiervan zullen Regio en Rijk nauw samenwerken om juiste vervolgstappen te zetten om deze kansrijke clusters te ontwikkelen. Hier worden nadere afspraken met elkaar over gemaakt in 2026. Waar nodig en mogelijk wordt het ministerie van EZ betrokken. In het Programma Ruimte voor Economie van EZ worden pilots uitgevoerd met het oog op het

toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen (één pilot per provincie). Een aanvraag zal in het kader hiervan door de provincie Flevoland in 2026 gedaan worden.

- Om het effect van de toegekende Regiodeals verder te bestendigen, wil provincie Flevoland samen met Rijk (primair SZW), gemeenten, werkgevers- en werknemersorganisaties het arbeidsmobiliteitsconcept Arbeidsmarkt 2.0 ontwikkelen. Onderzocht wordt hoe dit nieuwe arbeidsmobiliteitsconcept-vraag en aanbod beter te laten aansluiten met als doelstelling om een leven lang werken en ontwikkelen voor Flevolandse in de regio te ontwikkelen en het personeelstekort op de arbeidsmarkt, de arbeidsproductiviteit en de scheve arbeidspendel aan te pakken.
- Participeren in EZ-meerjarenprogramma "Bouwstenen voor bovenregionale samenwerking tussen hightech brandpunten" met het oog op het ontwikkelen van de regio Almere als toekomstig brandpunt voor de hightech sector.

AFSPRAAK 7:

Versterken van de kenniseconomie

Feiten en cijfers: onderwijs

In 2022 wonen er relatief veel mensen met een **middelbaar onderwijsniveau (46%)** in Flevoland ten opzichte van het **landelijk gemiddelde (42%)** en relatief weinig mensen met een hoog onderwijsniveau (27% om 32%). Het relatieve aantal mensen met een laag onderwijsniveau is ongeveer gelijk in Flevoland (27%) en Nederland (26%).

In 2022 kende Flevoland 15.694 studenten **(52%) in het middelbaar beroepsonderwijs**, 11.231 (37%) in het hoger beroepsonderwijs en 3.325 **(11%) in het wetenschappelijk onderwijs**. Gemiddeld in Nederland zijn de percentages meer verdeeld over de drie onderwijsrichtingen (37% middelbaar beroepsonderwijs, 37% hoger beroepsonderwijs en 26% wetenschappelijk onderwijs).

Om de regionale economie verder te versterken en naast bevolkingsvolgende werkgelegenheid nog meer stuwende werkgelegenheid te kunnen ontwikkelen, zetten Rijk en regio in op het versterken van (technisch) onderwijs op MBO, HBO en universitair niveau in de regio.

(Aangepaste) lopende afspraken:

- Rijk en regio werken samen in het NOVEX-gebied MRA aan een ruimtelijk-economische aanpak voor de oostflank van de MRA. Hiervoor wordt onder andere ingezet op het versterken van het kennisprofiel van Almere en Lelystad en het vergroten van de werkgelegenheid in de regio. De gemeenten Almere en Lelystad en regio hebben de Groeiagenda Nieuw Land ontwikkeld, waarin voor het MRA-gebied van Flevoland een duidelijk profiel op Tech & Transitie is uitgewerkt. Voor de Regiodeal Nieuw Land is afgesproken dat gemeente Almere samen met alle betrokken partijen de uitvoering en werking van de Regio Deal Nieuw Land evalueert binnen twee maanden na afronding van deze Regio Deal. Gemeente Almere maakt een eindevaluatie op en legt deze uiterlijk in september 2029 voor aan het Rijk-Regio-overleg. Rijk en regio werken in de Regio Deal Nieuw Land samen tot en met 2028 om:
- Een sterke impuls te geven aan het technische onderwijs op MBO, HBO en universitair niveau in de regio Almere-Lelystad zodat er meer goed geschoold talent beschikbaar komt voor Tech & Transitie bedrijven in de regio.
- Innovatiehubs te creëren voor:
 - Elektrificatie, met name gericht op technologische ontwikkelingen om de energietransitie te versnellen.
 - De volgende generatie chiptechnologie, met name gericht op technologische ontwikkelingen die bijdragen aan de energietransitie. (zie verderop voor het beoogde kennisinstituut IAMM in Almere).
 - Bouw en innovatie, met name gericht energiebesparing, hernieuwbare energie en CO₂-reductie, klimaatadaptatie, en versnelling en verduurzaming van de woningbouw.

Nieuwe afspraken:

- Rijk en regio werken gezamenlijk aan het nader verkennen van de totstandkoming van een hightech kennisinstituut in Almere (werktitel IAMM – Institute for Advanced Materials & Metrology). Met dit instituut wordt invulling gegeven aan de beoogde innovatiehub op het gebied van hightech chips die in Almere binnen de Regio Deal Nieuw Land wordt ontwikkeld. In het kader van deze nadere verkenning wordt een businessplan door TNO opgesteld, in samenwerking met een aantal partijen zoals gemeente Almere, provincie Flevoland, EZ, UT, TU/e en een aantal bedrijven (onder meer ASM). Afhankelijk van de uitkomsten van dit plan worden vervolgstappen bepaald. Rijk (IenW) en regio werken samen aan het creëren van een Nationaal Brandpunt voor Smart Mobility. Dit brandpunt is van nationaal belang en bouwt voort op het MITC en de samenwerking met NLR, TU Delft, TU Eindhoven, RDW, Schiphol Group (Lelystad Airport) en HBO en MBO-instellingen. De focus komt te liggen op drones, verduurzaming wegverkeer (verduurzaming/ elektrificatie /waterstof bij logistiek transport en personenauto's), toepassing van digitalisering (o.a. AI-toepassingen in alle vormen van mobiliteit) en verduurzaming luchtvaart (elektrificatie en waterstof). Het MITC wordt hiermee een hightech innovatiecluster op het gebied van Smart Mobility. De verbinding met mogelijkheden voor toepassingen (o.a. drones en Ai) voor landbouwtechniek, maritieme mobiliteit (samenwerking met Campus Urk) worden hierbij gelegd.
- OCW en Regio starten een verkenning over beleid groeiregio's samen met MBO raad en vereniging Hogescholen. Voor krimpregio's neemt OCW een speciale rol in. Flevoland is een jonge en diverse groeiregio. Het huidige OCW-beleid is niet ingericht op groei en nieuwe arbeidsmarktontwikkelingen. De opbouw van kennisinfrastructuur in groeiregio's blijft (voor)investeringen vragen. Hiervoor is een beleidswijziging nodig. Om zo in de regio de ontwikkeling van hoger onderwijs te stimuleren.
- Regio Deals, een instrument van VRO (en voorheen van BZK), en eenmalige investeringen zijn incidenteel van aard, terwijl de benodigde investeringen en inzet voor de kennis economische structuur van structurele aard is. De regio investeert in goede aansluiting van beroepsonderwijs op de economische clusters via de Regionale InvesteringsFonds (Publiek Private Samenwerking) en het provinciale human capital programma. Rijk en regio verkennen – na afloop van de evaluatie van de huidige regiodeals - op welke wijze de noodzakelijke structurele inzet en investeringen die ook ná een Regio Deals nodig zijn tot stand komen ten behoeve van een goede organisatie, inzet en investeringen in de regio op dit gebied. Waar wenselijk en mogelijk worden onderwijsbudgetten met een structureel karakter opgenomen in de begroting van OCW.

AFSPRAAK 8:

Krachtige en innovatieve voedselsector stimuleren

Feiten en cijfers: Landbouwgrond

In 2023 beslaat het areaal **landbouwgrond in Flevoland ruim 88.872 ha (63% landoppervlak Flevoland)**.

Van het areaal landbouwgrond is **69% akkerbouw. Landelijk is dit 30%** waaruit blijkt dat Flevoland m.n. een sterke akkerbouwprovincie is.

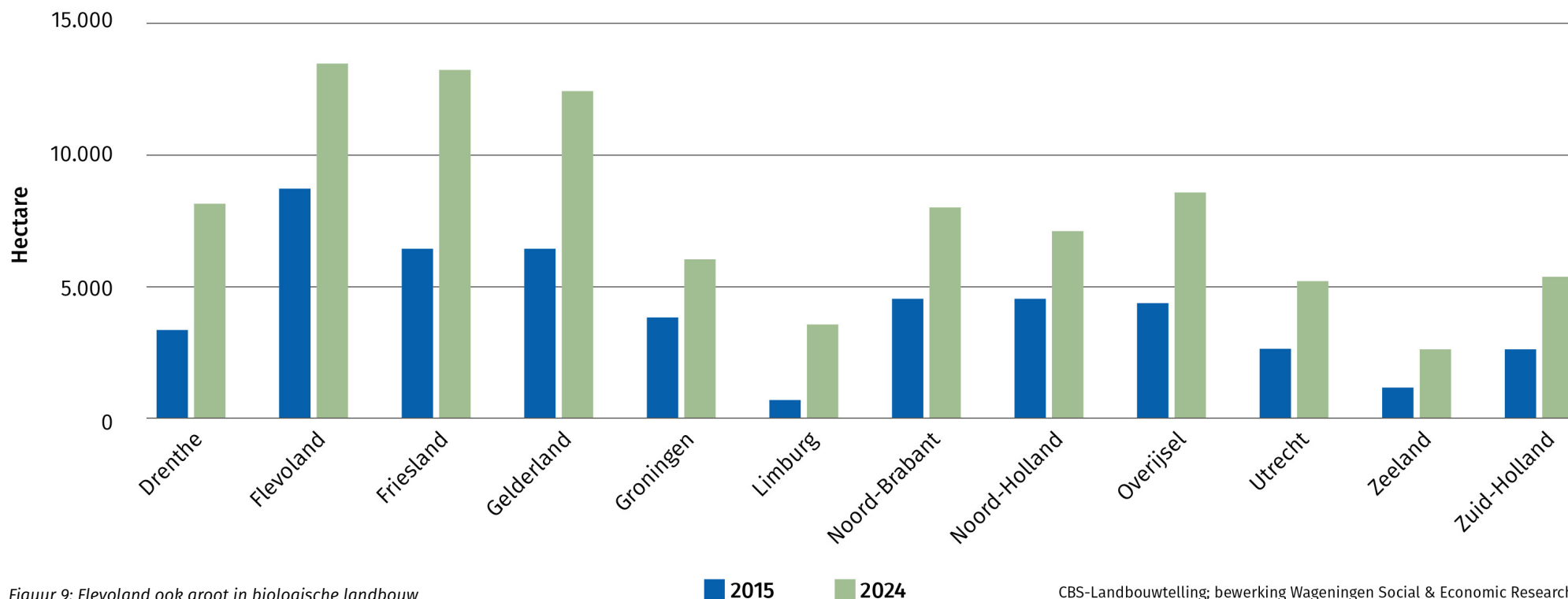
Ten opzichte van 2000 is het totale **areaal cultuurgrond met 3,2% afgenomen**, landelijk bedroeg deze afname **8,7%**. Het areaal akkerbouw is afgenomen (-12,1% in Flevoland), terwijl het areaal tuinbouw (zowel in open grond als onder glas) tussen 2000 en 2023 is toegenomen.

Het **Rijksvastgoedbedrijf** is eigenaar-verpachter van ongeveer 22% van de grondoppervlakte van Flevoland (**31.000 hectare**).

Flevoland is aangelegd op de voormalige bodem van de Zuiderzee. Flevoland heeft de meest vruchtbare landbouwgrond van Europa maar kampt ook met bodemdaling en verzilting (zie pijler 3). Flevoland kent meer akkerbouw dan veeteelt vergeleken met de rest van Nederland en heeft veel jonge agrariërs die ontvankelijk zijn voor het toepassen van nieuwe ontwikkelingen. Er heerst een innovatief ondernemersklimaat dat open staat voor pilots en experimenteren. Flevoland wil hiermee graag een koploperspositie in Nederland innemen. Het is zowel vanuit een nationaal als internationaal perspectief van belang dat de landbouwsector in Flevoland ook in de toekomst veerkrachtig en vitaal blijft. Regio en Rijk steunen het versterken van de innovatie van de krachtige landbouw in Flevoland om de landbouw op termijn toekomstbestendig, duurzamer en economisch vitaal te laten blijven. De relatie met kennisontwikkeling is daarbij van belang. Het versterken van het voedselcluster met de Flevocampus/Aeres & Boerderij van de Toekomst draagt mede bij aan de koploperspositie van Flevoland. De regio zet waar mogelijk ook in op het verkorten van ketens en versterken van clusters. De inzet op productie en verwerking in de agro- en vissector is van (inter)nationaal belang en versterkt ook de economische ontwikkeling in de regio.

Oppervlakte biologisch geteelde gewassen per provincie

Figuur 9: Flevoland ook groot in biologische landbouw

CBS-Landbouwelling; bewerking Wageningen Social & Economic Research

(Aangepaste) lopende afspraken:

- De regio zet samen met het ministerie van LVVN in op de mogelijkheden voor een Collectief Teeltplan Flevoland. Het gaat om een teeltplan voor 6000 ha waarmee een forse reductie van broeikasgas, pesticiden, kunstmest en nutriënten mogelijk is. Het maatregelpakket dat hiervoor is ingediend is door het Rijk gehonoreerd en wordt komende periode uitgevoerd, in samenwerking met agrariërs en ketenpartners.
- Voor de realisatie van fieldlabs werken de provincie Flevoland, het waterschap, gemeenten en het ministerie van LVVN samen. De fieldlabs: “kennis vouchers Boerderij van de Toekomst” en “nieuwe verdienmodellen” zijn koplopermaatregelpakketten voor de transitie in het landelijk gebied waarvan de uitvoering in de opstartfase zit. Subsidie is toegekend door LVVN.

- Boerderij van de toekomst is belangrijk voor het versterken van de koploperpositie van Flevoland én Nederland. Rijk en regio overleggen met elkaar op welke wijze de continuïteit van Boerderij van de toekomst kan worden gewaarborgd.
- LVVN en regio verkennen de mogelijkheden voor het opzetten van een project ‘Van Land Tot Pand’. In dit project worden agrarisch ondernemers ondersteund om (1) in korte ketens het telen van vezels tot stand te brengen, (2) de lokale productie van bouwmaterialen te stimuleren en (3) deze in de bouw van woningen in Flevoland deze toe te passen in de realisatie van biobased nieuwbouw, passend bij de Flevolandse situatie (zie ook pijler 1, afspraak 3 Toekomstbestendig bouwen). Hierbij onderzoeken we de mogelijkheden in Flevoland in relatie tot die gebieden waar de hoogwaardige akkerbouw onder druk staat door bijvoorbeeld bodemdaling.

Nieuwe afspraken:

- LNVN (Kennis & Innovatie) en regio spreken af hun krachten te blijven bundelen om kennisontwikkeling en kennisverspreiding in de landbouw te ondersteunen en te borgen, en deze sterke relatie voort te zetten. Het doel hiervan is inzichten en innovaties voor het duurzame voedselsysteem van de toekomst te ontwikkelen en vanuit Flevoland (inter)nationaal te verspreiden.
- Provincie Flevoland en LNVN en regionale partners werken aan een toekomstbestendig teeltsysteem voor agrariërs (Teeltplan van de Toekomst), met doelsturing als uitgangspunt. Landelijk wordt ingezet op doelsturing. In een 3-jarige gebiedspilot wordt de KPI-systematiek voor Kringlooplandbouw Flevoland getest en verder ontwikkeld. Dit traject richt zich op het bepalen van passende normen en streefwaarden voor de regio, en het ontwikkelen van een beloningssysteem op basis van behaalde KPI's. Verschillende ketenpartijen zijn hierbij betrokken, en uiteindelijk zal de keten de beloning voor de behaalde resultaten verzorgen. De pilot wordt uitgevoerd en draagt bij aan het verbeteren van klimaat, waterkwaliteit en biodiversiteit, en bevordert samenwerking tussen agrariërs binnen en tussen sectoren (akkerbouwers en vee-telers samen). Voor de Flevolandse situatie wordt onderzocht of meerdere bedrijven in één gebied samen kunnen werken aan een collectief teeltplan. Hiervoor zijn middelen toegekend om dit uit te voeren.
- De Staat zal als bezitter van grote delen grond in Flevoland actieve betrokkenheid tonen bij ruimtelijke ontwikkelingen gericht op vernieuwing van landbouw, verduurzamen en onderzoeken om het landgebruik toekomstbestendig te laten aansluiten bij de mogelijkheden die bodem, water en biodiversiteit bieden, rekening houdend met de specifieke situatie in Flevolandland. VRO, LNVN, RUO's (Rijksuitvoeringsorganisaties, waaronder het RVB) en de regio verkennen in een gezamenlijk werkgroep de flexibiliteit van de grondportefeuille (zoals benoemd bij pijler 1 grootschalig woning bouwen).
- In PAVEx 2022-2025 is geëxperimenteerd met samenwerken onder één mestnummer, waarbij deelnemende bedrijven op basis van een onderzoeksonthef-fing de verantwoordelijkheid aan zijn gegaan van een gezamenlijke mestboek-houding, maar overige aspecten van de bedrijfsvoering gescheiden blijven. Deze aanpak, waarbij op basis van een onderzoeksonthefing door twee

bedrijven gezamenlijk een mestboekhouding gevoerd wordt, blijkt voor nu niet mogelijk te zijn. Tegelijkertijd blijft het van belang voor Flevoland om de benutting van meststoffen te verbeteren, hierbij dierlijke mest vooral aan te wenden in gewassen met een hoge benutting, verliezen van nitraat te beperken en in algemene zin de doelen voor het landelijk gebied te halen. Rijk en regio verkennen daarom hoe een vervolgtraject op een andere wijze kan worden vormgegeven. Hierin worden de noodzakelijke voorwaarden en stappen benoemd en wordt duidelijk op welke wijze Rijk en regio dit mogelijk kunnen maken. Daarnaast is de inzet dat het vervolgtraject aansluit bij het bij de eisen in de Meststoffenwet.

- Op Urk is veel bedrijvigheid, vooral in de visserij, scheepsbouw, visverwerking en maritieme dienstverlening. Gemeente, provincie, Firda en bedrijven willen deze sectoren versterken door samenwerking en een maritieme campus, genaamd het Urk Business & Innovation Education Campus (UBIEC). Het doel daarvan is samenwerking te bevorderen tussen bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen en regionale overheidspartners. Dit stimuleert economie, innovatie en kennisdeling. De provincie Flevoland ondersteunt dit via beleidsplannen, met als doel Urks concurrentiepositie in de blauwe economie te versterken.

AFSPRAAK 9:

Werken aan het energiesysteem van de toekomst

Feiten en cijfers: Energie

Energie Aandeel hernieuwbare energie (2023): 62% (Nederland: 14%)

Opwerk hernieuwbare energie (2023): 6,04 TWh

(Bron: feitelijkflevoland.nl)

Flevoland produceert door decennialange goede samenwerking tussen agrarische ondernemers(collectieven), regionale en rijksoverheid de meeste

duurzame energie van heel Nederland op land. De regio wil samen met het Rijk werken aan het versterken van het lokaal benutten van energie om daarmee ook de belasting van het nationale net te beperken. Flevoland wil de innovatieve werkwijze op het gebied van (duurzame) energie met het Rijk voortzetten. Stimuleren van innovatie, benutten en geven van experimenteerruimte en vanuit een langtermijnperspectief onnodig beperkende regels verminderen zijn daarbij het uitgangspunt.

Voldoende capaciteit van de energie-infrastructuur is een randvoorwaarde voor de gezonde groei van het snelgroeiend aantal inwoners en de daarbij horende extra (stuwende) werkgelegenheid en economie om aan een evenwichtige samenleving te bouwen. Op de korte termijn is er tot 2033-2035 geen zicht op het verkrijgen van nieuwe of uitbreiding op bestaande grootverbruik voor bedrijven of maatschappelijke functies. Ook aansluitingen voor kleinverbruik kunnen in gevaar komen waardoor de woningbouwproductie geremd kan worden. Betrokken partijen (Rijk, provincie, gemeenten en netbeheerders) zijn volop in gesprek om te werken aan maatregelen om een stop op kleinverbruikers te voorkomen. Vanuit de regio zijn er twee actieplannen om congestie op kleinverbruik te voorkomen en er wordt gewerkt aan perspectief voor grootgebruikers, waarin wordt bekeken hoe je slim om kunt gaan met energielandschappen, lokale opslag en andere energiebronnen om problemen te minimaliseren en te anticiperen op de toekomst.

In het Energieperspectief Flevoland 2050 staan de leidende principes voor het energiesysteem in Flevoland. Er wordt ingezet op een robuust, toegankelijk energiesysteem, wat gebruik maakt van duurzame energie. Er wordt gestuurd op het flexibel en slim organiseren van zowel aanbod als vraag naar energie. Flevoland zet slim in op energiebesparing. Energie wordt aan de voorkant van de ruimtelijke inrichting van Flevoland meegewogen. Flevoland als pionier in energie: we geven ruimte aan experimenten en vernieuwing. Flevoland geeft ruimte aan decentrale oplossingen wat aansluit op het Nederlandse energiesysteem.

Flevoland is koploper in de energietransitie en wekt de meeste hernieuwbare energie op van Nederland. Dit succes zorgt ervoor dat de regio ook als eerste de uitdagingen van netcongestie en decentrale opwek ervaart. Daarom wil Flevoland fungeren als proeftuin voor Nederland: een Living Lab voor innovatieve, decentrale en slimme energieoplossingen. Flevoland heeft robuuste middenspanningsnetten, een hoge mate van duurzame opwek en daarbij staat zij voor de urgente ruimtelijk-economische opgaven zoals woningbouw en hightechontwikkeling. Daarnaast levert Flevoland een sterke bijdrage in het faciliteren van regelbare opwek (het op afroep leveren van extra elektriciteit), waar het gehele Flevoland Gelderland Utrecht gebied (FGU) van profiteert.

Met de grote hoeveelheid energie die er in Flevoland opgewekt wordt en door het aanpassen en herinrichten van bestaande energie-infrastructuur, kunnen slimme nieuwe energiesystemen worden opgezet. Voorbeelden zijn energie-hubs, smart grids en een directe inkoppeling van wind & zon en andere innovatieve oplossingen voor het energiesysteem van de toekomst. Hiermee kan Flevoland niet alleen zichzelf ontwikkelen, maar ook de rest van Nederland faciliteren. Zo geeft Flevoland richting aan hoe een toekomstig energiesysteem er in Nederland uit kan zien. Met deze inzet kan Flevoland laten zien hoe decentrale en slimme oplossingen bijdragen aan het behalen van nationale doelen zoals woningbouw, zero-emissie mobiliteit en strategische autonomie.

De regio heeft door haar grote productie van duurzame energie (zon en wind) en de toenemende netcongestie een unieke positie om een groene waterstofketen te ontwikkelen. Waterstof biedt een oplossing om overtollige stroom op te slaan en later te gebruiken. De provincie faciliteert deze transitie actief via FLHY (Flevolandse Hydrogen Valley), door samenwerking tussen partijen te stimuleren en initiatieven te ondersteunen. Flevoland heeft een aanvraag ingediend bij Europa om de status van Hydrogen Valley te verkrijgen voor FLHY.

(Aangepaste) lopende afspraken:

- KGG en regio zijn, samen met TenneT, voornemens om de 380 kV-infrastructuur uit te breiden met een extra verbinding tussen Diemen en Ens (inclusief nieuwe hoogspanningsstations in Almere en Lelystad) en een nieuwe verbinding tussen Ens en Vierverlaten. Het Rijk (KGG) is bevoegd gezag voor deze twee projectprocedures. Bij de keuze van het tracé gaan Rijk en regio in gesprek over het behoud van landschappelijke waarde en toekomstige stedelijke ontwikkeling, zorgvuldig omgaan met Unesco Werelderfgoed Schokland, ruimte voor de Lelylijn en zo min mogelijk doorkruisen van waterkeringen. Keuze voor het tracé voor Vierverlaten – Ens wordt in het voorjaar van 2026 verwacht, voor Diemen – Ens rond de zomer van 2026.
- Net als in grote delen van Nederland is er in Flevoland sprake van een netcapaciteitsprobleem. Netbeheerders zetten, samen met het Rijk en andere overheden en partijen, alles op alles om de gevolgen van netcongestie op de korte en lange termijn zoveel mogelijk te beperken. Een belangrijk onderdeel van deze aanpak is het vervangen van de transformatoren in de onderstations van het Flevolands energienet. De afgekondigde maatregelen netcongestie Flevopolder, Gelderland en Utrecht hebben onder andere als doel om een stop op het aansluiten van kleinverbruikers te voorkomen, vanwege het belang voor de groei van de economie en de verduurzamings- en woningbouwopgave. Vanuit het Rijk wordt hier regie op gevoerd door het mogelijk maken van de maatregelen uit het Landelijk Actieprogramma Netcongestie. Het Rijk kijkt waar actief barrières, ook voor de uitwerking van energy hubs, kunnen worden weggenomen om zo snel mogelijk tot uitvoering van de maatregelen te komen. Flevoland en het Rijk gaan in gesprek over de volgende stappen die nodig zijn bij de uitwerking van de netbewuste woningbouw naar het voorbeeld van Balanswijk in Almere (BO Leefomgeving november 2024).

Nieuwe Afspraken:

- Regio en KGG zetten in op het verkennen van mogelijkheden om te experimenteren met congestiestrategie (energie, drink- en proceswater voor de industrie en afvalwater) en realisatie van collectieve wijkvoorzieningen (vanuit realisatie woondeals). Bij netcongestie kan op een andere manier worden

samengewerkt in de vorm van proeftuinen.. Om een toekomstig energiesysteem te realiseren maken Flevoland en het rijk samen plannen om het volgende mogelijk te maken:

- Investeringssteun voor innovatieve regionale projecten
- Experimenteerruimte binnen wet- en regelgeving
- Structurele samenwerking met medeoverheden, netbeheerders en Defensie
- Net als in grote delen van Nederland is er in Flevoland sprake van een netcapaciteitsprobleem. Netbeheerders zetten, samen met het Rijk en andere De regio gaat in beeld brengen hoe de waterstofketen er in Flevoland uitziet, om bedrijven te kunnen voorzien van Waterstof in hun bedrijfsprocessen. Op basis hiervan gaat de regio met KGG en de netbeheerder (Gasunie) in gesprek of die waterstofvraag een regionale ontsluiting van de landelijke H2 backbone rechtvaardigt.
- De Maxima-centrale is gereed voor waterstof en belangrijk voor het energiesysteem in Nederland. Een inventarisatie met de Gasunie loopt momenteel. De regio gaat op basis hiervan met KGG en de netbeheerder (Gasunie) in gesprek om de Maxima centrale te ontsluiten via de backbone, wat er voor zou zorgen dat de grootste CO₂ uitstoter van Flevoland teruggedrongen wordt.

AFSPRAAK 10:

Defensie

Defensie is in Nederland op zoek naar ruimte. De voorkeursalternatieven van deze ruimtebehoefte zijn opgenomen in het Ontwerp Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) dat op 23 mei 2025 is vastgesteld in de minsteraad. De volgende behoeften in Flevoland zijn onderzocht en in het NPRD opgenomen:

- Laagvlieggebied voor helikopters (Dronten/Noordoostpolder)
- Routes voor drones
- Ruimte voor jachtvliegtuigen in Lelystad Airport
- Centrale kazerne voor ondersteunende diensten en een oefenterrein in Zeewolde (Spiekweg).

In het kader van het NPRD worden afspraken gemaakt.

(Aangepaste) lopende afspraken:

- Flevoland is bereid haar verantwoordelijkheid te nemen in een bijdrage aan de nationale veiligheidsopgave én tegelijkertijd te bouwen aan een innovatieve, veerkrachtige regio voor inwoners, ondernemers en natuur. Daarvoor moeten de randvoorwaarden op orde zijn, denk aan netcongestie, water en bereikbaarheid. Daarnaast moet er gekeken worden naar koppelkansen voor andere maatschappelijke opgaven, zoals leefbaarheid, recreatie, werkgelegenheid, huisvesting en voorzieningen (voor personeel), onderwijs/opleiding en (verdere) innovatie en technologieontwikkeling. Al deze opgaven moeten in samenhang bekeken worden.

De regio wil een volwaardige partner zijn in de uitwerking van de defensieopgave, bij het vormgeven van vervolgonderzoeken en bij de bijbehorende gebiedsprocessen. Daarvoor zijn in de zienswijzen verschillende gespreksonderwerpen benoemd. Op basis van besluitvorming door het kabinet gaan Rijk en regio verder in overleg over het effect en de uitvoering.

samenhang worden ontwikkeld. Ook groeit het toerisme landelijk en regionaal, met kansen voor economie, gezondheid en brede welvaart.

Hoewel Flevoland veel groen kent zal bij een bevolkingstoename met +50% de druk op groengebieden toenemen en de recreatieve kwaliteit daarmee drastisch afnemen. De hoeveelheid groen per m² daalt in Flevoland met ruim -130 m² p.p. (Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd, 2023) het hardst van heel Nederland. De grootste stijging van bezoekers wordt verwacht in de provincie Flevoland (28%) en daarmee tot een sterke toename van de bezoekersbelasting.

Met het Rijk wil de regio vanwege deze specifieke regionale ontwikkeling in gesprek over gezamenlijke inzet bij het goed inpassen van groene en recreatieve ontwikkelingen in de regio. Het is van belang dat Rijksinvesteringen in wonen en werken ook leiden tot investeringen in maatschappelijke en recreatieve voorzieningen en infrastructuur.

AFSPRAAK 11:

Recreatie en Toerisme doorontwikkelen

Feiten en cijfers: Recreatie en toerisme

De toerisme en recreatiesector in Flevoland groeit snel. Flevoland heeft in 2023 831.000 recreatieve bezoekers (die ten minste één nacht overnachten) ontvangen. In 2035 zal dit verder stijgen met 15% naar 956.000 (NBTC - Forecast 2035). Het aantal gasten en het aantal banen is tussen 2014 en 2023 met ca. 30% gegroeid.

De regio staat voor een grote woningbouwopgave. De komende jaren wordt fors gebouwd, waardoor de vraag naar een aantrekkelijke en toegankelijke recreatieve omgeving alleen maar toeneemt. Voor het woongeluk van nieuwe en bestaande inwoners is het essentieel dat wonen, werken en recreëren in

Flevolandse gemeenteraden hebben uitgesproken zich te willen inzetten op de ontwikkeling van recreatie en toerisme in de regio. Zo beoogd de gemeente Noordoostpolder zich verder te ontwikkelen in de oostrand van de Noordoostpolder. Het betreft een natuurlijke overgang en meer wisselwerking tussen recreatie & toerisme in verzadigde gebieden zoals het Friese Merengebied en Nationaal Park Weerribben-Wieden. Daarnaast zijn er mogelijkheden om het Schokkerstrand tot vertrekpunt voor allerlei vormen van recreatie te benutten of nieuwe recreatiemogelijkheden te ontwikkelen bij recreatiegebied Wellerwaard en de kuststrook. De gemeente Zeewolde stelt een kustvisie op voor de zuidelijke randmeren. De gemeente Lelystad werkt aan een nieuwe toegangspoort voor het Nationaal Park Nieuwland, Poort Lelystad en versterkt de vrijetijdseconomie met haar uitvoeringsprogramma Vrijetijdseconomie. Ook de gemeente Almere werkt aan het entreegebied naar het Nationaal Park Nieuw Land door versterking van de ontvangstgebieden naar de Oostvaardersplassen en de Lepelaarplassen. Daarnaast zet Almere in op de versterking van gebieden en thema's die zijn benoemd in Het Perspectief Bestemming Flevoland 2030.

De recreatie en toerisme sector biedt goede kansen in Flevoland voor meer werkgelegenheid. Dit is in verband met de sterke groei van het aantal inwoners en beperken uitgaande pendel van belang. Recreatie & Toerisme biedt veel voordelen op de lange termijn vanuit sociaal maatschappelijk oogpunt en ook uit oogpunt van gezondheid (groen nodigt uit tot BOSS (bewegen, ontmoeten, sporten en spelen). Inwoners hebben ook profijt van toeristische ontwikkelingen. Tegelijkertijd legt recreatie en toerisme ook druk op de ruimte en dient inpassing van activiteiten in recreatiegebieden, bosgebieden en (beschermde) natuurgebieden zorgvuldig te gebeuren.

De druk op uitloopgebieden in Flevoland zal door de sterke bevolkingstoename nog sterker dan elders in Nederland toenemen (meer inwoners, meer vrijetijdsbesteding). Door de historische ontwikkeling is in Flevoland de overgang tussen stad/dorp en landelijk gebied bij een aantal kernen relatief hard. Je komt meteen in een grootschalig agrarisch gebied en niet bijvoorbeeld in een historisch coulissen landschap dat geleidelijk is ontstaan. Het is gewenst om dit waar mogelijk met meer geleidelijke overgangen in te richten. Door groen-blauwe dooradering zou een betere overgang gemaakt kunnen worden, zoals bijvoorbeeld bij het Voorsterbos en bij het Kuinderbos. Het Nationaal Park Nieuw land is een goed voorbeeld van hoe groen beleefbaar gemaakt kan worden in en om de stad. Door overgangsgebieden in te richten voor recreatie kan de toenemende recreatiedruk op natuurgebieden worden verminderd.

Nieuwe afspraken:

- Om Flevolandse onderwerpen te kunnen agenderen en signaleren tussen de regio en het ministerie van Economische Zaken, wordt de regio ambassadeur Noordwest EZ een keer per jaar uitgenodigd voor het Bestuurlijk Overleg Recreatie & Toerisme Flevoland, waar de Flevolandse gemeenten, de provincie en andere belanghebbenden in samenwerken.
- Het groot onderhoud en de vervanging recreatieve voorzieningen (o.a. fiets- en wandelpaden) op de voor recreatie geschikte terreinen moet de komende jaren gefinancierd worden. Doordat alle recreatieve gebieden ongeveer even oud zijn komt dit onderhoud als een boeggolf in Flevoland. Rijk, provincie, gemeenten, waterschap, en de Terrein Beherende Organisaties (TBO's), Rijkswaterstaat en Staatsbosbeheer onderzoeken of voor recreatie geschikte terreinen optimaal kunnen worden vormgegeven door bij ruimtelijke vraagstukken, zoals mobiliteit, woningbouw, natuur- en landschapsontwikkeling recreatief medegebruik onderdeel van de integrale ruimtelijke planning te maken. Dit biedt kansen voor meervoudig ruimtegebruik, waarbij recreatie en toerisme optimaal worden geïntegreerd met andere functies. Hierbij wordt werk met werk gemaakt door werkzaamheden van verschillende partijen op elkaar aan te laten sluiten of te combineren. Voor deze opgave is geen of beperkt financiering beschikbaar met als risico het afsluiten van fietspaden. Hiermee neemt de recreatieruimte verder af en worden groengebieden ontoegankelijk.

ONTWIKKELPIJLER 3

Robuust natuurlijk fundament

Rijk en regio werken de komende jaren samen aan het verbeteren van de klimaatrobustheid, de bodemkwaliteit, waterkwaliteit, waterveiligheid en biodiversiteit in Flevoland. Deze elementen zijn het fundament van de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving en moeten toekomstbestendig blijven of gemaakt worden zodat Flevoland een mooie, veilige en prettige omgeving blijft om te leven. Dat vraagt om duurzaam gebruik en inrichting van stad, land en water.

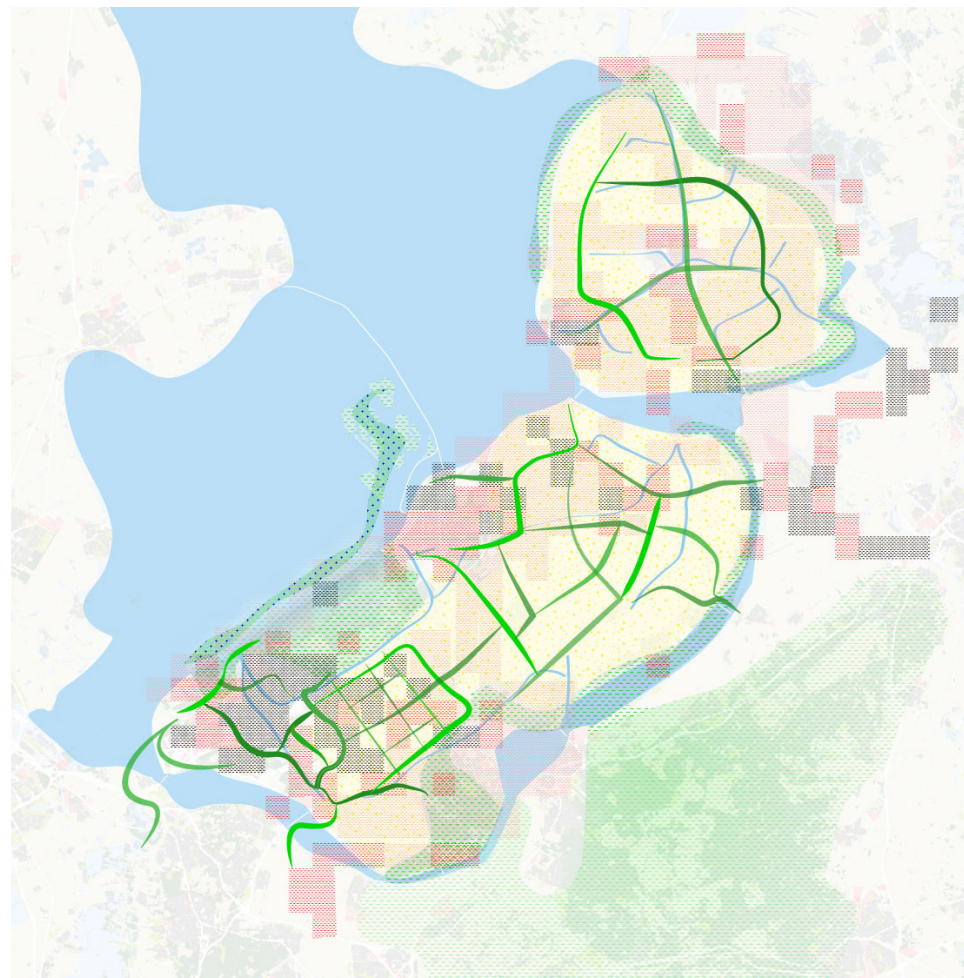
Feiten en cijfers: groen-blaauwe dooradering

Opgave Flevoland Natuur Netwerk Nederland: 105 hectare NNN (inrichting). Het betreft het realiseren van een compensatieopgave.

Groen-blaauwe dooradering:

Noordoostpolder 6,3%, Oostelijk Flevoland 4,9%, Zuidelijk Flevoland 4,9%.

Flevoland heeft een unieke ontstaansgeschiedenis. Het is aangelegd op de bodem van de zee. Kenmerkend voor de polders is de goede grond (zeeklei), het robuust watersysteem, en de specifieke verkaveling, waarbij de functies grotendeels gescheiden zijn. Dit alles om de polders optimaal in te kunnen zetten voor voedselzekerheid, woningbouw en natuurontwikkeling.

Figuur 10: Schetsmatig toekomstbeeld van Flevolands Robuust Natuurlijk Fundament

Echter, dit natuurlijk fundament staat onder druk door onder meer klimaatverandering en bodemdaling. Hevige neerslag of juist droge perioden nemen toe en treffen ook Flevoland. Bodemdaling is door de aanwezige veenlagen grillig en trekt een wissel op de functies. De biodiversiteit neemt af. Een Robuust Natuurlijk Fundament is de basisvoorwaarde voor een goed leefklimaat voor mens, dier en plant.

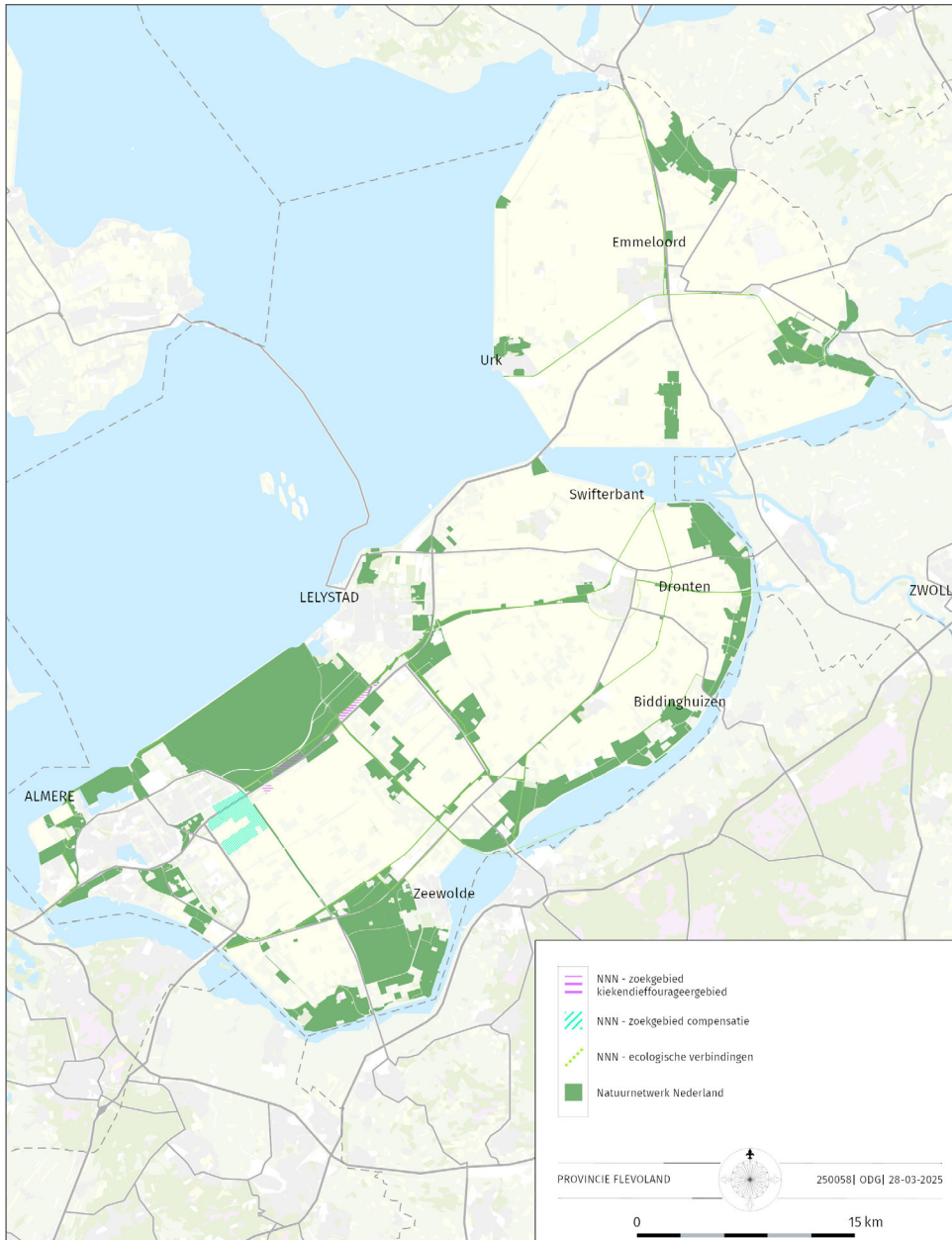
AFSPRAAK 12:

Ruimtelijke keuzes op basis van water, bodem en biodiversiteit

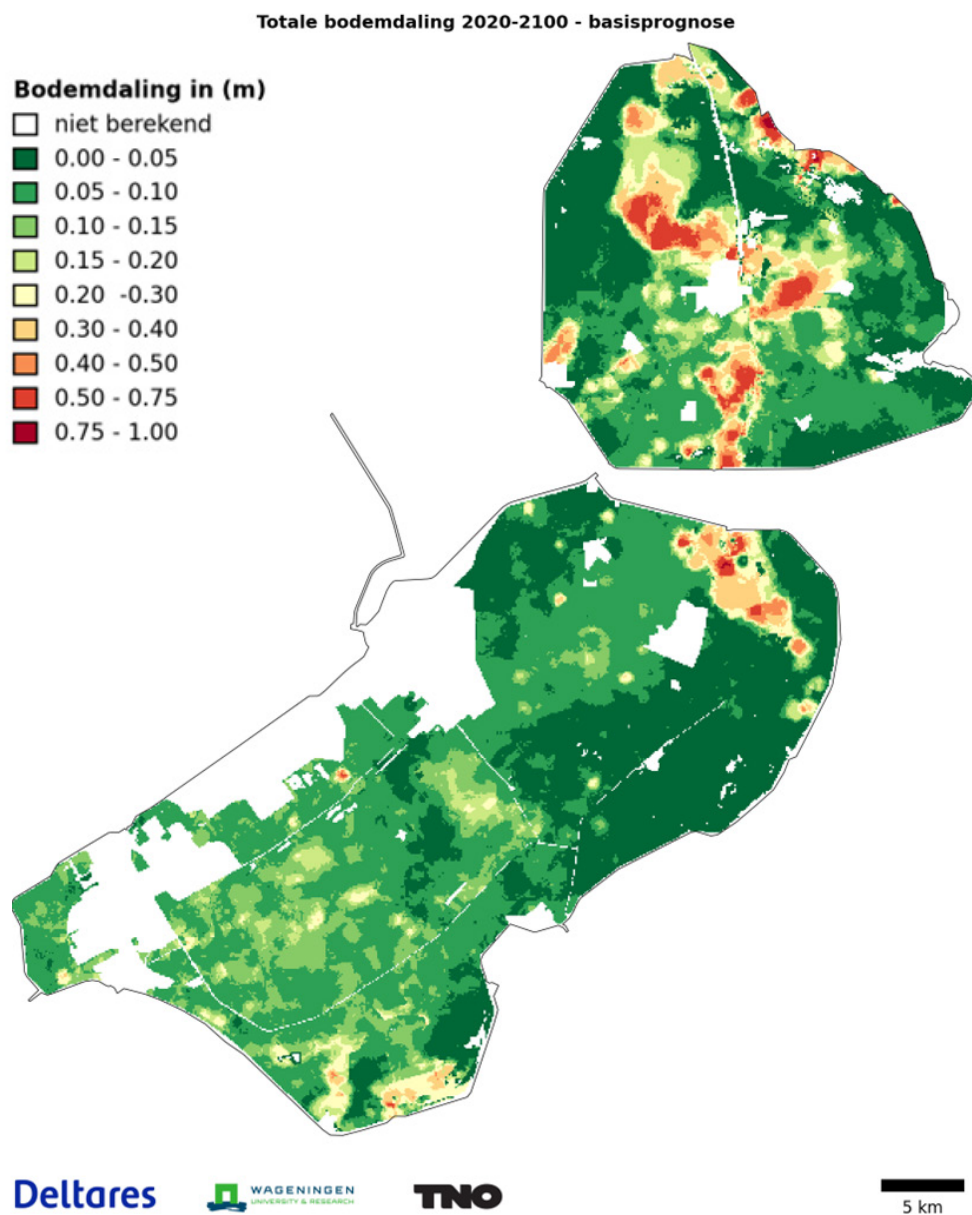
In Flevoland zijn nog steeds grootschalige ontwikkelingen aan de orde, zoals woningbouw, bedrijvigheid en ontwikkelingen in de landbouw en natuur (zie pijler 1 en 2). Soms zijn locaties daarbij al decennialang in beeld, andere ontwikkelingen en locaties zijn nieuw. De keuzes voor zowel locatie als inrichting van woonwijken, bedrijventerreinen, landbouw en natuur dienen vanuit een lange termijn (bodem, water, ecologie, etc.) beschouwd te worden. Om deze complexe keuzes te onderbouwen, willen Rijk en regio werken aan regio specifieke hulpmiddelen, om zo deze complexe keuzes met oog voor het natuurlijk fundament goed te onderbouwen en het gesprek hierover te versterken. Een goede afweging dient te gebeuren, vanuit de specifieke situatie in Flevoland. Juist de jonge ontstaansgeschiedenis van Flevoland, ontworpen op een tekentafel, geeft specifieke uitdagingen voor dit gebied. Deze moeten worden betrokken bij het bepalen welke functie en bijbehorende inrichting vanuit het water- en bodemsysteem en vanuit biodiversiteit geredeneerd toekomstbestendig is.

Dit is nodig voor zowel stedelijke ontwikkeling als voor ontwikkelingen in het landelijk gebied. In stedelijke ontwikkeling is van belang dat locatiekeuze en inrichting nu en in de toekomst leefbaar en betaalbaar blijven. Denk hierbij aan het voorkomen van wateroverlast, hittestress, overstromingen of droogte. Maar ook aan beschikbaarheid van schoon (zwem)water en drinkwater. Zie hiervoor onder meer de afspraak in pijler 1 'Toekomstbestendige woningbouw'.

Voor het landelijk gebied is behoud van een krachtige akkerbouw en tuinbouw van belang, een functie die bij uitstek afhankelijk is van de condities van het natuurlijk fundament, en onder druk staat door onder meer bodemdaling, verzilting, droogte en wateroverlast.

Figuur 11: Natuurgebieden in Flevoland.

Deltares

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

TNO

Figuur 12: Kaartbeeld bodemdaling Flevoland

(Aangepaste) lopende afspraken:

- In 2025 is verkend hoe het normenkader natuurlijk fundamenteel kan worden vormgegeven. In 2026 geven we invulling aan de geformuleerde vervolgstappen, die op basis van deze verkenning zijn opgesteld. De provincie Flevoland en het waterschap nemen hierin het voortouw, in samenwerking met de gemeenten, ministeries van IenW, LVVN, VRO en EZ. Een eerste versie – een basis – wordt in 2026 opgeleverd en vanaf dat moment gehanteerd. Dit normenkader is aanvullend op het afwegingsmechanisme (zie hieronder) voor de ruimtelijke keuzes op basis van bodem, water en biodiversiteit en bevat ten minste invulling voor de thema's klimaatadaptiviteit, waterkwaliteit, bodemgebruik, natuurinclusiviteit, biodiversiteit, energiegebruik, circulariteit en watersysteem. Er wordt onder meer geput uit lopende trajecten, zoals die voor klimaatbestendige nieuwbouw uit de MRA, het traject Regionale Adaptiestrategie, de landelijke maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving en het Convenant Toekomstbestendig Bouwen. In de jaren daarop werken Rijk en regio periodiek samen aan het normenkader met aandacht voor een verdere aanscherping van de huidige normering, gezien de verschillende ontwikkelingen, zoals klimaatontwikkeling. Vanwege het integrale karakter met onder meer toekomstbestendige woningbouw, en ontwikkelingen landelijk gebied wordt hier gezamenlijk in opgetrokken met de gemeenten en provincie.
- In 2026 en verder, werken Rijk en regio aan het Flevolands afwegingsmechanisme voor ruimtelijke keuzes op basis van bodem, water en biodiversiteit, zoals in de afgelopen periode door provincie Flevoland en Waterschap Zuiderzeeland is ontwikkeld. Het beoogde doel van het afwegingsmechanisme is het structureren en ontsluiten van informatie voor medeoverheden en derden. Het afwegingsmechanisme is zowel voor ruimtelijke keuzes als voor gebiedsinrichting geschikt voor de specifieke situatie van Flevoland. Het is voorwaarscheppend instrument voor de andere pijlers. Hierbij blijft het uitgangspunt dat het afwegingsmechanisme aantoont wat er juist wel mogelijk is. Hierdoor ontstaat een gezamenlijke werkwijze om bij ruimtelijke ontwikkelingen op het juiste moment de goede afwegingen te kunnen maken, gebaseerd op feitelijke kennis.

Hieraan is voorafgegaan dat het afwegingsmechanisme in 2025 met gemeenten en Rijk is afgestemd. Afwegingskader landbouwgrond, welke in de Voorontwerp Nota Ruimte is gepubliceerd, is hierbij betrokken. De werkwijze is hierbij getest met behulp van praktijksituaties (vanuit de functies: woningbouw, industrie, landbouw en natuurontwikkeling).

Op basis van de verkenning in 2025 wordt biodiversiteit toegevoegd aan het afwegingsmechanisme, naast bodem en water. De verkenning heeft plaats gevonden aan de hand van de volgende 3 fasen: (1). Casestudie om aan de hand van een casus inzichtelijk te maken hoe biodiversiteit een medebepalende rol kan spelen in zowel locatiekeuze als inrichting; (2). Inventarisatie relevante beleid en regelgeving op het gebied van biodiversiteit; (3). Brede 'botsproef' op het gebied van bodem, water en biodiversiteit. Op basis hiervan wordt door LVVN, provincie Flevoland, Waterschap Zuiderzeeland en gemeenten gekeken hoe biodiversiteit een effectieve aanvulling kan zijn binnen het afwegingsmechanisme.

AFSPRAAK 13:

Aanpassen ruimtegebruik in lijn met water, bodem en biodiversiteit

Feiten en cijfers: groen blauwe dooradering

Groen-blauwe dooradering: Noordoostpolder 6,27%,
Oostelijk Flevoland 4,91%, Zuidelijk Flevoland 4,88%.

Opgave Flevoland Natuur Netwerk Nederland: 105 hectare NNN (inrichting).
Het betreft het realiseren van een compensatieopgave.

De veranderende omstandigheden vanuit klimaat, biodiversiteit en bodemdaling vragen om een adaptieve manier van omgaan met de ruimte in Flevoland. Voor sommige gebieden betekent dit een verandering in landgebruik of

misschien zelfs (uiteindelijk) in functie. Het vraagt ook om goed beheer van de gronden, om de goede uitgangssituatie zo veel mogelijk te behouden of te versterken. Denk hierbij aan het behoud van bodemkwaliteit en bodemleven.

(Aangepaste) lopende afspraken:

- Provincie Flevoland, Waterschap Zuiderzeeland, gemeenten, LVVN, en VRO brengen in kaart in welke gebieden een samenhangende sturing nodig is vanuit water, bodem en biodiversiteit. Denk hierbij bijvoorbeeld aan gebieden met sterke bodemdaling, verzilting of achteruitgang van natuur. Het (prototype van het) afwegingsmechanisme wordt hiervoor ingezet, bijvoorbeeld voor het casusgebied Ossenkampweg of de Zuidlob in Zeewolde. Op basis van deze verkenning worden vervolgstappen in samenhang geformuleerd en aangeboden aan het BO Rijk regio.
- Hierbij is in ieder geval ingezet op zachte overgangsgebieden. Rijk, provincie Flevoland en betrokken regionale overheden verkennen waar en hoe zachte overgangsgebieden ingericht kunnen worden in Flevoland en hoe de groen-blauwe dooradering van de regio gerealiseerd kan worden. De provincie en het waterschap bouwen voort op eerste verkenningen van mogelijkheden in het kader van het Provinciale Programma Landelijk Gebied. Daarna wordt samen met het ministerie van LVVN gekeken naar het realiseren ervan. Hierbij worden de implicaties van de Natuurherstelverordening meegenomen.
- De provincie Flevoland, de gemeente Noordoostpolder, de gemeente Zeewolde, waterschap Zuiderzeeland, LTO Noord en het Rijksvastgoedbedrijf werken aan het gebiedsproces bodemdaling Flevoland. Doelstelling is het verder ontwikkelen van haalbare en kansrijke strategieën voor het grondgebruik in gebieden met bodemdaling. Het gaat om gebieden die door voortgaande bodemdaling nu en in de toekomst vernatten, waardoor voortzetting van het huidige agrarische grondgebruik onder gelijkblijvende condities aldaar niet meer mogelijk is. Het gebiedsproces richt zich primair op het verkrijgen van kennis en strategieën hoe om te gaan met de optredende vernatting. Het gebiedsproces wordt in de komende drie jaar voortgezet, waarbij de nadruk zal liggen op diverse praktijkproeven en toekomstscenario's van de bodemdalingsgebieden in Flevoland.

Nieuwe afspraken:

- LVVN en provincie Flevoland verkennen in 2026 de implicaties en kansen van de Natuurherstelverordening specifiek voor Flevoland en vertalen deze naar de opgaven in het gebied.
- VRO, LVVN, Rijksuitvoeringsorganisaties (waaronder het RVB en SBB) en de regio verkennen in een gezamenlijk werkgroep de flexibiliteit van de grondportefeuille (zoals benoemd bij pijler 1 grootschalig woning bouwen, waarbij dit ook de breedte van pijler 3 beslaat).

AFSPRAAK 14:

Creëren van robuuste ecosystemen en natuurinclusiviteit

Naast het voorkomen van verslechtering is de inzet op het versterken van robuuste ecosystemen en het realiseren van natuurinclusiviteit. Vanuit de Europese VHR-richtlijn en de Europese Natuurherstelverordening heeft ook Flevoland opgaven in zowel stedelijk als landelijk gebied. Hierbij wordt ingezet op natuurinclusiviteit en robuuste ecosystemen. De Natuurherstelverordening is sinds 18 augustus 2024 van kracht en wordt uitgewerkt in het nationaal natuurherstelplan, welke voor 1 september 2026 ingediend wordt bij de Europese Commissie. Deze wet heeft tot doel om het verlies aan biodiversiteit te stoppen en de biodiversiteit te herstellen en zal naar verwachting ook effect hebben op keuzes in Flevoland.

Groenblauwe dooradering en het inzetten van zachte overgangsgebieden is nationaal en regionaal vanuit het belang van biodiversiteit en landschap een belangrijk thema. Dooraderingsgebieden zijn een verzameling van 'groene' en 'blauwe' landschapselementen in het agrarisch cultuurlandschap zoals houtwallen, losse bomen, singels, heggen, kruidachtige vegetatie en bosjes. Overgangsgebieden zijn gebieden die een zachte overgang vormen tussen woon-, werk- of landbouwfuncties en de natuur. Of gebieden die een zachte overgang vormen tussen water en land. In dergelijke overgangszones is meer ruimte voor water

en natuur in de vorm van recreatie en extensieve, natuur-inclusieve landbouw. Het streven is om in 2050 10% van het landelijk gebied groenblauw te dooraderen. Dit is exclusief het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Voor 2030 is de inzet om de helft van de opgave te realiseren.

Bij in- en uitbreiding van stedelijk gebied is een groenblauwe dooradering van het te verstedelijken gebied ook een belangrijk thema. Bijvoorbeeld bij het nieuw te ontwikkelen stadsdeel Lelystad Zuiderhage (ca. 14.000 woningen): hier wordt woningbouw gecombineerd met een hoge natuurambitie die Lelystad samen met Rijksvastgoedbedrijf en Staatsbosbeheer uitwerkt. Hiermee kan ook stevig bijgedragen worden aan de Flevolandse bossenstrategie. Flevoland bouwt daarmee voort op haar moderne stedenbouw waarin al veel groen in de steden en dorpen is ontwikkeld ('groene tuinsteden').

In veel nieuw te ontwikkelen gebieden is al in de vorige eeuw een groen casco gerealiseerd. Daarbij is echter niet met de nu voorziene hogere aantallen inwoners gerekend. Door de inbreiding en woningbouwopgave staat deze groenstructuur onder druk.

(Aangepaste) lopende afspraken:

- Rijk en regio hebben in 2020 een gezamenlijke bossenstrategie vastgesteld met de ambitie het Nederlandse bos met al zijn functies goed door te geven aan toekomstige generaties. De provincie Flevoland heeft voor de provinciale uitwerking van deze strategie het doel gesteld 1700 hectare extra bos aan te leggen tot 2050. De ambitie is om 1200 hectare daarvan al in de periode tot 2030 aan te leggen. Hierbij wordt aanleg van landschapselementen meegeteld, conform bestaande kaders. Onderdelen van de bossenstrategie zijn o.a. de combinatie van bos met woningbouw en grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen, agroforestry en het actief inzetten op de revitalisatie van het huidige areaal bos. Eerste stappen worden gezet in het project Droge dooradering. Structurele financiering is onderwerp van gesprek tussen rijk en regio.
- Rijk en regio werken in de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) aan het verbeteren van de ecologische waterkwaliteit en het versterken van de

natuur, waarbij de PAGW een directe uitwerking van de TBES opgave, zoals opgenomen in RRAAM, is. Het PAGW project Oostvaardersoever verbindt het Markermeer, de Oostvaardersplassen en de Lepelaarplassen tot een toekomstbestendig zoetwatersysteem. Waarbij de tweede doelstelling is om met innovatieve waterbouw een aantrekkelijker, meer beleefbaar en veilig merengebied te realiseren. Er wordt eveneens ingezet op het traject rondom de Ketelmeerdelta.

In het kader van het landelijke hoogwaterbeschermingsprogramma (HWPB) krijgt de dijkversterking IJsselmeerdijk een vooroever met een significante impuls op de ecologie.

- Rijk en regio werken rondom de Marker Wadden samen aan onderzoek en monitoring van de effecten op het ecosysteem alsmede het beheer. Als opvolging van het project Marker Wadden (1^e fase) is het project Doorontwikkeling Marker Wadden ingediend⁶. Dit project is opgenomen in categorie C PAGW 3^e Tranche; “Nu niet honoreren, mogelijk in een volgende tranche”. Inmiddels wordt het vervolg van PAGW bepaald, waarbij er wordt nagedacht over een invulling met systeemmaatregelen. Gezien de eerdere besluitvorming en de doelstellingen van de verschillende systeemmaatregelen is Marker Wadden fase 2 passend binnen het PAGW-streefbeeld 2050. Daarbij heeft een private initiatiefnemer plannen ingediend voor een aanvulling op fase 1; Marker Wadden Plus. Dit initiatief is niet gelijk aan Marker Wadden fase 2. De formele ruimtelijke procedure voor Marker Wadden Plus zal begin 2026 starten met de terinzagelegging van het ontwerp-omgevingsplan.

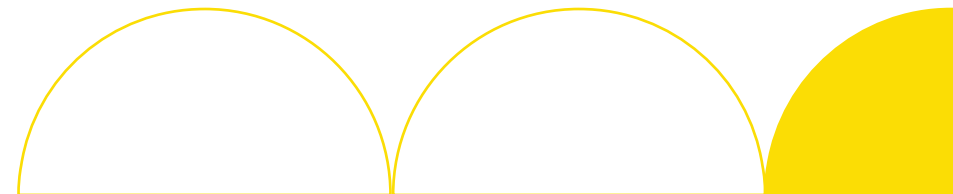
Nieuwe afspraken:

Agrarisch Natuurbeheer is voor Flevoland dé manier om doelstellingen herstel biodiversiteit en de VHR-instandhoudingsdoelen in het agrarische gebied van Flevoland te bereiken. In Flevoland is de inzet op akkervogels gericht om bij te dragen aan het versterken van de biodiversiteit in het landelijk gebied. In de landelijke verdelingsdiscussies over bestaande middelen en uitbreiding middelen agrarisch natuurbeheer is de inzet nog steeds voornamelijk gericht op weidevogels, melkveehouderij en veeteelt.

Vanwege de efficiënte uitgifte van gronden, is in de Flevolandse situatie inzet op agrarisch natuurbeheer vaak de enige mogelijkheid om deze doelstellingen in het agrarisch gebied te bereiken. In tegenstelling tot het eerdere transitiefonds, zijn de middelen uit de ANB en ANLb juist inzetbaar op beheer.

- Bij de aanpak van het landelijk gebied dient rekening gehouden te worden met bovenstaande Flevolandse situatie. In 2025 is gestart met inzetten van de beschikbaar gestelde middelen uit de regeling Provinciale Maatregelen Landelijk gebied (RPML), deelmaatregel agrarisch natuurbeheer. Daarnaast lopen twee koploperprojecten voor de realisatie van de 10% Groen- blauwe dooradering. Dit wordt in 2026 voortgezet. Rijk en regio blijven met elkaar in gesprek over de inzet voor het vervolg.

⁶ D.w.z. het Noordelijk Deel van het vervolg op Marker Wadden incl. het zogenaamde Schiereiland.

AFSPRAAK 15:

Omgaan met (drink)waterschaarste

De beschikbaarheid van drinkwater en oppervlaktewater staat steeds meer onder druk door klimaatverandering en stijgende vraag naar water. Flevoland groeit. Om bij te dragen aan de nationale woningbouwopgave is voorgenomen ca. 100.000 woningen in Flevoland te bouwen tot 2050. Ook de bedrijvigheid in Flevoland neemt toe. Daarnaast draagt Flevoland in hoge mate bij aan voedselzekerheid door het grote landbouwareaal en heeft het een sterk ontwikkelde voedselverwerkende industrie. Dit is mede te danken aan de goede Ausgangssituatie van het water- en bodemsysteem in Flevoland. Kortom, dit vraagstuk gaat over thema's als ruimte, woningbouw, vestigingsklimaat, volksgezondheid en toekomstbestendigheid in relatie tot klimaatverandering, waarbij waterschaarste direct raakt aan de vitaliteit van Flevoland, nu en in de toekomst.

De tijd dat er praktisch altijd voldoende water beschikbaar was, is in Flevoland voorbij. De situatie is per deelgebied en type bron (IJsselmeer, diep grondwater) verschillend. Daarom wordt hier onderscheid gemaakt in de situatie van drinkwater en oppervlaktewater. Beide thema's zijn echter sterk met elkaar verbonden. Bovendien hangen keuzes samen met bovenregionale processen, zoals de Nota Ruimte, de Deltaprogramma's en de herziening waterverdeling regio IJsselmeergebied en programma drinkwaterbesparing.

Uitdagingen drinkwater

Huishoudelijk gebruik:

- Door de forse woningbouwopgave in Flevoland en het nog steeds toenemende drinkwatergebruik per huishouden, neemt de vraag naar drinkwater voor huishoudelijk gebruik toe.
- Er is nu nog geen sprake van drinkwatertekort voor huisaansluitingen. Dit staat in Noordelijk Flevoland wel onder druk.
- De in Flevoland gelegen winningen, nu enkel in Zuidelijk en Oostelijk Flevoland, leveren drinkwater aan Flevoland, Gelderland en Utrecht. Er is nog maar

beperkte vergunningsruimte in deze winningen. Naast inzet op waterbesparing in de gebouwde omgeving is het daarom ook noodzakelijk om de productiecapaciteit van drinkwater te vergroten voor 2035.

- Dit leidt ook tot ruimtelijke druk: Het uitbreiden van de productiecapaciteit vereist fysieke ruimte, waarbij de ruimtelijke inpasbaarheid een steeds belangrijkere en beperkende factor wordt.

Industrieel gebruik:

- In Noordelijk Flevoland worden geen vergunningen voor bedrijfsaansluitingen meer afgegeven door een tekort aan drinkwater in het voorzieningsgebied Overijssel-Noord, waar Flevoland afhankelijk van is. Vitens levert drinkwater en heeft geen vergunningscapaciteit meer om te leveren aan bedrijven in Noordelijk Flevoland.
- Het tekort aan beschikbaarheid van drinkwater leidt tot behoefte aan andere bronnen. Voor de visverwerkende industrie moet dit water van drinkwaterkwaliteit zijn. Andere bronnen aanwenden klinkt logisch, maar de praktijk is weerbarstig. Dit komt door de hoge eisen die gesteld worden door NVWA en ILT (voedselveiligheid, certificering, etc.), zodat er in Nederland vrijwel altijd met drinkwater wordt gewerkt door de voedselverwerkende industrie.
- Dit heeft directe gevolgen voor de economische ontwikkelingen in Noordelijk Flevoland, met name voor de visverwerkende industrie op Urk. Er zijn inmiddels bedrijven die hun uitbreidingsbehoefte niet meer op Urk realiseren, maar elders in Europa. Dit terwijl deze bedrijven het liefst op Urk zouden willen uitbreiden. Deze industrie is namelijk afhankelijk van drinkwaterkwaliteit voor haar productieproces.
- Dit betekent onzekerheid en een ernstige belemmering in de bedrijfsvoering voor deze bedrijven. Als gevolg hiervan staat bijvoorbeeld de ontwikkeling van het nieuwe bedrijventerrein "Port of Urk" zo goed als stil.

Een complicerende factor hierbij is dat er, vanwege de vroegere Zuiderzee, nog altijd in grote delen van het gebied een hoog zoutgehalte in de ondergrond aanwezig is. Hierdoor zijn ook grote delen van het grondwater brak en ongeschikt. Alleen het zeer diepe grondwater is in sommige delen van goede drinkwaterkwaliteit.

Beperkte beschikbaarheid van drinkwater speelt zich niet alleen af in een regionaal Flevolands speelveld. Het haakt in op bovenregionale vraagstukken en ontwikkelingen. In deze bredere context heeft Flevoland zijn positie en opgaven. Het vraagt nu keuzes en onderzoek om in de toekomst lock-ins te voorkomen. Waterbesparing is hierbij, naast uitbreiding van de productiecapaciteit, een belangrijke ambitie.

Rijk, provincies, drinkwaterbedrijven en andere stakeholders werken in een tweesporenbeleid aan het uitbreiden van de productiecapaciteit én aan het besparen van het gebruik van drinkwater.

Specifiek in Flevoland lopen initiatieven voor besparing of uitbreiding: er wordt inzet gepleegd op initiatieven als (1) Platform Waterlab, waarin via innovaties en pilots wordt gewerkt aan het (drink)watersysteem van de toekomst: slim, lokaal en flexibel, en passend water voor passend gebruik, (2) het gebiedsproces toekomstbestendig (drink)watersysteem Noordelijk Flevoland, waarin een toekomstbestendige watervoorziening van drinkwaterkwaliteit voor de voedselverwerkende industrie wordt onderzocht, (3) inzet op waterbesparing in de woningbouw, zoals in Almere Pampus, (4) nieuwe verkenning drinkwaterlocatie Zuidelijk Flevoland (5 mm³/ jaar) en verkenning oppervlaktewaterwinning Ketelmeer en Waag en (5) Strategische verkenning naar de drinkwatervoorziening op de lange termijn (2040 en verder) voor zowel Noordelijk Flevoland (reeds gestart) en Zuidelijk Flevoland (moet nog starten).

Uitdagingen oppervlaktewater:

- Flevoland bevindt zich in een bevoorrechte positie, omringd door water. Er is op jaarbasis genoeg oppervlaktewater, maar niet altijd en overal of van de juiste kwaliteit.
- In het oppervlaktewatersysteem in de Flevolandse polders neemt de kans op watertekort, waarbij de verdringingsreeks in werking treedt, toe – en die kans lijkt groter dan tot nu toe is aangenomen. De verwachting dat er rond 2050 gemiddeld eens in de 20 jaar een tekort aan oppervlaktewater is, lijkt inmiddels te rooskleurig. Nieuwe prognoses gaan uit van een watertekort in het

IJsselmeer die eens in de vijf jaar voorkomt. Dit terwijl de vraag naar water voor hoogwaardige landbouw en voor natuur toeneemt. Dit komt onder meer vanwege hogere verdamping en voor verlagen van het zoutgehalte afkomstig uit de ondergrond, dit laatste als gevolg van de vroegere Zuiderzee.

Voor oppervlaktewaterbeschikbaarheid wordt ingezet op water besparen, vasthouden, anders verdelen en aanpassen van het gebruik.

De problematiek als geheel vraagt om een integrale, hybride aanpak: vasthouden van water binnen het beheergebied, besparen van water, gebruik van grondwater, benutten van water uit het IJsselmeergebied én inzet van bronnen als regenwater en effluent om tot een nieuw evenwicht te komen.

(Aangepaste) lopende afspraken:

Rijk en regio werken in het Platform IJsselmeergebied en het Deltaprogramma Zoetwater gezamenlijk aan een goede balans tussen een robuust watersysteem en de verschillende gebruiksfuncties van het IJsselmeergebied en de zoetwatervoorziening.

Flevoland is, net als de rest van Noordelijk Nederland, afhankelijk van water uit het IJsselmeer. Voor de zoetwatervoorraad is borging van de wateraanvoer vanuit de IJssel en Amsterdam-Rijnkanaal noodzakelijk. Daarnaast speelt de buffercapaciteit van het IJsselmeergebied een rol.

Nieuwe afspraken:

Afspraken drinkwater:

- Rijk en regio verkennen in 2026 of, en zo ja welke, aanvullende stappen nodig zijn om de complexe vraagstukken rondom het Flevolandse drinkwater verder te brengen. Hierbij worden lopende trajecten, zoals platform Waterlab, gebiedsproces Noordelijk Flevoland en Almere Pampus, en het bovenregionale vraagstuk in hun onderlinge samenhang betrokken. Naast het uitbreiden van de productiecapaciteit is drinkwaterbesparing een essentieel onderdeel om de toenemende drinkwatervraag terug te dringen en

zo de toenemende knelpunten/onbalans in vraag- en aanbod te voorkomen of uit te stellen. Hierbij wordt onder meer betrokken:

- Inzet op Toekomstbestendig bouwen door onder meer te kijken naar mogelijkheden als normstelling, besparingsmaatregelen, opvangen en gebruik van regenwater en scheiding hoog/laagwaardig gebruik;
- Ruimte voor nieuwe oplossingen, zoals onderzoek naar circulariteit en bronnendiversificatie door gebruik van oppervlaktewater, regenwater of effluent. En daaraan gekoppeld het opheffen van belemmerende (vaak juridische) aspecten in hergebruik van proces of afvalwater, daar waar nodig en mogelijk. Daarbij kijken we naar het systeem (inclusief de consequenties van ingrijpen) als geheel.
- Hierbij onderzoeken Rijk en regio wat de beste aanpak – en rolverdeling – is om waterbesparing in de gebouwde omgeving en bij grootverbruikers zoals de visverwerkende industrie te realiseren.

Afspraken oppervlaktewater:

- Flevoland heeft een bijzondere ligging, omgeven door IJsselmeerwater. Rijk en regio verkennen in 2026 of, en zo ja welke, aanvullende stappen nodig zijn om te komen tot een robuust toekomstbestendig watersysteem voor Flevoland. Het gaat om het brede palet van beleidsinstrumenten van water besparen, vasthouden, anders verdelen en aanpassen van het gebruik. Daarbij wordt betrokken hoe de Flevolandse situatie en belangen zich verhouden tot de bovenregionale. En wordt gekeken naar de rol van het IJsselmeer in de watervoorziening van landbouw- en natuurgebieden in Flevoland, dit als weerbaarheidsstrategie.

Verbinden kennis en expertise:

- Een duurzame drinkwatervoorziening en een toekomstbestendig watersysteem vraagt kennis en expertise. Hiervoor gaan Rijk en regio met elkaar in gesprek over versterking van het onderwijsaanbod in Flevoland op het gebied van (water)techniek (zie ook ontwikkelpijler 2).

Komen tot een integraal adaptief ontwikkelpad

Deze uitvoeringsagenda is een weergave van de afspraken die concreet voor de periode 2026 en 2027 worden gemaakt. De afspraken zijn onderdeel van een veel langer perspectief zoals benoemd in deel I van de Strategische Agenda Flevoland. De acties in 2026 en 2027 passen bij het langetermijnperspectief. Verdeeld over een aantal meerjarige tijdblokken wordt op hoofdlijnen integraal (onderverdeeld per pijler) een beknopte weergave van de samenhangende inzet geschetst. Getallen zijn indicatief bedoeld m.u.v. de voor de periode tot 2030 benoemde aantallen waarover in de Woondeals MRA en ZUND afspraken zijn gemaakt.

Nieuwe afspraak:

- Rijk (VRO) en regio (Provincie, gemeenten en Waterschap ZZL) spreken af om T.b.v de actualisering van deel I (visie) een evenwichting adaptief ontwikkelpad op te stellen.

Ontwikkeling en randvoorwaarden voor ontwikkeling behulpzaam bij het voorbereiden van gesprek over besluiten

Ontwikkeling	2030	(2030-) 2035	(2035-) 2040	2040-2050
Woningen Prognose (30.000 woningen/10jaar)	+39.743	+55.000 (cumulatief)	+70.000 (cumulatief)	+ ca 100.000 (cumulatief)
Waar ligt accent op woningbouw in de regio	Almere Lelystad Cf woondeal	Lelystad Zuiderhage Dronten Almere Centrum Almere Pampus	Dronten Lelystad Almere Centrum Almere Pampus Oosterwold fase 2	Almere Pampus 25.000 Emmeloord 5.000
Inwoners Prognose (feitelijk Flevoland)	503.490	541.643	578.805	643.332
Groeipercentage per 10 jaar	25 % (>2× landelijk gemiddelde)	19%	15%	11% (landelijk gemiddelde)
Goede landbouwgrond	Ca 80.000 ha (inclusief gronden Pampus, Oosterwold fase 2, Zuiderhage, PM kazerne (500 ha)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Randvoorwaarden	2030	(2030-) 2035	(2035-) 2040	2040-2050
Pijler 1 Vitale dorpen en steden	Aanpak (zorg) voorzieningen en groei financiering helder. Juridisch hard besluit wel/niet grootschalig OV.	A6 2x3. (zorg) voorzieningen op orde brengen.	N50, A27, OV SAAL gereed. (zorg) voorzieningen op orde.	IJmeerverbinding gereed t.b.v. Almere en Lelystad. Lelylijn gereed t.b.v. Emmeloord en Urk.
Pijler 2 Toekomstbestendige economische ontwikkeling	Geen energiecongestie. Inzet op stuwende werkgelegenheid en hoger onderwijs (verbeteren woon/werkbalans).	Plus 20.000 stuwende werkgelegenheid om woon/werkbalans te stabiliseren.	Plus 30.000 stuwende werkgelegenheid, hoger onderwijs oostflank MRA (tech/ICT,HBO/ universitair) en Dronten/Urk/NOP (agro-vis, HBO).	Blijvende groei stuwende werkgelegenheid. Landbouw duurzaam en aangepast aan mindere drooglegging of verzilting in delen provincie.
Pijler 3 Robuust natuurlijk fundament	Toekomstbestendig bouwen en ruimtekeuzes helder wat dat betekent.	Uitvoering duurzaam bouwen. Groen blauwe dooradering uitvoeren.	Uitvoering duurzaam bouwen. Groen blauwe dooradering uitvoeren. (Drink)water beschikbaarheid op orde brengen richting 2040 inclusief efficiënter gebruik, afvalwater zuivering op orde brengen richting 2040.	(Drink)water beschikbaar/verbruik efficiënter. Afvalwater zuivering op orde

Hieronder is voor de onderdelen bereikbaarheid en economie voor de komende 5-10 jaar en lange termijn ter illustratie een adaptief ontwikkelpad opgenomen dat nodig is om in 2050 de door Rijk en regio gewenste woningbouw te kunnen realiseren. Voor de verschillende projecten moeten nog stappen gezet worden wanneer het gaat om bekostiging, uitvoeringscapaciteit, maakbaarheid en stikstofmaatregelen.

Korte- en middellange termijn

- Realisatie van het MIRT-project verbreding A6 Almere Buiten Oost/Oostvaarders (afslag 8) – Lelystad (afslag 10) naar 2x3.
- Realisatie van het MIRT project verbreding N50 Kampen – Kampen Zuid naar 2x2 en een fysieke rijbaanscheiding Ramspol – Kampen.
Start MIRT-verkenning verbreding A27 Knooppunt Eemnes-afslag Zeewolde.
- P-verkenning IJmeerverbinding. Bij een positieve uitkomst kan bij het BO MIRT van 2026 een MIRT-verkenning naar de IJmeerverbinding worden gestart.

- Start MIRT-verkenning Lelylijn incl. onderzoek naar Ketelmeertunnel.
- Uitwerken eindbeeld naar 2x2 N50 Kampen Zuid – Hattemmerbroek en Ramspol-Kampen op basis van reeds bestaand onderzoek.
- Regionaal onderzoek naar HOV-verbinding Almere – 't Gooi – Utrecht (Science Park). Vervolgens kan een ontwikkelpad voor de (H)OV-verbinding 'Stichtse Lijn' worden opgesteld en uitgevoerd.
- Handelingsperspectief voor bereikbaarheid van Lelystad Zuiderhage.
- Landelijke aanpak spreiden en mijden incl. bekostigingsafspraken.
- Provincie Flevoland, de Flevolandse gemeenten, I&W, VRO gaan na op welke wijze fasering van woningbouw over de regio kan bijdragen aan het beperken van de bereikbaarheidsproblematiek in de periode 2035-2045
- Druk op- en afritten en onderliggend wegennet analyseren.
- Realisatie PHS-SAAL.
- Realisatie verbreding A27 Eemnes-afslag Zeewolde.
- Realisatie verbreding 2x2 N50 Kampen Zuid-Hattemmerbroek.

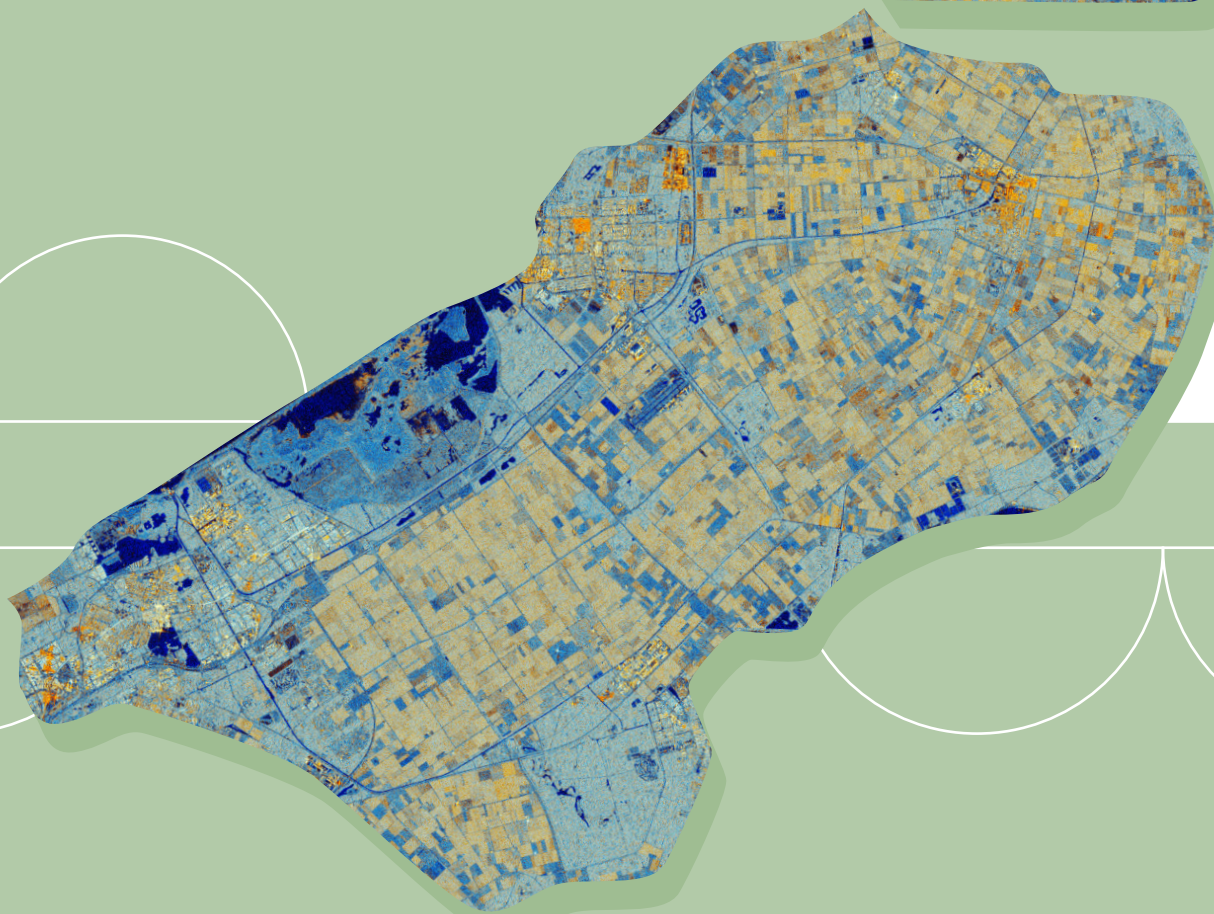
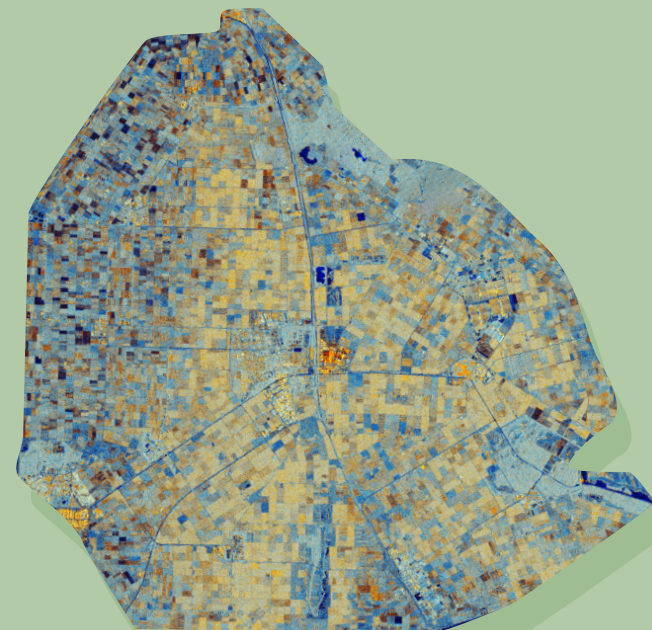
- Realisatie Kornwerderzand.
- Kennisinfrastructuur van de regio wordt verder versterkt met technisch onderwijs en onderzoek op HBO en WO-niveau (zuidelijk Flevoland) (Flevolandse economische clusters dus ook MITC Marknesse en Maritieme cluster Urk) (o.a. Agri Innovation Center agrofoodsector) en Urkse visserijsector maritiem sector (Urk Business & Innovation Campus) en opleidingen in de agrofood- en Urkse maritieme sector (UBIC), zorg en techniek op MBO en HBO-niveau in regio Dronten Urk Noordoostpolder. In de hele regio Flevoland worden koppelingen op het gebied van innovatie en doorwerking richting het bedrijfsleven gelegd. We willen de mismatch tussen vraag en aanbod op de Flevolandse arbeidsmarkt aanpakken en daarmee de scheve arbeidspendel adresseren.

Lange termijn (tot 20 jaar)

- Realisatie N50 2x2 Ramspol-Kampen.
- Realisatie IJmeerverbinding.
- Realisatie Lelylijn.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

Overzicht afspraken

Voor de periode 2026-2027 is de inzet op de in de Strategische Uitvoeringsagenda Flevoland (2026-2027) opgenomen afspraken indicatief in de tijd benoemd zodat hiermee bij de programmering van de inzet door Rijk en regio rekening mee gehouden kan worden. Niet alle onderwerpen kunnen in 2026 opgepakt worden. Sommige onderwerpen kunnen pas in 2027 opgepakt worden op basis van voorbereidende werkzaamheden in 2026.

Van de verantwoordelijke organisatie wordt verwacht dat een programmaplan, projectplan of beschrijving van werkzaamheden, budgetten en verantwoordelijkheden beschikbaar is. En dat de betrokken organisaties hier mee hebben ingestemd en capaciteit en budget in hun programmabegroting hebben opgenomen. Indien er nog geen verantwoordelijk bestuurlijk overleg benoemd is dan zijn inzet van mensen en middelen nog niet geregeld en is dit nog onderwerp van gesprek tussen Rijk en regio.

Inzet in de jaren 2026 en 2027 is als volgt aangegeven:

V = voorbereiden product

P = opleveren product

B = besluitmoment

U = uitvoering/reguliere, doorgaande (going concern) inzet

Waar relevant staat voor de periode na 2027 relevante informatie aangegeven.

De organisaties die bij een actie als eerste genoemd wordt is de trekkende organisatie.

Actie/inzet pijler 1 Vitale steden en dorpen	Trekker/deelnemer Verantwoordelijk Bestuurlijk Overleg	2026	2027	Inzet na 2027
1. Tijdig realiseren voorzieningen				
Verbeteren bestaande gebouwde omgeving in interbestuurlijke trajecten Lelystad Next Level, Almere 2.0 (Rijk regio) en Gebiedsagenda Ermelo Harderwijk Zeewolde	Gemeenten Almere en Lelystad, Provincie, VRO, EZ, IenW, LVVN BO Almere 2.0, BO LNL Gemeente Zeewolde, Provincie Stuurgroep EHPZ	U	U	Betreft structurele samenwerkingsorganisaties en programma's
Langjare inzet op leefbaarheid en veiligheid in focusgebieden zoals Lelystad Oost	Gemeente Lelystad, VRO BO Lelystad Oost	U	U	n.t.b.
Regionale analyse maken over gezamenlijkheid tussen sociale, fysieke en economische domein (t.b.v. gezamenlijke feitenbasis)	Provincie, gemeenten VRO coördineert OCW, VWS BO Rijk Regio (samenleving)	V	P	n.t.b.
Gezamenlijke feitenbasis opbouwen over basisvoorzieningen in de regio	Gemeenten BO Rijk Regio (Samenleving)	V	P	n.t.b.
Oprichten ontwikkelteam om opvangen 3-dubbele vergrijzingsgolf Flevoland vorm te geven	VWS, gemeenten BO Rijk Regio (Samenleving)	n.v.t.	V	Moet meerjarig zijn
2. Financieel instrumentarium ontwikkelen voor regio's met bovenmatige groei				
Rekenkundig onderzoek achterlopende bekostiging bij snelgroei Noot: waar mogelijk deze 3 onderzoeken samen nemen	Provincie, gemeenten VRO, FIN BO Rijk Regio	V	P	Uitvoeren maatregelen
Onderzoek om zicht te krijgen op extra onderhoudskosten die regio specifiek zijn	Gemeenten, provincie, waterschap VRO, FIN BO Rijk Regio	V	P	n.t.b.
Onderbouwing achterstallige en voor groei benodigde voorzieningen en hoe dit aan de groei is gekoppeld	Gemeenten, Provincie, Waterschap VRO, FIN, SZW BO Rijk Regio	V	P	n.t.b.
3. Grootschalig woningen bouwen				
Uitvoeren woningbouw afspraken en Woondeals MRA en ZUND	Gemeenten VRO, provincie Flevoland, WSZZL. BO Wonen/Woontafels / Woningbouwversnelling	U	U	Structurele inzet vanuit gemeenten ondersteund door BZK-Wonen, Provincie Flevoland
Bouw Lelystad Zuiderhage	Gemeente Lelystad, VRO, IenW, RvB, provincie Flevoland BO Lelystad Zuiderhage	U	U	Realisatie Zuiderhage 2026 (start bouw)
Verkenning Almere Pampus	Gemeente Almere, VRO, IenW, RvB, provincie Flevoland BO Oostflank	U	U	Projectorganisatie Almere Pampus ook na 2027
Versnelling woningbouw Dronten Zuid	Gemeente Dronten, VRO, RvB BenW Dronten	U	U	Realisatie Dronten Zuid 2026 ev

Actie/inzet pijler 1 Vitale steden en dorpen	Trekker/deelnemer Verantwoordelijk Bestuurlijk Overleg	2026	2027	Inzet na 2027
Voorzetting inzet RVB in grootschalige gebiedsontwikkelingen	RVB, Almere, Lelystad	U	U	Realisatie
Actualisatie woondeals	VRO, provincie Flevoland, gemeenten	U	U	Uitvoering geactualiseerde woondeals
Verkennen flexibiliteit van de grondportefeuille	VRO/RVB, Provincie Flevoland, gemeenten, WS ZZL BO Rijk Regio	V	B	Indien van toepassing: inzet conform gemaakte afspraken
4. Toekomstbestendige woningbouw				
City Deal Toekomstbestendige Gebiedsontwikkeling uitvoeren	Gemeenten VRO en Provincie Flevoland BO Rijk Regio	U	U	Loopt na 2027 door
Uitvoeren Nationaal Groeifonds-project Toekomstbestendige Leefomgeving (ketenontwikkeling biobased bouwen, 'Living Lab Almere Pampus')	Provincie Flevoland, RvB, gemeenten	U	U	n.t.b.
Ontwikkeling Green Innovation Hub	Provincie Flevoland, gemeente Almere BO Almere 2.0	U	U	Loopt na 2027 door
Uitvoeren MRA Greendeal Houtbouw en Intentieovereenkomst Klimaatbestendige Nieuwbouw in de MRA en Noord Holland	Gemeenten Almere, Lelystad en Provincie Flevoland BO Ruimte MRA	U	U	Loopt na 2027 door
Uitvoeren proeftuinen Houtbouw en Biobased bouwen i.k.v. Nationale Aanpak Biobased Bouwen	Provincie Flevoland, VRO, RVB, Gemeente Almere, BO SAF	U	U	Loopt na 2027 door
City Deal Toekomstbestendige Gebiedsontwikkeling en 'Van Polder tot Pand'	Provincie Flevoland, VRO, gemeenten Almere, Lelystad, Horizon Flevoland, Rabobank, Building Balance, RVB BO SAF	U	U	Loopt na 2027 door
Ondertekenen en werken met convenant Toekomstbestendig Bouwen in aanbestedingen	Rijk en regio (Rijksvastgoedbedrijf, provincie, gemeenten, waterschap en woningbouwcorporaties BenW gemeenten, GS Flevoland, WS ZZL, RVB BO Rijk Regio	B	n.t.b.	Loopt na 2027 door
Rijk en regio onderzoeken gezamenlijk barrières voor toekomstbestendige woningbouw In Almere Hortus experimenteren met een ander fiscaal regime	Provincie Flevoland, gemeenten, VRO Gemeente Almere/PRICE	V	P	Indien van toepassing: uitvoeren resultaten van onderzoeken
Brede benadering woningbouw	VRO, Provincie Flevoland, gemeenten	U	U	Loopt door in 2027
5. Bereikbare steden en dorpen				
Mogelijkheden MIRT-verkenning Lelylijn bespreken	IenW provincies Groningen, Fryslan, Drenthe, Flevoland, gemeenten NOP, Urk, Lelystad, Dronten BO MIRT Noord	B	n.t.b.	Tijdig besluit nodig om tot uitvoering te komen

Actie/inzet pijler 1 Vitale steden en dorpen	Trekker/deelnemer Verantwoordelijk Bestuurlijk Overleg	2026	2027	Inzet na 2027
Alternatief voor Kornwerderzand voorleggen	Provincies Fryslan, Overijssel, Flevoland, IenW, gemeenten Urk, Lelystad BO MIRT Noord	B	n.t.b.	n.t.b.
N50 planstudie wegvak Kampen - Kampen Zuid hervatten (indien er stikstofruimte is)	IenW, provincie Flevoland, gemeenten NOP, Dronten, Urk BO MIRT Oost	V	V	n.t.b.
Uitvoering A6 Lelystad-Almere Buiten Oost 2x3	RWS, Provincie Flevoland, gemeenten Almere, Lelystad	U	U	n.t.b.
Vorbereiden multimodale ontsluiting Lelystad Zuiderhage	Gemeente Lelystad, IenW	V	V	n.t.b.
Uitvoeren MIRT verkenning verbreding A27 tussen knooppunt Eemnes en Zeewolde.	IenW, provincie Flevoland, gemeenten Almere, Zeewolde, Gooi en Vecht BO MIRT Noord West	B	n.t.b.	Tijdig realisatie nodig t.b.v. woningbouw Oosterwold en verkeer van/naar Utrecht ten noorden van Almere
Maatregelen uitvoeren Toekomstvast investerings pakket Almere (TVIP)	RWS, gemeente Almere, IenW BO Oostflank	U	U	n.t.b.
P- verkenning IJmeerverbinding uitvoeren	IenW, gemeente Almere, Provincie Flevoland, BO MIRT Noord West	P	n.t.b.	Tijdig besluit nodig om rond 2040 tot uitvoering te komen
Duidelijkheid over maakbaarheid van dienstregelingsmodel I van OV SAAL om ingebruikname zo snel mogelijk te realiseren	NS, Prorail, IenW, provincie Flevoland BO MIRT NW	U	U	n.t.b.
Fasering woningbouw over de regio onderzoeken t.b.v. beperken van de bereikbaarheidsproblematiek	Provincie Flevoland, Gemeenten, IenW, VRO BO Rijk Regio	V	P	n.t.b.
Concrete acties benoemen i.v.m. druk op de op en afritten om bij realisatie van woningbouw de bereikbaarheid te borgen	Provincie Flevoland, gemeenten, IenW	U	B	n.t.b.
Actie/inzet pijler 2 Toekomstbestendige regionale economie	Trekker/deelnemer Verantwoordelijk Bestuurlijk Overleg	2026	2027	Inzet na 2027
6. Aanjagen stuwende werkgelegenheid				
Uitvoeren Regio Deal Noordelijk Flevoland Evalueren en mogelijke vervolginzet bepalen	Provincie Flevoland, gemeenten NOP en Urk, LVVN, BZK/VRO, IenW, JenV en EZ BO Regiodeal Noordelijk Flevoland	P	P	n.t.b.
Uitvoeren besluit opening van Lelystad Airport	IenW, provincie Flevoland, gemeente Lelystad Kabinet	U	U	n.t.b.
Verplaatsen bestaande of vestigen nieuwe rijksinstellingen passend bij profiel Flevoland	BZK en Provincie Flevoland BO Rijk Regio	U	U	n.t.b.

Actie/inzet pijler 2 Toekomstbestendige regionale economie	Trekker/deelnemer Verantwoordelijk Bestuurlijk Overleg	2026	2027	Inzet na 2027
Grootschalige (nationale) voorzieningen met substantiële werkgelegenheid concreet maken	BZK/VRO en regio (provincie, gemeenten). BO Rijk Regio	P	U	n.t.b.
Opstellen ontwikkelperspectief en strategie op economisch profiel van de regio op basis waarvan Rijk en regio nadere vervolgstappen bepalen	Provincie, EZ, Defensie Gemeenten, Horizon BO Rijk Regio	P	B	n.t.b.
Clusterontwikkeling op basis van profiel regio	Provincie, EZ Gemeenten, Horizon BO Rijk Regio	V	P	n.t.b.
Pilots uitvoeren (1 per provincie) t.b.v. toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen	Provincie Flevoland en EZ, gemeenten BO Rijk Regio	P	B	n.t.b.
Ontwikkelen arbeidsmobiliteitsconcept	Provincie Flevoland, SZW, EZ, OCW	V	P	n.t.b.
Meedraaien in meerjarenprogramma "Bouwstenen voor bovenregionale samenwerking hightech brandpunten"	Gemeente Almere, Horizon Flevoland (coördinerende partij t.a.v. de uitvoering van dit programma), EZ	P	P	n.t.b.
Uitvoering Ruimtelijk Economische Aanpak Almere/Oostflank MRA a. Triple Helix samenwerking b. Verkenning locaties bedrijventerreinen c. Huisvesting Rijksinstellingen	a. Almere, BZK/VRO, EZ, Provincie b. Regio c. BZK en Provincie Flevoland	U	P	n.t.b.
7. Versterken kennis economische structuur				
Regio Deal Nieuw Land uitvoeren (impuls aan hoger onderwijs Tech & Transitie, innovatiehub electrificatie, innovatiehub chips, innovatiehub voor bouw en innovatie)	Almere, BZK/VRO, EZ Provincie BO Almere 2.0	U	U	Gemeente Almere maakt een eindevaluatie op en legt deze uiterlijk in september 2029 voor aan het Rijk-Regio-overleg
Totstandkoming van een hightech kennisinstituut in Almere	EZ, Gemeente Almere, Provincie Flevoland BO Almere 2.0	V	V	n.t.b.
Rijk en regio werken samen aan het creëren van een Nationaal Brandpunt Smart Mobility	IenW, Provincie, gemeente NOP BO	U	U	n.t.b.
Versterking kennisinfrastructuur regio. Specifieke inzet OCW voor groeiregio	OCW, EZ, Provincie Flevoland Gemeenten BO Rijk Regio	V	V	n.t.b.
Verkennen structurele inzet kennis economische structuur op basis evaluatie	BZK/VRO, Provincie Flevoland BO Rijk Regio	P	B	n.t.b.
8. Innovatieve voedselsector stimuleren				
Uitvoering Teeltplan van de Toekomst	Provincie Flevoland, LVVN	P	U	n.t.b.
Realisatie overige koploperprojecten	Provincie Flevoland, LVVN	P	U	n.t.b.
Van Land tot Pand	Provincie Flevoland, EZ	V	U	n.t.b.

Actie/inzet pijler 2 Toekomstbestendige regionale economie	Trekker/deelnemer Verantwoordelijk Bestuurlijk Overleg	2026	2027	Inzet na 2027
Verkennen van de flexibiliteit van de grondportefeuille	VRO, LVVN, RVB en de regio	V	V	n.t.b.
Maritieme Campus	Gemeente Urk, Provincie	V	V	n.t.b.
Kennis en innovaties agrarische sector Flevoland ontwikkelen en verspreiden	LVVN – Kennis & Innovatie, Aeres	V	V	n.t.b.
Verkennen mogelijkheden om mestbenutting in de regio te verbeteren	LVVN, Provincie Flevoland	V	V	n.t.b.
9. Energie				
Uitvoeren projectprocedures 380 kV-infrastructuur	KGG, Tennet, Provincie, gemeenten	V	P	n.t.b.
Inventarisatie volgende stappen die nodig zijn bij de uitwerking van de netbewuste woningbouw naar het voorbeeld van Balanswijk in Almere	Provincie Flevoland, KGG BO Leefomgeving	V	V	n.t.b.
Ruimte bieden om te experimenteren met congestiestrategie en realisatie van collectieve wijkvoorzieningen	KGG, Provincie, gemeenten BO Rijk Regio	V	V	n.t.b.
In beeld brengen hoe de waterstofketen er in Flevoland uit ziet en of dit een regionale ontsluiting van de landelijke H2 backbone rechtvaardigt	Provincie Flevoland, KGG en netbeheerder	V	B	n.t.b.
De Maxima centrale te ontsluiten via de backbone	Provincie Flevoland, KGG en netbeheerder	V	B	n.t.b.
10. Defensie				
Op basis van besluitvorming door het kabinet gaan Rijk en regio verder in overleg over het effect en de uitvoering.	PM Provincie Flevoland, WS ZZL, Gemeenten, Defensie BO Defensie	B	V	n.t.b.
11. Recreatie en toerisme doorontwikkelen				
Werkbezoek regio Ambassadeur Noordwest aan Flevoland	Provincie Flevoland, gemeenten, EZ BO Recreatie en Toerisme	P	U	n.t.b.
Onderzoeken hoe optimaal voor recreatie geschikte terreinen kunnen worden vormgegeven en onderhouden	Rijk, provincie, gemeenten, waterschap, en de Terrein Beherende Organisaties van het Rijk (RWS en SBB)	V	V	n.t.b.

Actie/inzet pijler 3 Robuust natuurlijk fundament	Trekker/deelnemer Verantwoordelijk Bestuurlijk Overleg	2026	2027	Inzet na 2027
12. Ruimtelijke keuzes op basis water, bodem, biodiversiteit				
Basis normenkader natuurlijk fundament opstellen en vanaf dat moment hanteren	Provincie Flevoland, WSZZL, ministeries van IenW, LNV en VRO BO Rijk Regio	P	P	Blijven gebruiken en aanpassen aan de nieuwste inzichten
Opstellen en Toepassen door Waterschap Zuiderzeeland en provincie Flevoland stapsgewijs ontwikkeld Flevolands afwegings-mechanisme water, bodem en biodiversiteit	Provincie Flevoland, WSZZL, ministeries van IenW, LNV en VRO BO Rijk Regio	B	n.t.b.	Blijven gebruiken en aanpassen aan de nieuwste inzichten
13. Aanpassen ruimtegebruik op basis water, bodem, biodiversiteit				
Samenhangende sturing op gebieden waar vanuit water, bodem en biodiversiteit inzet nodig is	Provincie Flevoland, RVB, LNV, gemeenten, WS ZZL	V	P	Sturing voortzetten op basis van de resultaten van 2026 en 2027
Inzet op zachte overgangsgebieden	Provincie Flevoland, RVB, gemeenten, WS ZZL	V	U	Inzet conform verkenning
Voortzetting gebiedsproces bodemdaling	Provincie Flevoland, LTO, RVB, gemeenten, WS ZZL BO Bodemdaling	U	U	Loopt door na 2027
Verkennen implicatie Natuurherstelverordening	LNV, Provincie Flevoland	V	n.t.b.	Verankeren in plannen
14. Creëren robuuste ecosystemen				
Aanleggen 1200 hectare bos tot 2030	Provincie Flevoland Gemeenten, LNV BO Rijk Regio	U	U	Loopt door na 2027
Inzet in projecten PAGW	RWS, Almere, Lelystad, Provincie, Waterschap, SBB, Flevo Landschap O.a. BO Nieuwland	U	U	Loopt door na 2027
Samenwerking Marker Wadden	RWS, NM, Lelystad XXX Stuurgroep Marker Wadden	U	U	Loopt door na 2027
Inzet landelijk gebied vanuit afwijkende behoeftes ANB, akkervogels, etc.	Provincie, WS ZZL, LNV, gemeenten	U	U	Loopt door na 2027
Verkennen flexibiliteit van de grondportefeuille	Zie pijler 1			
15. Omgaan met (drink)water schaarste				
Via Platform IJsselmeergebied en de Deltaprogramma's IJsselmeer en Zoetwater samenwerken aan een goede balans tussen een robuust watersysteem en de verschillende gebruiksfuncties van het IJsselmeergebied	IenW, provincie Flevoland, gemeenten, WS ZZL BO IJsselmeer	U	U	Loopt door na 2027
Verkennen welke aanvullende stappen nodig zijn om de complexe vraagstukken rondom het Flevolandse drinkwater verder te brengen	Provincie, WS ZZL, Vitsen, IenW, gemeenten BO SAF	V	V	n.t.b.
Verkennen welke aanvullende stappen nodig zijn om te komen tot een robuust toekomstbestendig watersysteem voor Flevoland en de daarbinnen gelegen landbouw- en natuurgebieden, inclusief de rol van het IJsselmeer.	Provincie, WS ZZL, Vitsen, IenW, gemeenten BO SAF	V	V	n.t.b.
Versterking van het onderwijsaanbod in Flevoland op het gebied van (water)techniek.	Provincie, WS ZZL, Vitsen, IenW, gemeenten BO SAF	n.v.t.	V	n.t.b.

BIJLAGE 2

Richtinggevende uitspraken

(deel 2)

Vitale steden en dorpen

Rijk en regio hebben in de 'Provinciale woningbouw afspraken 2022-2030' en in de woondeals MRA en ZUND-gemeenten afspraken gemaakt over de versnelde bouw van woningen in Flevoland. Afgesproken is dat er 39.743 nieuwe woningen in de regio gebouwd worden tot en met 2030, waarvan ten minste 30% sociaal en twee derde betaalbaar is.

De bouw van nieuwe woningen zorgt in dorpen en steden voor een meer gedifferentieerd aanbod aan woningen dat aansluit op de demografie en ontwikkeling van Flevoland. Hierdoor wordt Flevoland aantrekkelijk voor verschillende type bewoners in verschillende levensfasen. De sterke vergrijzing vraagt aandacht voor nieuwe woon-zorg concepten

De woningbouw in Flevoland dient gelijk op te gaan met de beschikbaarheid van voorzieningen. Bij woningbouwprojecten wordt tegelijkertijd voorzien in onder andere onderwijs-, cultuur-, sport-, recreatie- en zorgvoorzieningen voor de bewoners.

De woningbouw in Flevoland gaat samen met een toename van de werkgelegenheid. Sterker nog, de toename van de werkgelegenheid moet sneller gaan dan de groei van het aantal inwoners, zodat de woon-werk-balans in de regio wordt verbeterd. Bij woningbouw wordt aannemelijk gemaakt dat er ook extra werkgelegenheid wordt gecreëerd. Om dit te realiseren worden er afspraken gemaakt in pijler 2 'Toekomstbestendig regionale economie'.

De woningbouw in Flevoland gaat gepaard met behoud van bereikbaarheid van en voor bewoners. De bereikbaarheid van dorpen en steden is immers van

belang voor de leefbaarheid daarvan. Om de mobiliteitsgroei te beperken worden nieuwe woningbouwlocaties bij voorkeur gerealiseerd dicht bij bestaande (of nieuwe) OV- of fietsknooppunten, werkgelegenheid en voorzieningen. Kansen voor smart mobility worden benut.

Waar de bereikbaarheid in Flevoland en tussen Flevoland en andere regio's in de knel komt, wordt door Rijk en regio gezocht naar oplossingen. Daarbij zetten Rijk en regio in op alle modaliteiten, met een accent op het stimuleren van duurzame mobiliteitsvormen, zoals OV, fietsen en wandelen. De bereikbaarheid binnen Flevoland en met andere regio's is één van de randvoorwaarden voor de groei van economische activiteiten in de regio.

Het Rijk zal als bezitter van grote delen grond in Flevoland actieve betrokkenheid tonen bij ruimtelijke ontwikkelingen gericht op vernieuwen van landbouw, verduurzamen en onderzoeken om het landgebruik toekomstbestendig te laten aansluiten bij de mogelijkheden die bodem, water en biodiversiteit bieden. Het Rijk zal de ontwikkeling van reeds lang voorziene grootschalige woningbouwlocaties zoals Almere Pampus, Almere Oosterwold en Lelystad Zuiderhage actief ondersteunen.

Nieuwe en bestaande wijken worden toekomstbestendig ontwikkeld. Dit houdt in dat de wijken energiepositief, waterpositief, klimaatadaptief, circulair en natuurinclusief worden. Dit heeft consequenties voor de locatie, wijkinrichting en manier van bouwen van woningen. Om dit te borgen worden afwegingsmechanismen en normen uit de ontwikkelpijler Robuust natuurlijk fundament gebruikt.

De ontwikkeling van steden en dorpen gaat hand in hand met de ontwikkeling van gezonde, waardevolle en natuurlijke landschappen, parken, groenstroken, buurtgroen en doorlopende groenblauwe netwerken in stad en land.

Toekomstbestendige regionale economie

Rijk en regio streven ernaar de woon-werkbalans in Flevoland te verbeteren, met als doel de reistijd en reisafstand voor woon-werkverkeer te verkorten en parallel hieraan het aantal banen in de provincie te verhogen. Dit draagt bij aan meer vrije tijd voor inwoners, die minder tijd onderweg zijn. Dit draagt bij aan het gevoel van welzijn en kwaliteit van leven. In 2025/26 zal de provincie een arbeidsmarktdiscrepantietest uitvoeren, waarvan de resultaten belangrijke indicatoren opleveren om op te sturen. Vanuit hier wordt door Rijk en regio gekeken hoe een aanzienlijke stap gezet kan worden richting een verbetering van de woon-werkbalans in Flevoland, wat niet alleen bijdraagt aan een meer vitale regio, maar ook de druk op de infrastructuur vermindert.

Er is een gezamenlijke taskforce-benadering nodig om passende werkgelegenheid versneld te laten groeien om zo de woon-werk-balans in Flevoland te verbeteren. Hiervoor moeten onder andere de ministeries van EZ, LVVN, I&W, gemeenten, provincie, onderwijsinstellingen en ondernemers de handen ineen slaan.

Nieuwe werkgelegenheid sluit enerzijds aan op de kracht en specifieke kenmerken van de huidige economie. Anderzijds is het de ambitie om te investeren in activiteiten die bijdragen aan (inter)nationale transitie en innovaties, bijvoorbeeld op het gebied van klimaat & energie, circulaire economie, smart mobility & logistiek, digitalisering & sleuteltechnologieën en verduurzaming voedselvoorziening. Het ontwikkelen van een goede balans tussen hoogopgeleide mensen en vakmensen passend bij de economie van de toekomst van Flevoland is hierbij een belangrijk speerpunt. Op deze wijze wordt niet enkel gewerkt aan het versterken van de economische groei voor Flevoland, maar ook aan een toekomstbestendige economie die bijdraagt aan nationale opgaven.

Rijk en regio zetten in op het versterken van economische clusters die aansluiten bij het economisch profiel van de regio en toekomstbestendig zijn. Dat zijn in ieder geval het praktijk en innovatiecentrum circulaire economie (PRICE), Lelystad Airport Businesspark (LAB), het Mobiliteit en Infrastructuur Test Cen-

trum (MITC), het Maritiem cluster Urk, het voedselcluster met de Flevocampus/ Aeres & Boerderij van de Toekomst, Agrotech Campus Dronten, de hightechcampus Almere Lelystad Airport en LAB (SCALA)

Rijk en regio zetten in op het versterken van de ruimtelijk-economische structuur om het vestigingsklimaat van de regio te verbeteren en nieuwe economische activiteiten aan te trekken.

Het is noodzakelijk om het aanbod van middelbaar, MBO/HBO en wetenschappelijk onderwijs in Flevoland te verbeteren. Leidend in die verbetering is zorgen voor een goede aansluiting van onderwijs op het economische profiel en de economische clusters in de regio, waarbij aandacht is voor de toekomstbestendige ontwikkeling van de clusters. Hierdoor kan opgedane kennis direct worden toegepast in het bedrijfsleven en vraagstukken vanuit het bedrijfsleven worden opgepakt en onderzocht binnen kennis- en onderwijsinstellingen.

Rijk en regio streven er naar het aantal studenten als percentage van de beroepsbevolking meer in lijn te krijgen met het Nederlands gemiddelde. Met de beoogde groei van inwoners vraagt dit extra inzet om voldoende en toekomstbestendig onderwijsaanbod te creëren. In het aanbod van wetenschappelijk onderwijs is daarbovenop een inhaalslag nodig om op het gemiddelde van 3,5% te komen. Als eerste stap daartoe hebben Rijk en regio de ambitie 8.000 onderwijsplekken te hebben voor het wetenschappelijk onderwijs in 2030 (UA SAF 2023).

De economische ontwikkelingen in Flevoland dragen bij aan de verduurzaming van de fysieke leefomgeving. Ze hebben geen negatief effect op het natuurlijk fundament door bijvoorbeeld extra watervraag of verslechtering van de waterkwaliteit of biodiversiteit. Waar mogelijk wordt ingezet op versterking van het natuurlijk fundament. Voor bijvoorbeeld de Flevolandse landbouw of nieuwe werklocaties betekent dit een ontwikkeling met oog voor bodem, water en biodiversiteit. Om dit te borgen worden de afwegingsmechanismen en normen uit de ontwikkelpijler Robuust natuurlijk fundament gebruikt.

Er moet voldoende ruimte blijven voor nieuwe, passende werklocaties in de regio om de benodigde groei van het aantal arbeidsplaatsen te accommoderen. Concreet betekent dit dat binnenstedelijk en geconcentreerd op o.a. bedrijven-terreinen ruimte is om bedrijven en instellingen te huisvesten die gezamenlijk het mogelijk maken om te voldoen aan de ambities voor de verbeterde woon-werk-balans. Hiervoor kan worden aangesloten bij de bedrijventerreinen-strategie van de MRA.

Voldoende capaciteit van de energie-infrastructuur is een randvoorwaarde voor de gezonde groei van het aantal inwoners, bijpassende werkgelegenheid en andere toekomstige ontwikkelingen. Onderdelen van deze infrastructuur zijn de 380 kV infrastructuur, onderstations en aansluiting op de waterstofbackbone. Dit vraagt ook om het open staan voor nieuwe vormen van energieopwekking, energieopslag en energiedragers.

Het versterken van het voedselcluster (agro/vis) met Flevocampus/Campus (UBIEC) op Urk/Aeres & Boerderij van de Toekomst is van belang om de koploperpositie van Flevoland in de transformatie naar een duurzamere voedselsector uit te bouwen.

Het Rijk zal als bezitter van grote delen grond in Flevoland actieve betrokkenheid tonen bij ruimtelijke ontwikkelingen gericht op vernieuwing van landbouw, verduurzamen en onderzoeken om het landgebruik toekomstbestendig te laten aansluiten bij de mogelijkheden die bodem, water en biodiversiteit bieden.

Robuust natuurlijk fundament

Het natuurlijk fundament geeft grenzen aan de groei van dorpen, steden en de economie in Flevoland. Niet alles is overal mogelijk. Dit heeft consequenties voor het realiseren van de doelen uit de andere twee ontwikkelpijlers. Het natuurlijk fundament van bodem, water en biodiversiteit vormen de basis voor ruimtelijke keuzes in Flevoland. Ruimtelijke ontwikkelingen (wonen, werken, vervoer, voedselvoorziening, recreëren e.d.) dienen zoveel mogelijk plaats te

vinden op de best passende fysieke onderlaag (bodem, water, geschiktheid voor landbouw, geschiktheid voor natuur). Het uitgangspunt is dat iedere ruimtelijke ontwikkeling in zowel landelijk als stedelijk gebied leidt tot een verbetering van het natuurlijk fundament. Hiermee maken we het natuurlijk fundament toekomstbestendig. Dit heeft consequenties voor de manier hoe we in Flevoland bouwen en de omgeving inrichten.

Waar de grenzen van het natuurlijk fundament worden overschreden wordt gezocht naar oplossingen voor herstel en behoud van het fundament. Dit houdt in dat op de plekken waar klimaatrobuustheid, bodemkwaliteit, waterkwaliteit en biodiversiteit onder druk staan of komen, gebiedsgericht wordt gekeken naar ruimtelijke oplossingen om dit te verbeteren. Voor een toekomstbestendige landbouw is voldoende ruimte nodig. Er moet zorgvuldig worden omgegaan met landbouwgronden. In een aantal gebieden speelt bodemdaling en verzilting. Hier wordt in gezamenlijkheid gezocht naar de mogelijkheden voor de landbouw en zo nodig (ander) passend gebruik.

Rijk en regio streven in het landelijk gebied naar goede groenblauwe dooradering ten behoeve van waterkwantiteit, waterkwaliteit, versterking van biodiversiteit en leefkwaliteit. De inzet is om in 2050 10% van het landelijk gebied groenblauw te dooraderen. Dit is exclusief het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Voor 2030 geldt een opgave van 50% van opgave landelijk gebied per provincie, exclusief het NNN. Dit sluit ook aan bij de ambitie vanuit de Kaderrichtlijn water om het ecologisch netwerk en de waterkwaliteit in Flevoland te verbeteren. We maken de risico's van onder meer overstromingen, wateroverlast, bodemdaling, biodiversiteit en (drink)waterbeschikbaarheid medesturend bij de locatiekeuze en inrichting van woningbouw en bedrijvigheid. Hiermee voorkomen we dat we nieuwbouw gaan realiseren op locaties waar we later spijt van gaan krijgen. Bouwen op deze locaties is in sommige gevallen wel mogelijk als er compenserende maatregelen worden genomen en de negatieve effecten niet worden afgewenteld op andere gebieden. Het natuurlijk fundament heeft ook betrekking op de ecologische toestand van het

Markermeer en IJmeer. Het Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem (TBES) is hiervoor het kader. De ecologische kwaliteit is, via afspraken, gekoppeld aan de bovenregionale verstedelijkings- en mobiliteitsopgaven.

Gezien de zoetwatervoorziening en waterveiligheid is terughoudend zijn met landaanwinning en buitendijks bouwen geboden. Binnendijks wat binnendijks kan. Tegelijkertijd zijn woningbouwinitiatieven langs de randen van de meren mogelijk. De huidige regels in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) bieden hiervoor de kaders aan gemeenten. De ruimte voor landaanwinning en bouwactiviteiten is hierin begrensd tot een maximaal aantal hectare per gemeente in verband met de zoetwater- en waterbergingsfunctie. Rijk en regio zijn in gesprek over lopende projecten waar de mogelijkheid van buitendijks bouwen onderdeel van is, zoals Almere Pampus en de Lelystad Waterfront.

BIJLAGE 3

Informatie regio

Flevoland telt 450.000 inwoners op een landoppervlakte van ca. 150.000 hectare. In 2050 wonen in Flevoland naar verwachting ca. 650.000 inwoners. Flevoland is relatief gezien de snelst groeiende regio van heel Nederland. Flevoland is herkenbaar door haar weidse vergezichten, open landschappen, nieuwe natuur en een horizon met de kenmerkende windmolens. Flevoland verbindt grote delen van het land en de Randstad. Flevoland is een gebied met toplandbouw, afgewisseld met natuurgebieden en woonkernen gevormd door eigentijdse stedenbouwkundige concepten en twee oude eilanden, Urk en Schokland. Het is fijn wonen in dit nieuwe land. Naast woningen bouwen is het belangrijk dat alle benodigde voorzieningen die nodig zijn in een samenleving ook ontwikkeld worden. We bouwen niet alleen woningen maar een samenleving. Veel mensen waarderen de ruimte en de mogelijkheden die Flevoland biedt. De ontwikkelingsgerichtheid is onderdeel van de Flevolandse identiteit. Mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen worden met lef gegrepen. Tegelijkertijd zien we de druk op de ruimte toenemen. De veranderingen in dit gebied dragen bij aan de bouw van de toekomstige samenleving, aan het verhaal van de komende generaties Flevolandse.

Waterschap Zuiderzeeland behartigt als functionele overheid de belangen van het water in Flevoland. De provincie met nieuw door de mensgemaakt land op de bodem van de vroegere Zuiderzee. Vier meter onder de zeespiegel en omringd door vele kilometers dijken. Het beschermen tegen overstromingen, het zorgen voor schoon en voldoende water en het zuiveren van afvalwater zijn essentieel om in Flevoland veilig en gezond te kunnen blijven wonen, werken en recreëren, nu en in de toekomst. Als waterbeheerder zorgt het waterschap ervoor dat het watersysteem, het zuiveringssysteem en de dijken voldoen aan de eisen die daaraan gesteld worden. Waterschap Zuiderzeeland beheert voor Flevoland ca. 260 kilometer dijken, 1200 kilometer vaarten en tochten, 5000 kilometer sloten, 7 hoofdgemalen en 5 afvalwaterzuiveringsinstallaties.

Gemeente Almere telt 230.000 inwoners op een landoppervlakte van ca. 13.000 ha. In 2050 telt Almere naar verwachting ca. 340.000 inwoners (+50%). Almere is een stad waarin wordt geleefd, gewoond, gewerkt en geleerd. Het is een groene stad waar parken, bosgebieden en water altijd om de hoek liggen; net als de mogelijkheden voor buitenrecreatie en sporten. Almere is een stad met ruimte om te leven, te groeien en om plannen te maken. En de stad groeit door. In de komende 30 jaar draagt Almere in belangrijke mate bij aan de grote woningbouwopgave in de regio en de MRA. Almere is meer dan alleen woningen, er wordt gebouwd aan een complete samenleving. Om dat te bereiken wordt ingezet op de doorontwikkeling van Almere als een evenwichtige en aantrekkelijke stad. Met behoud en versterking van de bestaande wijken en met behoud van het groen-blauwe karakter en de meerkernige opzet. Een inclusieve en multiculturele stad, met 160 nationaliteiten, waar het voor iedereen prettig wonen, leren, werken, ondernemen en recreëren is. Almere ontwikkelt zich tot groeimotor op het gebied van (high)tech en transitie en levert zo een belangrijke bijdrage aan de Nederlandse economie. Het is belangrijk dat de voorzieningen op het gebied van zorg, onderwijs, sport, recreatie en cultuur en de werkgelegenheid meegroeien en passend zijn bij de omvang van de stad en dat Almere een veilige stad blijft om te wonen. En waarin het groene innovatieve karakter, duurzaamheid en brede welvaart integraal onderdeel zijn van alle opgaven. Met als belangrijke randvoorwaarden dat de stad ook in de toekomst goed bereikbaar blijft via de weg en het OV.

Gemeente Lelystad telt 84.000 inwoners op een landoppervlakte van ca. 23.000 ha. In 2040 telt Lelystad naar verwachting ca. 120.000 inwoners (+40%). Lelystad ligt strategisch aan het IJsselmeergebied en fungeert als schakel tussen de Metropoolregio Amsterdam, de regio Zwolle en Noord-Nederland. Lelystad is als hoofdstad in een nieuwe polder sinds haar ontstaan een stad van groei en innovatie geweest. Lelystad biedt nog steeds grond voor vooruitgang. Lelystad

heeft een belangrijke opgave om in balans te komen. Dit kan door te groeien naar 120.000 inwoners. De stad combineert stedelijke dynamiek met groene kwaliteit. De stad heeft met water en natuur belangrijke kwaliteiten om gezondheid en bewegen voor de inwoners te stimuleren. De kustontwikkeling maakt van Lelystad een aantrekkelijke stad aan het water. De stad biedt allerlei mogelijkheden voor bestaande en nieuwe inwoners voor ontspanning en vermaak. Lelystad is een innovatieve partner voor bedrijven en kennisinstellingen, met een focus op Tech en transitie, duurzaamheid en circulaire economie. De stad biedt ruimte voor duurzame voedselontwikkeling en biobased bouwen.

Gemeente Zeewolde telt 24.000 inwoners op een landoppervlakte van ca. 27.000 ha. In 2050 telt Zeewolde naar verwachting ca. 31.000 inwoners (+30%). Zeewolde staat bekend om haar groene poldergebied met grootschalige en innovatieve landbouw en uitgebreide watersportmogelijkheden op de Randmeren. Zeewolde heeft een dorps en open karakter. Wonen in Zeewolde betekent wonen in bijzondere wijken met een mix van huur- en koopwoningen. De wijken zijn jong en energievriendelijk, met ruimte voor nieuwe woningen zoals in Oosterwold. Lokale voorzieningen zijn beschikbaar in het dorpscentrum en bewoners steken vaak het Wolderwijd over voor school, zorg, werk of recreatie. De landbouw in Zeewolde is veelzijdig en innovatief, met akkerbouw, veeteelt en fruitteelt, en staat bekend om biologische teelt. Zeewolde kent veel logistieke bedrijven, industrie, zakelijke dienstverlening. Recreatie en toerisme is ook een belangrijke economische pijler in Flevoland met 11 vakantieparken en 7 jachthavens die jaarlijks 1,4 miljoen overnachtingen genereren. Zeewolde wekt als energiepositieve gemeente meer duurzame energie op dan verbruikt wordt. Zeewolde wil de ruimtelijke kwaliteit van rust, ruimte en groen behouden en blijft - terwijl het zich verder ontwikkelt - trouw aan haar identiteit en waarden: rust, ruimte en groen.

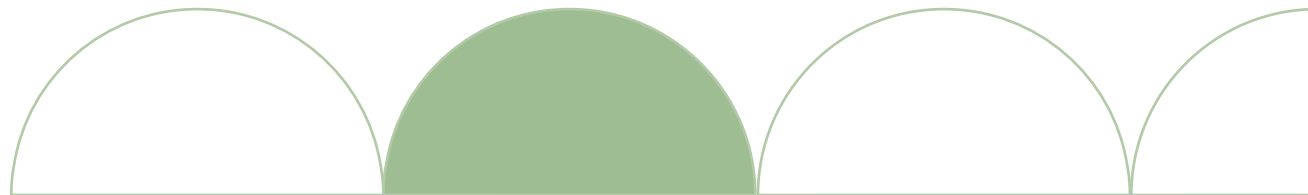
Gemeente Dronten telt ruim 45.000 inwoners op een landoppervlakte van ca. 42.000 ha. Kernplaatsen zijn Dronten, Biddinghuizen en Swifterbant. In 2050 wonen in Dronten naar verwachting ca. 60.000 inwoners (+34%). Dronten ligt in het hart van Flevoland en is een jonge dynamische gemeente met een unieke pioniersgeest. Dankzij de centrale ligging, de ruimte en het groene karakter

biedt Dronten een ideale woon- en werkomgeving. Dronten is trots op haar sterke agro-food sector als economisch cluster, haar vooraanstaande kennispositie op het gebied van Hoger Agrarisch Onderwijs, én de grote hoeveelheid duurzame windenergie binnen de gemeente wordt opgewekt. Daarnaast biedt Dronten volop mogelijkheden om te recreëren aan onze randmeren, maar natuurlijk ook met vooraanstaande festivals op het grootste evenemententerrein van Nederland dat gelegen is in Biddinghuizen. Met de toenemende woningbehoefte moeten ook de ontwikkelingen van infrastructuur, voorzieningen en werkgelegenheid, meegroeien naar de toekomstige situatie. Er wordt volop ingezet op duurzame woningbouw, bereikbaarheid en een sterke lokale economie. Tegelijkertijd blijft Dronten trouw aan haar kernwaarden: een open gemeenschap, veel groen en een hoge leefkwaliteit. Dronten biedt ruimte om te groeien – letterlijk en figuurlijk. In Dronten bouw je niet alleen aan een huis, maar aan een toekomst in een gemeente met ambitie en mogelijkheden.

Gemeente Noordoostpolder telt ca. 50.000 inwoners op een landoppervlakte van ca. 46.000 ha. In 2050 telt de Noordoostpolder naar verwachting ca. 55.000 inwoners (+10%). Rondom de grootste kern (Emmeloord) liggen 10 dorpen. De gemeente Noordoostpolder biedt ruimte om zaken met lef en visie aan te pakken. De gemeente biedt ruimte om te ondernemen, ruimte om samen te werken en bovenal ruimte om te innoveren. Dat is het DNA van Noordoostpolder. Dat is waar de kracht ligt. Pioniers als het gaat om nieuwe technologieën, zoals slimme mobiliteit en duurzame energie. Noordoostpolder biedt ruimte aan nieuwe ontwikkelingen binnen alle domeinen. Kennis- en talentontwikkeling is daarbij een belangrijk verbindend element: onderwijs op maat als drager voor de innovatiekracht! Noordoostpolder zet in op groei en bloei van dorpen en wijken, op een vitaal landelijk gebied en op een aantrekkelijke regio. De Brede Welvaart vormt daarbij een belangrijke rode draad.

Gemeente Urk telt ca. 22.000 inwoners op een landoppervlakte van ca. 1.300 ha. In 2050 telt Urk naar verwachting ca. 30.000 inwoners (+36%). Urk heeft een bruisende economie, een sterke identiteit en prachtige tradities. De sociale cohesie is groot: de geboorte van een kind wordt breed gevierd en bij verlies

wordt intens meegeleefd. Het vissersmonument symboliseert deze verbondenheid in moeilijke tijden. Urk biedt - met een bevolking die voor de helft jonger is dan 28 jaar - een levendige en toekomstgerichte gemeenschap. Urk investeert in de jeugd en creëert een gezonde, veilige omgeving. Op Urk wordt volop gewerkt aan nieuwe wijken en recreatiemogelijkheden, zoals een strand, een historische dorpskern en het prachtige natuurgebied Urkerveld. De ondernemende geest van Urk is zichtbaar in de visserij en het handelsverkeer met ruim honderd landen. Innovatie wordt gestimuleerd. Door de aanleg van de maritieme servicehaven door de provincie en via het nieuwe bedrijventerrein Port of Urk. Urk is trots op zijn geschiedenis en cultuur. Het dorp is niet alleen een woonplek voor bewoners, maar is ook een trekpleister voor mensen van buiten Urk. Op Urk werkt men samen in dankbaarheid, met een hechte verbinding en een positieve blik op de toekomst.

BIJLAGE 4

Overzicht herkomst overgenomen afspraken

Verkorte titel	Bron/document	Jaar
Bereikbaarheidsonderzoek Goudappel Coffeng	Bereikbaarheidsonderzoek 100.000+ woningen Flevoland; 11 september 2024	2024
BO MIRT 2022/2023/2024	Afspraken bestuurlijk overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport	2022/23/24
BOL 2022/2023/2024	Afspraken Bestuurlijk Overleg Leefomgeving	2022/23/24
Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd	Eindrapport april 2023	2023
Decisio	Amsterdam Bay Area MKBA, Eindrapport 7 december 2021	2021
PBL	Actualisatie WLO scenario's	2021
Provincie Flevoland	Bevolkingsprognose	2022
Provincie Flevoland	Het perspectief bestemming Flevoland	2023
Provincie Flevoland	Vestigingenregister Flevoland	2025
RRAAM	Rijksstructuurvisie Rijk Regioprogramma Amsterdam Almere Markermeer (RRAAM) en bijbehorende Bestuursovereenkomst RRAAM	2013
UA SAF 2023	Uitvoeringsagenda SAF	2023

Met dank aan team Onderzoek en Beleidsinformatie (Provincie Flevoland).

BIJLAGE 5

Afkortingen

BOL	Bestuurlijk Overleg Leefomgeving
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MRA	Metropool Regio Amsterdam
IenW	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
FIN	Ministerie van Financiën
HOV	Hoogwaardig Openbaar Vervoer
BO MIRT	Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
RVB	Rijksvastgoedbedrijf
NS	Nationale Spoorwegen
mbt	met betrekking tot
EZ	Ministerie van Economische Zaken
KGG	Ministerie van Klimaat en Groene Groei
kV	kiloVolt
PMIEK	Meerjarenprogramma Infrastructuur energie en Klimaat
PRICE	Praktijk- en Innovatiecentrum Circulaire Economie
LVVN	Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
RTLG	Regieorganisatie Realisatie Transitie Landelijk Gebied
BPIJ	Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied
LTO	Land- en Tuinbouw Organisatie
VRO	Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
AB	Algemeen Bestuur (Waterschap Zuiderzeeland)
RES	Regionale Energie Strategie

Colofon

Deze Uitvoeringsagenda is onderdeel van de Strategische Agenda Flevoland (SAF). De Uitvoeringsagenda is vastgesteld in het Bestuurlijk Overleg Rijk Regio d.d. 12 januari 2026 door de overheden uit de regio, gemeenten Almere, Dronten, Lelystad, Noordoostpolder, Urk en Zeewolde, Waterschap Zuiderzeeland en provincie Flevoland en direct betrokken ministeries VRO (coördinatie), BZK, IenW, LNV, EZ, KGG. Via VRO zijn Defensie, OCW en VWS betrokken.

Januari 2026

